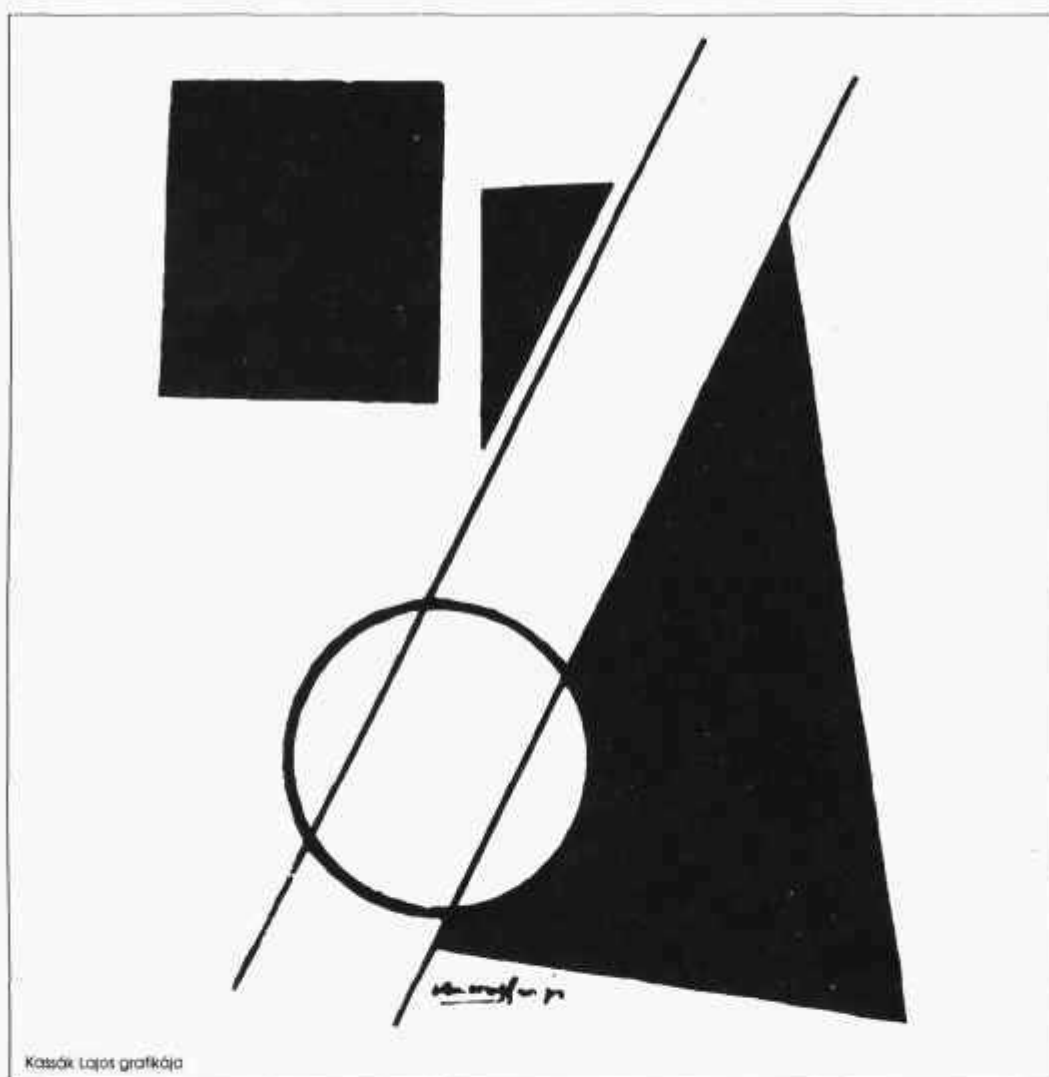

P A N N O N

L Ő K Ö B

◆ AVANTGARDE ANTOLÓGIA ◆

Kósák Lajos grafikája

• KÜLÖNSZÁM • 1996 • KÜLÖNSZÁM • 1996 • KÜLÖNSZÁM •

P A N N O N

L Ő K O B

◆ AVANTGARDE ANTOLÓGIA ◆

ISSN 12196886

Megjelenik évente egyszer a Nemzeti Kulturális Alap és a Kanizsa Trend támogatásával.

Kiadja a Zalai Írók Egyesülete. Felelős kiadó: Pék Pál ügyvezető elnök.

Megrendelhető Pék Pál címén: 8800 Nagykanizsa, Ady u. 12/B.

Ára: 200,-Ft

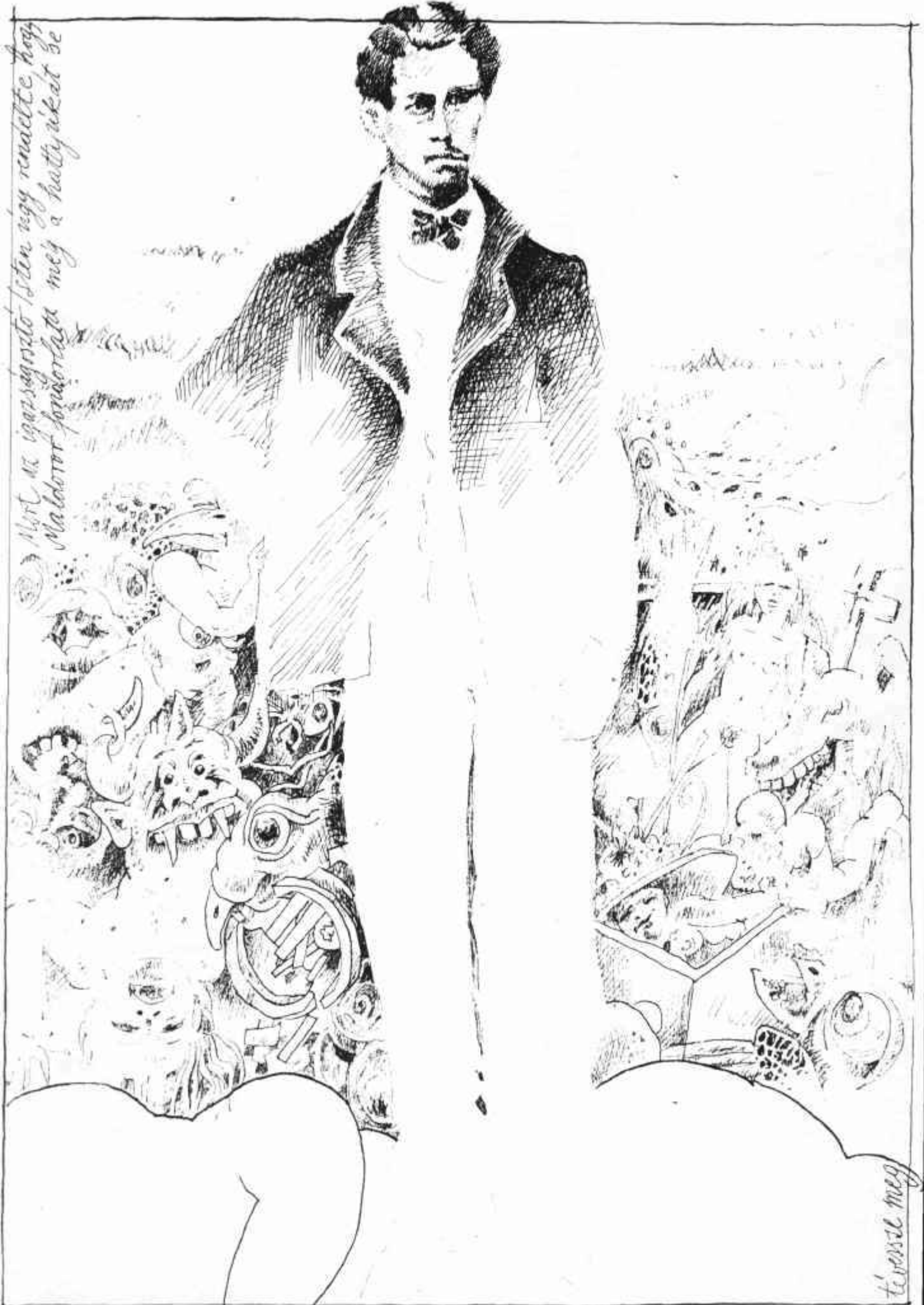
Tördelés és nyomdai előkészítés: IndyGo Stúdió - (Kuzsner Csaba, Tálosi Péter)

Technikai támogatás: Kanizsa- és vidéke Extra Szerkesztősége

Nyomdai munkák:

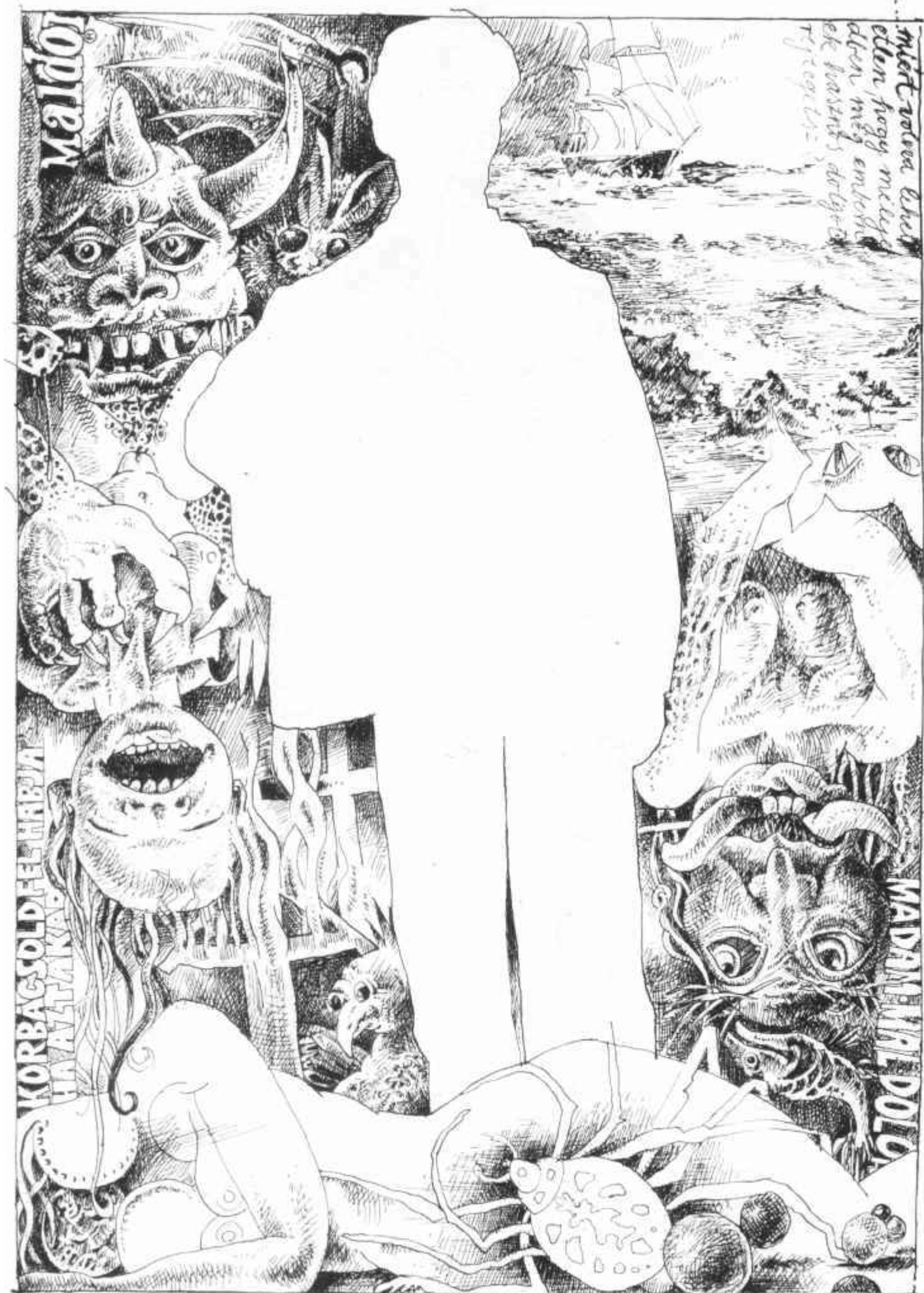

Mert az igazságosok isten egy rendelté, hogy
Maldorot fömből tette meg a haty, ikat se

tevése meg

Isidore Lucinee-en Ducass - Maldorot énekei VI. vege Jéfont d'autre amont Grotja S.K

Isidoro Lucien Ducasse: Maldoror enckei. I encké rajzolta Jéponul kauróramont Tarnés 96

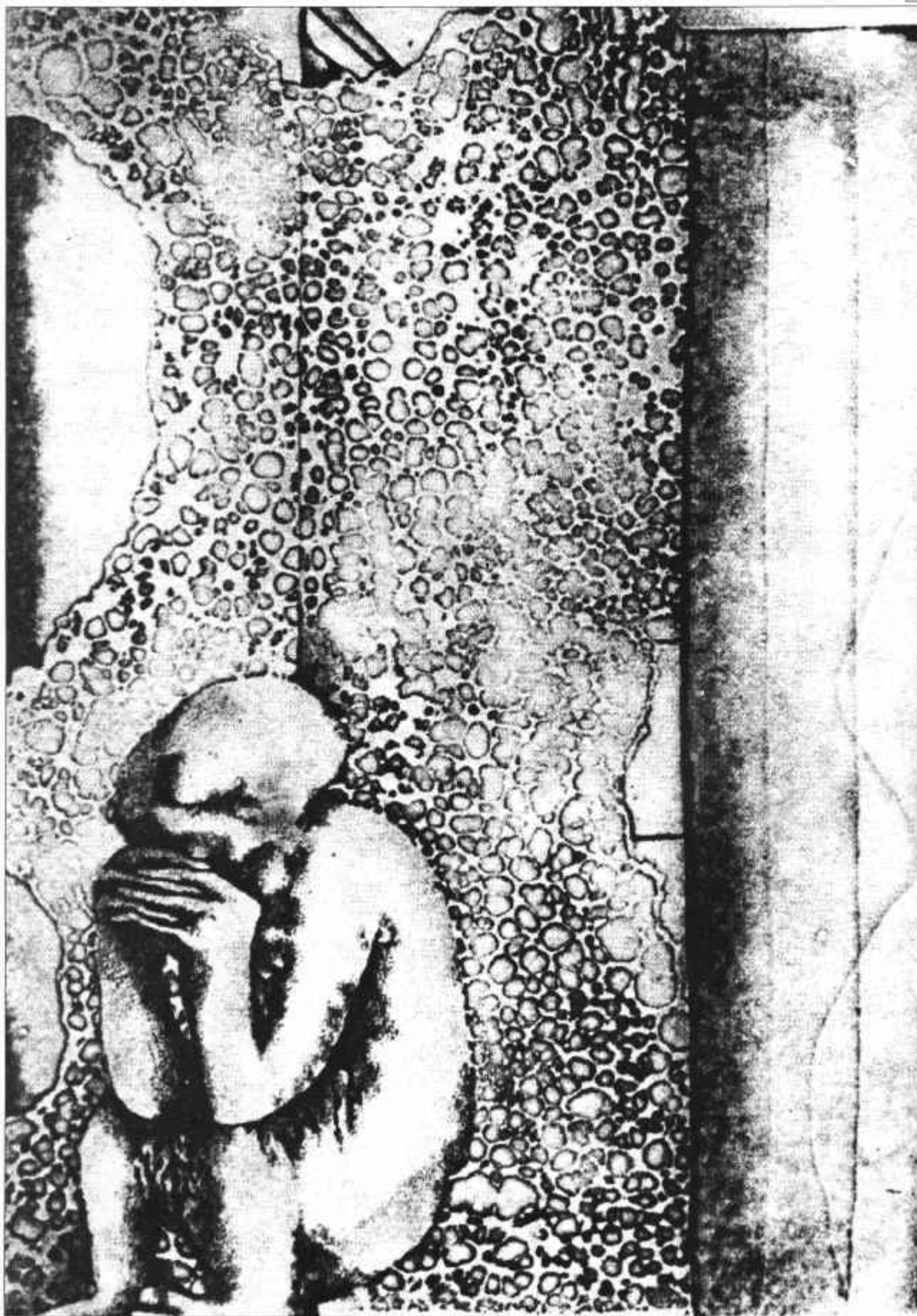
Isidore Lucien Ducasse: Maldoror inekki II. ének, rajongás Jéront Lautréamont ^{szólamás}

Ha akkorára nyitnátok a szemé-
nt a kemence szája, akkor se-
eszitek észre, hogy rozsdilne

Nem kell már sokáig várni
megkapod a választást nagyarázat
Világ az óra, hogy megálljt

MAURER DÓRA: ÁTRIUM

EN GARDE

• 1996 februárjának elején kaptam a megtisztelő felkérést PÉK PÁL költőtől - a „PANNON TÜKÖR” című, - akkor első számával jelentkező / / kulturális folyóirat főszerkesztőjétől, - vállalom el a LAP avantgarde-külön-számának megszerkesztését, anyagának összegyűjtését! ———

első levélváltásunk eredményeként „megegyeztünk”: antológia-számot készítek, / készítünk / -, s ha lehet, ezt esztendőnként megismételjük! ———

MA / /, amikor / - legalábbis Magyarországon - az ún. b e r k e k e n belül! - / sokan az AVANTGARDE kifulladásáról,haláláról álmodoznak, - beszélnek, - élve-temetnek! ———

• immáron több mint húsz esztendeje vagyok a HIVATÁSBAN / - nem / / szenvedhetem azt mondani, - a SZAKMÁBAN - / s ezen évtizedek alatt számtalanszor elparentálták kritikusok,botcsinálta esztéták,lelkes szócikkekbe bocsátkozó kultúr-ideológusok, mindennemű-nemtelenhölgyekésurak, próféciákat-zengedező-MI-SZERINTEK,satöbbik, - a líra, az epika, avagy a dráma-költészet esélyeitjéjogosultságát. /élénken emlékszem a riogatókra,holdra-vonyítókra - /——ám,hála Istennek / /; ha számtalan könyvkiadónk ezt nem is respektálja,- napranap születnek kiváló opusok, - s így, AVANTGARDE alkotások is!——az esetek többségében JOBBAK, / - ha egyáltalán minősíthető bármely mű ilyen leegyszerűsített-vulgaritással? - / mint a VILÁG egyéb tájain, - ideértve az Egyesült Államokat is! - tehát, - távolról sincs mit szégyellenünk! - 1985 óta van szerencsém KÖZELEBBRŐL is ismerni a nemzetközi - „ mezőny ” jelentős/ebbik/ részét, - lévén, magam is résztvevője vagyok nemzetközi biennáléknak, fesztiváloknak, kiállításoknak. - minden elfoglaltság nélkül állíthatom.: azon / számszerint kevés / MAGYAR MŰVÉSZEK,akik rendszeresen szerepelnek munkáikkal ezen rendezvényeken, - KANADATÓL JAPÁNIG és LENGYELORSZÁGTÓL FRANCIAORSZÁGTÓL OLASZORSZÁGTÓL MEXICÓIG, - IGENIS / / figyelmet keltenek, valamint sikereket aratnak! - csak ezekre a sikerekre / - még a díjakra sem! - / figyel oda ITHON s e n k i !——a hazai szakemberek, pályatársak és az időnként érdeklődőnek mutatózó „ közönség ” is teljességgel tájékozatlan, - nem ismeri a szakirodalmat, ahogy / ! / az ide-vonatkozó egyéb információk is elkerülik a figyelmét / figyelmüket! - csak a pisszegés, hurrogás, sározás, - s jó MAGYAR SZOKÁS SZERINT, az e l h a l l g a t á s, - ha nem az elhallgattatás a divatos! - : gondoljunk csak az ÚJ HÖLGYFUTÁR c. folyóirat példaértékű sorsárá! : - jellemző, hogy a kényszerű-ségből Magyarországra „ áttelepült” - a SZIVERI JÁNOS szerkesztette „ ÚJ SYMPOSION ” utódjaként megszületett - : „ EX SYMPOSION ” : - ellehetetlenült, - anyagiak híján, egyes számainak megjelenése véletlenszerű. - / - - magánkezdeményezések vannak ugyan, - / Tóth Gábor „ LAZA LAPOK ” -ja vagy Székely Ákos „ LEOPOLD BLOOM ” -ja, ... stb ... / de ezek a kiadványok nem jutnak el a nagyközönséghez, a könyvesboltokba, mivel igen-igen kis példányszámban látnak napvilágot. - / - max. 100 pld. - /——így hát, - MOHOLY-NAGY :: ÚJVÁRI ERZSI :: TAMKÓ SIRATÓ KÁROLY :: KASSÁK LAJOS országában / - hagyományozott örökségünk folytatójaként - / nincs / ! / - : „ életes ”: - avantgarde folyóirat, az EGYETLEN / - patinás - / MAGYAR MŰHELY / Párizs - Bécs - Budapest / kivételével.——!——nos, - mindezért / is! / gondolom, hogy egy távolról sem avantgarde-elkötelezett-

ségű költő-főszerkesztő, ha úgy dönt/ött/, - amíg lehet! - évi egy.az avantgarde-irányzatokat-törekvéseket bemutató antológia-lapszámot ad az érdeklődők és / - süppeteg fotójok mélyére vissza nem húzódtott-vackolt - / hívő-elkötelezettek kezébe, - becsüljük meg ÖT, kivételesen-pártoló figyelmünkkel!

ehelyütt hajtok fejet PÉK PÁL „ TETT ” -e előtt, - valamint KÉREM a Kedves Olvasót, / - a reménybeli Olvasókat - / ne zárkózzék / zárkózzanak el a MEG- és FELISMERÉS lehetősége/i/, - ez esetben ADOTT lehetősége előtt!

1996. áprilisában - / bp. / -

- bíró József -

• P.S.: - az „ antológiá/nk/ban” szerepeltetett, magyarázó-közelítéseket ' kiemeltük ugyan eredeti környezetükből, azonban úgy véljük, - a kiadvány/unk/ban bemutatott alkotások visszahelyezik ezen szövegeket originális kontextusukba. ———

• A modern művészeti mítoszai végső fokon metaforáknak tekinthetők, melyek körülfonják, átjárják és sajátos többlettartalommal telítik az egyes műalkotásokat - már ameddig léteznek, és elevenen hatnak, mert van olyan közösség, amely evidenciaként fogja fel őket -, s amelyekben a modern művész megkísérli tevékenységét a társadalmi praxis részévé tenni. Mivel azonban ez végső fokon lehetetlenné vált - illetve olyan nagy „áldozatokra”, kompromisszumokra és redukcióra kényszerítette a művészt, hogy az már magát a művészetet szüntetné meg -, a művésznek nincs más lehetősége a praxisban való feloldódáskor, mint egy mítosz által átélhető „metacselekvés” kialakítása, melyben egyfajta esztétikai elvű pseudo-rituálé „helyettesíti” a művészet és az élet valóságos találkozását. Ennek az olyannyira óhajtott találkozásnak - amely természetesen „kvázi-találkozás” csupán, a valóságos és hatékony találkozás fiktívképzleteti-művészi „eljátszása” - esztétikai formája van: „művészet fedi el, hogy csak művészet”; mivel gyökerében „művészi” a művészet felől közelít a társadalom felé, nem pedig fordítva. A művészet felől közelít a „nem-művészet” felé, kiterjeszti a művészet hatásterületét a „nem-művészet” heterogén és kusza világára, elhiszi, el akarja hinni és hitetni, hogy tevékenysége túllép a művészetet, hogy tevékenysége már nem művészi tevékenység, nem esztétikai értéket teremt, hanem az élet tényleges átforgalmazásához, megváltoztatásához járul hozzá, azaz gyakorlati cselekvés. Valójában azonban alakítható-formáló tevékenysége sohasem képes elszakadni az esztétikai gyökerektől, sohasem válik a társadalmi praxis valóságos részévé, hanem mindig megtartja metafizikus jellegét: a hétköznapi, gyakorlati meghatározottságokon túlvezető „alternatív jellegét”, értékteremtő természetét, szubjektivitását és képzeletiségét. Abban a pillanatban, amikor a modern művész a tényleges találkozás reményében feladja a művészi cselekvés relatív autonómiáját, feladja a poétikai individualitás elvét, feladja a transzparencia elvét - azaz azt, hogy a műalkotás önmagán keresztül, mintegy saját érzékiségét legyőzve, ezt meghaladva más értékek felé nyílik meg, ablakként egy „más világba”, az emberi lét egészét érintő értékek világába enged betekintést -, elhagyja a művészi valóságglátás és valóságteremtés képzeleti és fiktív birodalmát, a képzeleti kísérletek világát, s kilép az alternatív értékek és az esztétikai szemlélet szubjektivizmusából, akkor óhatatlanul belesodródik az utilitarista művészeti gyakorlat tárgyfetisizmusába. Azaz belesodródik a mindenhatóan kikiáltott design naiv-technicista és személytelen kiszolgáló tevékenységébe, a célszerűséget és alkalmazhatóságot istenítő produktívizmus konfliktusnélküliségébe, etikai közömbösségébe vagy a - leplezett vagy leplezetlen - szórakoztatóipar hangoskodó, felejtető, optimista show-gyártásának és a mindent kiszolgáló és „megédesítő” díszítőművészetnek a hazug illúzióiba. Ha pedig a modern korszak művésze az antiművészet felé, azaz a közvetlen, radikális társadalmi-politikai-szemléleti hatásra törekvő, aktív részvételre épülő „nyitott struktúrák” felé kísérli meg átlépni a bűvös határt élet és művészet között, ismét csak újratermelődik a fenti ellentmondás: e tett, minden radikalizmusa és aktivista nyitottsága ellenére „csak művészet” marad, s ismét „művészet fedi el, hogy csak művészet”. Művészet, mert végső célja, azaz a társadalom és a társadalmi tudat, gondolkodás és értékrend radikális és közvetlen átalakítása ellenére művészi „kvázi-cselekvések”

esztétikailag szervezett sajátos struktúrájával fejezi ki céljait, nem pedig konkrét „társadalmi cselekvéssel”. Művészet marad, mert nem képes feloldódni sem a hétköznapiság praktikumában, az egyes, partikuláris érdekek heterogén világában, sem az aktuális politikum meghatározottságaiban, sem semmiféle „praktikus” társadalmi cselekvésformában, a társadalmi produkcióban - mivel egész szemléletrendszere „művészi” természetű, képzeleti-szubjektív értékteremtő jellegű, s a művészi megformálás elveit vetíti ki a hagyományos kereteken kívül eső szférába. Ez a szféra azonban sohasem maga a társadalmi gyakorlat, hanem a művészet és a társadalmi gyakorlat közötti „köztes terület”, a modern művész számára oly életbe vágóan fontos „senkiföldje”: egy olyan terület, ahol a művész az általa szubjektíve kialakított „kvázi-cselekvések” folyamatában mintegy allegorikusan magát a társadalmat célozza meg, de mivel azt nem érheti el a maga közvetlenségében és gyakorlatiességében - akadályozza ezt mind a művészeti intézményrendszer áttételessége, kereskedelmi jellege, mind a társadalmi felfogórendszerek személytelensége -, megkísérli tehát felidézni a művészeti mítosz és annak rituális „kvázi-cselekvései” által. Ez valóságos cselekvés a művészet képzeletbeli valóságában, az alternatív értékek birodalmában; ám a valóságos társadalmi cselekvések világában, a praktikum világában természetesen „csak művészet”, esztétikailag szervezett pseudo-ritus marad,

Sem design, sem az utilitarista-technicista tárgyformáló produktívizmus, sem a parttalanúvá vált és a fogyasztást minden szinten kiszolgáló show-gyártás, sem pedig - a másik póluson - az antiművészet radikális aktivizmusa és provokatív gondolatformáló utópiái nem képesek átlépni a művészet és az élet közötti határt, nem képesek felszámolni a művészet szubjektív képzeleti tartományait, a műalkotás poétikai individualitását, sem mással nem helyettesíthető és nem leírható egyediségét, a művészi attitűd szellemi függetlenségét, anélkül, hogy maga a művészet, maga a művészi létrehozó, értékteremtő gesztus ne sérülne, illetve ne tűnne el a gyakorlati lét személytelen és dologi meghatározottságaiban: mert ezt a határt - kivételes történelmi pillanatokban - csak az élet totalitása felől lehet átlépni, ha egyáltalán lehetséges. A művészi teremtő gesztus hozzájárul e határ történetiségének tudatosításához éppúgy, mint ahhoz a felismeréshez, amit a művekben testet öltő alternatív értékek belső átélése és felfogása jelent.

Hegy Lóránd: Új szenzibilitás / 1983, Magvető K. /

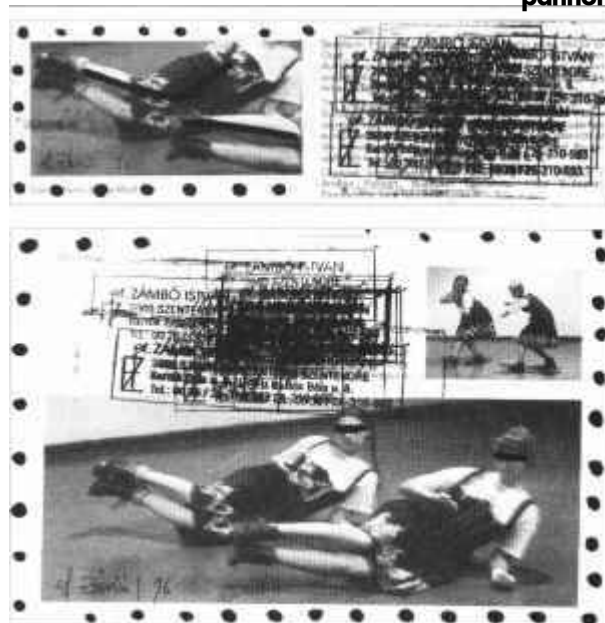
A modern műalkotás nem kapcsolódik - „természetes” és „magától értetődő” módon - a társadalmi kommunikáció rendszerébe, hanem maga küzd ki a lehetséges kommunikációs modellek érvényességét. A művészettörténeti vizsgálódás azonban még tágabb értelemben tételezi az „immanens struktúra” kategóriáját: a mindenkor műalkotás elemzésekor az első fázisban „immanens struktúráként” viszonyul az adott műhöz. Minden egzakt elemzési módszer alapjául szolgál a fenomenológiai deskripció, azaz a műalkotás konkrét egyedi jelenségének pontos leírása, tárgyilagos és elfogulatlan feltérképezése. Az „immanens” műalkotás ebben az elemzési fázisban úgy tárulkozik fel előttünk, mint egy dologszerű jelenség, melynek megjelenési formája, formai-strukturális sajátossága különösen fontos számunkra.

Hegy Lóránd: Avantgarde és Transzavantgarde / 1986. Magvető K. /

KIS EGÉSZ

Már a kezdet szép volt.
 A földrészek zuhanásához hasonló mozdulat, mely
 törékeny rezgést ölelt hullámmá a sugár-felhő
 alatt, ami görbült végtelenek sokaságát lebegtetten
 az agyműködés összetett szeme előtt, hogy
 megszülessen
 egy érzés, egyre sűrűbb lett.
 Magába zuhant, - hangulat legyen, majd szétterült,
 hegymagasságokon át, bolygókat égetve
 a mindenségrendszerekbe, kiszélesedett és
 átszivárgott
 a titok-anyagú energiák pihenőzónájába, ahol
 hatalmas
 szépségbirtokos-búzatáblák ringó képében
 fejezte ki magát,
 Hagyta, hogy megtörténjen.
 Időhiánygép működtette.

/ 1996. Szentendre/

ef. ZÁMBÓ ISTVÁN: Kis egész /Talált kép pecsételése 1-2 / művész-bél y e g /

SZÉKELYHIDI ZSOLT

SZOBA KIADÓ

Mondjuk ki nyíltan, Sajnos
 Ezzel elindítunk egy sort,
 nem feltétlenül.
 Olyat, amilyenre számítottunk.
 Az ablakon át. Betüremkednek
 a lehetőségek
 a szobában
 nagy lesz.
 A sortáv, a szám, a szél...
 Mindinkább az az érzésünk.
 Támad,
 nem tehetünk mást.
 A SZOBÁT nagyítjuk,
 a számok a szélben
 nem annak látszanaK
 A sortáv változik;
 Sajnos a maga ura, elindítása után
 megállítani nem
 feltétlenül lehet
 jegyezzük meg:
 Ha ez önérzetünkben
 számos
 zavart kelt
 Házunkat hagyjuk el -
 vagy
 ami még rosszabb.
 Ne sajnálkozzunk

MONDAT

Kiejtjük a szánkából. Az első szót, s ezzel végére értünk
 egy bonyolult folyamatnak:
 A szó (e)jtésE
 le írható,
 ívelt, embereS
 Megbízik benned. Nem tudja, mi vár rá, mégis.
 Kitart, bevár és
 megesik
 az ilyen: Tőled fügG
 Engeded esni?
 fel a kérdés benned, és
 vetődik
 te(rmészetesen) tudod. Ez a kulcsa minden lejtő nek
 zuhanás
 közben ernyő
 a szó tagok kitörése nem
 mégis nyílik
 befogni (a füled) akár lasszóval
 pillanat alatt:
 Mindezen átesel, megvan, mit.
 Akarsz mondani,
 kiesiK
 Kifújod magad(ból) és tudod.
 ezzel
 kezdetéhez - értünk - egy bonyolult folyamatot,
 a szó leszáll, a beszéd meg maraD

tükör

LIPCSEY EMŐKE / SVÉDORSZÁG /

márciusi tézisek

1.

(.)

a Föld nagy árvizeiért minden valószínűség szerint Bocskai hajdúi felelősek. (Nem bizonyítható.) A fent elhangzott mondatért

senki nem vállalt az elhangzottakért még a Vörös Brigádok sem

(...)

a gálya a golyótól esetleg a golyától származik.

(...)

a kutya akkor is kifordított lábbal jár ha nem kell neki. Egy(gy)ik sem bizonyítható. A bizonyít hatóság határain kívül esik.

Határainkon kívül esik

az alma

messze a kutyafájától fel hős(!)

az ég felelős

minden fent elhangzott kijelentésért

Bocskai hajdúi járnak felhőben

ezzel kiszámíthatatlan légköri jelenségeket okozva, tehát a Föld

nagy árvizeiért minden valószínűség

szerint.....

2.

lil(l)a nadrágban fogadott fiával

Csokonaival az elvű k.belek többezer éves ál manak nagy

felfedezőjével

Tehát X. lila nadrágot visel

X. viseljen lila nadrágot

X. csak lila nadrágot viselhet

3. kék frontos harcot kell folytatnunk.

(.)

a grófkisasszony ellen aki vásári körhintáról élvez a balatoni szüret

minden előnyét

(..)

Robespierre ellen aki.....

- Engedelmeskedem az akusztika törvényeinek,-feleli Robespierre

- szobám bútorzatát ezentúl nem képezi más csak egyetlen agy.-

Iga zul ásó pecsétes írást mutat fel: létünket beárnyékolja létünk

(Persze mindenki kiröhögi és ismét Bocskai hajdúira hivatkoznak.)

(...)

a vérpadon még utoljára bekeni kezét a síkba vetített magasság hullá

holtjai ellen. (Ám ez a kuruzslás semmit sem ér. A kommunikáció

áldozatai

úgyis mind tömegsírba kerülnek.)

tanulság: giordano bruno is mágiahalált halt

4. pont
halál Palestrinára, aki állandóan ellenpontokon tör a fejét!

5.
ke rubin csillag ül a fiú homlokán, ki Lápanyó lányát kérte feleségül.

(..)
lakodalmás részlet:
EGYÉKIGYÉKTOTÓZZÉKLOTTÓZÉK

A (...) a szélrózsa minden irányába elmarad mögöttünk

rágott baromfi (megjelenik a színen egy patkány, mosolyog, s farkán kulccsomót

zörget.)

(...)
- ami most körülvesz, csak a jövő árnyéka - mondja a fiú, s egyik zombékról a másikra szökell, a lép nagyot

loccsan és a fiú eltűnik a

víz alatt.

(zombékéről zombékére álmodik)

6.

()

üres kép.

(..)

uniformisban gyönyörködünk az univerzum ajándékaiban

képtelen üresség

kép:
UNI VERS UM

UNIFORMIS

UNIFORMIS

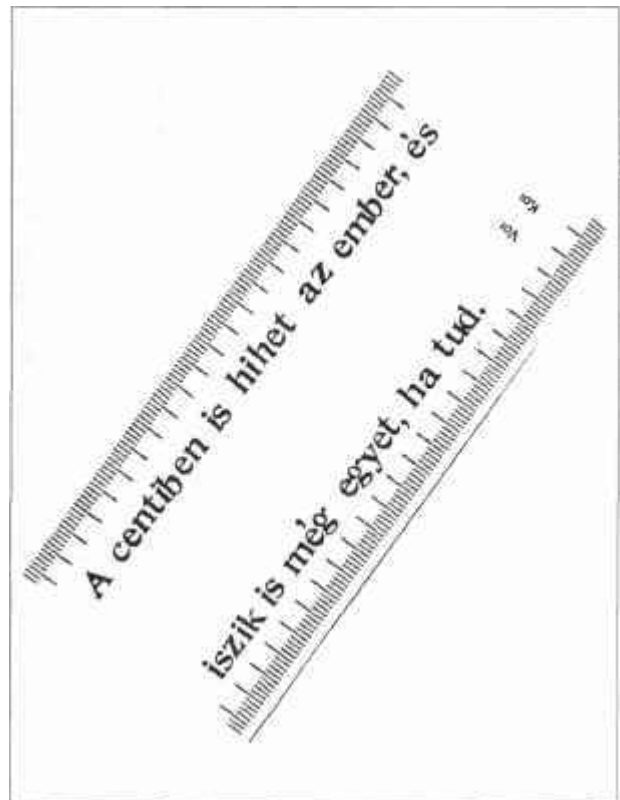
Léggökereink lineáris b urokban születtek

hang:

mielőtt a hetedik pontot

kötőáblába vésnénk, elharapjuk a Billentyűket.

Billentyűket.

ELEK IS: ...ha tud

barátnőm

akkor nyújtotta
legsomorúbb toplessét
a jegyrendszerben

Budapest, 1996. II. 13.

A delfinek

- Cousteau kőlyke megdőglött -
mondta az egyik delfin.
- *Ki Cousteau? Ki Cousteau?* -
csipogta a másik,
- Vékony, öreg tornatanárember
fehér-fehér rönkön.

Budapest, 1996. II. 18.

középkor

DÓZSA
ÖT BETŰ
NÉGY VÁROSKAPUN
OLVASSÁTOK ÖSSZE

Budapest, 1996. II. 15.

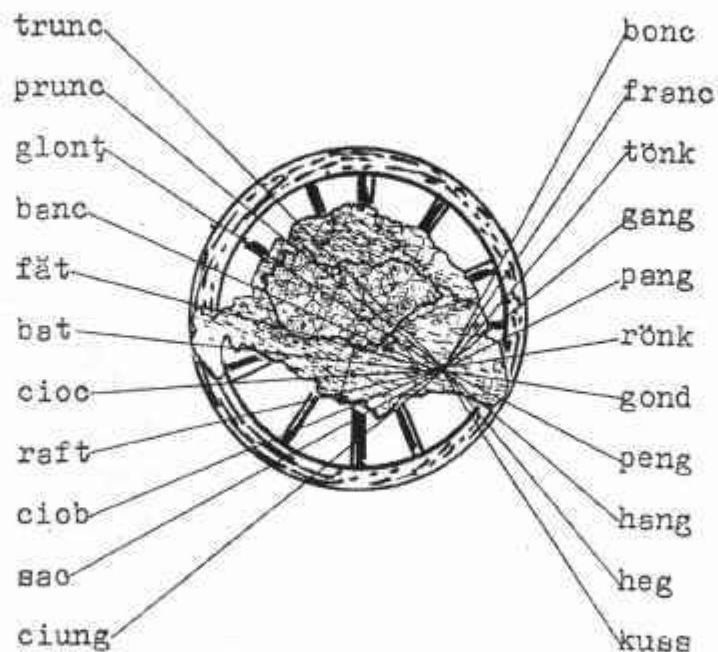
román zenebohóc 'hatvanat szilveszterén

kokumacsi kokumacsi kokumacsi kokumacsi
a csikokuma csikokuma csikokuma csi

Budapest, 1996. I. 3.

CSELÉNYI BÉLA

Horea és Cloșca keréketörése

Budapest, 1996. III. 3.

TARBAY EDE

KB. VERS/¿/ LEVÉL K. B.-NEK
IKP.-HONORÁRIUM REMÉNYE NÉLKÜL/

Wenn ein Mann ír,
so, wie Du, mit MANIERE,
jó a verse.
Egyébként:-
Gute Reise!
/De akkor csak, ha valóban
hajóra szállsz,
... és elhajókálsz
nyelvünk ismeretlen
tájjait felfedező
látzat-kalózként, -
u t ó b b j -
ETIMOLÓGIAI SZÓTÁRunk szerint
- 2. kötet, 330. lap -
a kalauz
szavunkból származik./

Szívből kívánom :-
ne fuss zátonyra,
... és hasznos legyen
minden verssel
/ és másokkal, MÁSSAL /
eltöltött óra.

/ 1986/

MEGGONDOLANDÓ

Különös, hogy az ember
túlélheti saját kivégzését.

Golyót,
csigolyatörő-kötelet,
guillotine-t,
villanyárammal-bélelt
kényelmes karosszéket,
elfogulatlan-elfogult kritikát,
halálos hallgatást.

De mit éljen túl,
aki nem beszélhet,
aki abban akadályoztatik,
hogy bűnét
végre elkövesse.

/ 1987/

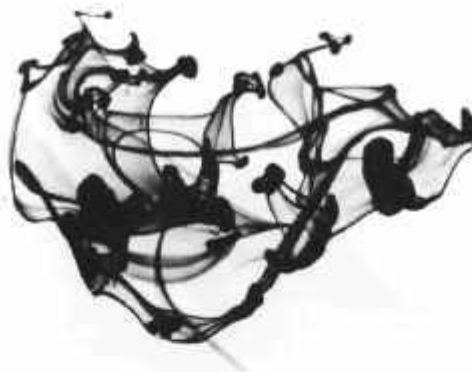
UTOLSÓ KÍSÉRLET

Meszesgödör.
Korszerű ravatal.
Koporsó.
Közös, - nagy temető.

Kimásznék,
de félek,
azt kiáltják :-
K Í S É R T E T !

Mégis megpróbálom, -
dacolva magammal, -
de nem kívánom bejárni
EUROPÁT.

/ 1987/

KRESZ ALBERT: LEBEGVE

KRESZ ALBERT: „RENDSZERVÁLTÁS” /„átminősítés” /

FARKAS OLIVÉR

REGGELI - KÖNYVTÁRBAN

Kedvenc könyvem G. Ha is
Ó izgalmas olvasmányom ő
Merített papírt a könyvész
(mint) lapozgatomlapozgatom
szereti Mit pörgetnem
szerencsémre van neki

Rejtélyes szavakkal teli
közben Előtte meg ilyesmi
területek asztal no Ha
ájulásig UNICA ... Csak
mert olvasgatnék reggelig
Azután villásreggeli Szereti

Pezsgő tószit hideg liba vicc
kiegért villanykörte befőtt
Vak olvasólámpa (miből humor)
mintha kiabálna bennünk s
megint a szerelem hiánya
EX LIBRIS telen csend végezetül

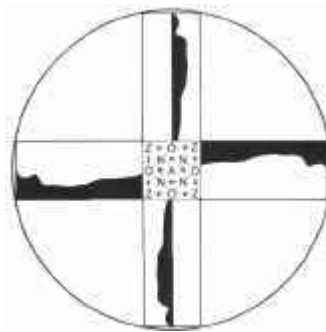
Könnyek a polcon Menekülnénk
mintha végleg verseimbe pont

TERHEK

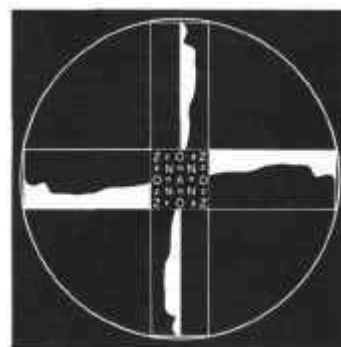
Jó elutazni
Vonaton szeretsz
Én (te utazol)
perpetuum stabile
biztatlak készülődj
jó lesz
megváltozunk
meglátod

Tehervonattal
utazz másod-
osztályon Váltás
jegyet túl sok a
kalóz manapság

Utazz csak el
és vissza
ha meguntad
Én (te utazol)
perpetuum stabile
várlak Változásunk
meglátod jössz ha
már a vonat is teher

KELÉNYI BÉLA: ZÓNA - 1-2

ÁLMOSKÖNYV

I.

A villanyt, be kéne vezetnem a villanyt. Ebbe a házba, ez az én múltam. Fönt a vastag, sodort dróthuzalok, mondja szemével valaki, onnan is lehetne, de mégsem. Be kéne vezetni a villanyt. Keskeny, mély árkot ásunk a ház felé. Valami még hiányzik innen. Valami fontos. Annyira fontos, hogy talán nincs is. Nézem odafönt a vezetékét. Látjuk egymást. Anyámat hívom, de nincs most a házban. Nem hallani öt semerről. Szomszédunk magas betonkerítésére csimpaszkodva, tapadva rokonok tekergetik, hajlítgatják a falból kimeredő drótszalakat. "Honnan? Hogyan is?" Anyád elment, arrafelé, nézd - mondja az egyik rokon kissé oldalvást fordulva - majd megjön, Majdcsak, majdcsak. A távvezetékétől a magasból telefonkábel kígyózik a habókos borbeteg szomszéd háza felé. Hallom valahonnan a látványt. Hogyan, hogyan vezessem be a villanyt, ami fontos?

II.

A szoba egyik oldalfala teljesen hiányzik, mintha leszelték volna, mintha nyitott garázsban lennék. A tágas helyiségben ódon és újabb forma bútorok vegyesen, a berendezés ódon-új. Önmaga energiaforrása, belülről él, nem szorul külső segítségre, mindent magából merít. A nyitott részen, a táj előterében megjelenik egy halott, ezt látni az arcán, mint mikor régecskén utoljára láttam. Amikor valaki belékarol és elvezeti, látható már régóta van idefönt, az olvadó jég átnedvesíti hátán a kabátját.

3.

Hazafelé csavargásaimból kerékpárral. Kereszteződések, emelkedők, jelzőtáblák olvadnak belém. Nyomom a pedált. Egy keleti kisváros, szűk, aszfaltzott kaptató. A tetejéről jobbra alant kitérül szélesen, kanyargósan az autópályára. Megindulva a lejtőn egy kerítés mögött ruhástól lebeg valaki a kerti medence vizében. A kerékpárral belesiklok egy villamosba. Zötyögtet lassan hazafelé.

4.

Egy hatalmas kastély hirtelen leomlik, magába rogyyan és lágyan szertelöki a port. Keletkezik nyomban a helyén valami új: bádogfalak, festett ablakszemek, cserepes virágokkal, nyers színű kőbástyák. S ebből megint leomló zsindegy, alátántorgó kőfalak, mélybe robbanó kapuszárnyak. Hullámvasút morajlik, a szerelvény a magasba meredve siklik, majd alárohan. A visítások mélyén halálos a csönd. Jelmezes emberek. Járnak-kelnek, teszik a dolgukat a szerepkönyv szerint. A valóság mint vásári színjáték.

"ÁLOM"

SZÜGYI ZOLTÁN

SZICÍLIAI VÉDELEM

(világos - sötét
minden a helyén
a maga helyén
szemek - kezek)

gyalog lép - gyalog lép
huszár lép - gyalog lép
gyalog lép - gyalog üt
huszár üt - huszár lép
huszár lép - gyalog lép
futó lép - futó lép
futó lép - sáncába vonul a király

huszár lép - huszár lép
gyalog lép - futó lép
gyalog lép - gyalog lép

gyalog lép - futó lép
gyalog üt - huszár lép
futó lép - gyalog üt

gyalog lép - gyalog üt
futó lép - huszár lép
vezér lép - gyalog lép
mély sáncában a király - üt a huszár
gyalog lép - gyalog lép

torony lép - vezér lép
futó üt - gyalog üt
huszár üt - király lép
futó lép - vezér lép
vezér lép - futó üt

torony üt - futó lép
torony lép - torony lép

huszár lép - vezér lép
vezér lép - futó lép
torony üt - király üt
vezér lép - király lép
torony lép - vezér lép
torony üt - gyalog üt
huszár lép - torony lép

futó lép - torony lép
futó lép - torony lép
huszár üt - torony üt
huszár lép - torony lép
vezér lép - torony lép

király lép - gyalog lép
vezér lép -

(s gyalog nem lép
senki nem lép
semmi nem ép
sehol világos -
sötét)

SZÜCS ENIKŐ /SZLOVÁKIA/

RÖVID BEVEZETÉS A HIÁBA

Tűnődés a zuhanásba, minthogy képtelen megérinteni tűnődését a zuhanásban. Kimerült végtagok. Merszem az nincs persze. Csimbókokkal illet és elhatalmasodik rajta énje pillanatnyi ön

maga ellenfordulása. Azt mondja, nekem látnom kell kényszerképzetes nagy-nagy zuhanását. Véletlenül húznám magamra, mint a vizeslepedőt. Azt akarja, hogy szépen csináljam. Hát akkor hajolj le. Nemkülönben.

Egyetlen idő. Kimért jelen idő.

Félelme nyála, ha rajtam végig nem csorogna. Bár néha virgonc, bizony még mindig mellettem tesped.

(Arany félhomály, hímpor)

Atgondolt mint minden. Fontos ezt mos evvel kitölteni. Szeretne undorító és felháborító lenni. Vakvágányra csúszni. A szemei közé, hogy érezze. Erőteljesen, várakozva egy picit, a hatás kedvéért. Ha nem érne hozzám,- akkor nem mondanék neki semmit, csak halkan, csak érintés nélkül. Enyhén nedves tenyér. Hát akkor gyere.

Automatikusan jön nekem. Furcsa szögben meghajtvá fejét. Közkívánatra mint az a semmilyen yesterday. Mégis csillagokat mutat, elkendőzni próbálom hétköznapi gondolatát. Útközben eszembe jutott valami, de most már egyáltalán nem érdekes.

Nagyon üres évek. Behajthatatlan.

Ha ezt elveszed tőlem, megölsz. Egy félszavamba kerül és halott vagyok. Már így is üres és egyre nehezebben találok meg. Ami nem is körülírható, de langyos és körülfolly, amellet, hogy friss hányásszaga van. Ha a folyamat beindult, én halkan egyfajta búcsúzási szertartásba kezdek. Le ne maradjak valamiről! Hogy minden nehéz pillanatát a legapróbb mozzanatig átélni és újra átélni. Vagy szebbnél szebb szavakat adjak a szátokba, vagy ne. Most vedd el tőlem. Jöttél, mert minél közelebb, annál jobban. Ping, ping.

I'm so happy "cause today.

Ahogy halkan leszel itt. Éppen érzem, ami megmaradt. Egyre kevesebb vagy és élménytelen. Egyedül, egyedül maradsz. Az isten legyen hozzád veled.

Szücs Enikő
/ 1995. /

SZÜCS ENIKŐ /SZLOVÁKIA/

MAGÁNYÁRA DÖBBEN

Illatot csinál a hóna alá. Gyöngyszemnyi pedofília. Kis hajszálát mégegyszer. Egy fejszényi gondolat, amint kimondhatatlanul mérhetetlen

vagyok. Fényes dolgokat ígér. De eltűnik, mert most van itt a perc. Kintől merev, illetve (öt megilletve) lagymatag.

Bőrkéjét mégegyszer, hogy meg ne tévesszen. Kínból terjed el bennem. Kínából jön majd vissza egy felejténivaló délután.

Addigis egy bélelt erekkel teli szatyrot hagy itt és újra elhozza majd bárgyú illatát. Képzelem rohasztó magányát, de csak képzelem. Letérdel a kövön. Ez akkor történt meg. Helyesel. Vekertavaszt is ígért, mert ismerte bennem a saját maga képét. Nem mer többet saját bőrében mutatkozni. Tudom, mi az, amit olyan nagyon kíván. Utána egyenként tépkedi ki a szőrszálakat a hónaljamból. (Nincs szívem nemet mondani kisdéd játékára.)

MÉSZÁROS OTTÓ / SZLOVÁKIA /

ÉRTHETETLEN

Nincs élményen magam mellett lenni,
csak az a ház van, csak a földszintre nőtt konyhai
zajok,
meg lábszagú éjszakákon az üldöző bennem.
Neked van élményed magammal, és viszont is.

szódavíz bugyogott a templomi orgonából

és azok a szentek, indulat és megtartóztatás.

Én akkor a felfalt szárnyak maradványát dugdostam zsebre

és egy hideg kővön kígyózott a nyári nap.)

Te sem mondhatnád másképp, vagy jobban ezt.
Nincs élményed magad mellett lenni.
Csak túlszoknyás észérvek vannak kimondatlanul
egy néma tüntetés felszíne alatt.
Nekem van élményem magaddal és viszont is.

Elevenen fodrozott a nincs itt más csak mi, délen
bakákra zuhant az élet,
írtam, hogy megjöttem már, de még nem vagyok itt
ha muszáj,
hogy helyemben a senki osztozzon rajtad egymással.
Vége volt ekkor, halkszavú levél a tavaszba lehel
hogy ne,
a morcos egyszarvú széljegyzet pedig ellensúlyozza e
derűs évszakot.

Mellettem nincs magam az élményem,
csak bocsánatkérés és falnak nyomott csókok,
terpeszállás,
ahogy a parancsnak megfelel, hogy nem hangsúlyoz
semmit magában.

Mellettem neked magammal az élmény és viszont is.

Élükre fordultak a képek a pocsolói földbe gyűrt vásznán,

Kalapom volt, cigarettavég a számban.

Így néztem a víz küszöbe alá, mert ott hallgat valahol Euripidész.)

Mondhattad volna, mert kipusztulóban lévő faj a szó.
Melletted nincs magad az élményed.
Kicszerzett meglepetésbe ront a várakozás,
a magadnak mormolt felsorolás e kietlen helyen.
Melletted nekem magaddal az élmény és viszont is.

Idéztem és csobban mögöttem. Lettek hívatlan,
csorba megállás helyett, máshol
Friss szonáta roppantotta ketté a zongorát,
leveleközött a szerencsétlen.

HALLGATOK

Pusztán arról van szó - mondta - hogy
hallgatok.

- A csend evolúciója telített önmagunkba
vezet,
ahhoz a megokszorozódó magányhoz,
amely túl sok ahhoz hogy egyedül legyünk,
viszont túl kevés, hogy megosszuk mással.

Esténként annyiszor ismétlgetem ezt az
egyet, hogy rengeteg lett belőle.

- Magányomban a tömeg túlarsogja
gondolataimat.

Ilyennek lenni csak akkor kellesz, mint egy ki
nem tapintott íz.

Várhatsz, míg önmagadnak bevallod, hogy
messzire vár a gondolt illat.

Mire odaérsz immanens világába, erődet
vesztve rogysz majd földre,
a frissen trágyázott virágok közé.

- Szél lesz akkor - mondtad - és kilopott
sötétséggel cimborálsz.

Ilyennek lenni csak akkor kellesz, ha más is a
tiéd lehet.

A tiéd viszont csak arra kell, hogy ott légy
másban mikor kimondja ezt.

Így állhatsz egy szakadék szélén és
végignézheted
saját repülésedet földről a földre.

MÉSZÁROS OTTÓ: HÓGOLYÓZÁS / AZ IRODALOM ELEMZÉSE (performance)

BAÁN TIBOR

TEENDŐK

ha boldog akarsz lenni
égesd el a szakácskönyvet
pernyéjét üszkét hamuját
sórd meg - ez már a múlt

figyeld a tükröt amint
közvetíti szertartásodat

térdelj le / azután
mondogasd:

„ sós seprűvel sóskát
sepertem ...”
ne zavarjon
hogyan nem igaz

csak mondogasd
s előbb-utóbb

elenged a gúzs

TÉVKÖZLÉS

az állatpolgárok kívül és belül fegyelmezett
rendben úttalan utakon.....csak a
rém-szarvasok ijesztgetik őket....meg a ....
nagy Brehmből kiszabadult. ....két lap össze-
ragadt....lavorfejű kecsgegetinók.....

a harapható egyébként vaníliaízű ködből.....
majdhogynem váratlanul bukkan fel rágógumik
ijesztő pukkanásai közepette két romantiká-
ban hősi halált halt....fősgyökeres magyar

a hegyen-völgyön át vágató békemenet tolla-
sodni kezd.....már mindenkinek tollas a
háta.....

a fellobogózott várost először az első érik
el....a többség hozzájuk képest erősen lema-
radva csak a másnapi újságból értesül arról
hogy a békemenet elindult de a résztvevőket
lefogták.....el se indult....akiket.....
láttak azok gyufáért mentek a trafikba.....

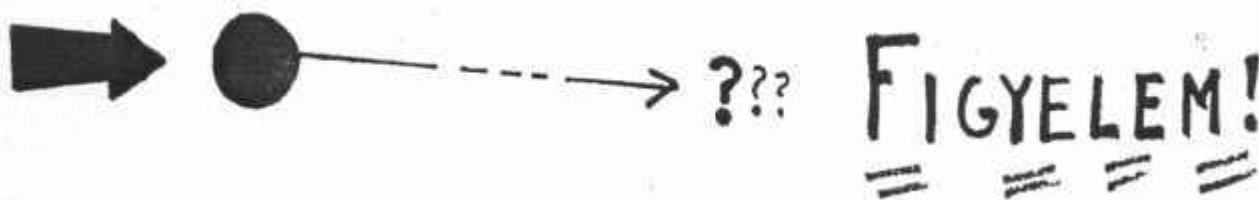
SZÜCS ENIKŐ: / SZLOVÁKIA / „TV - SUCKER ” / VERTIGO I. - 1996. (performance)

tükör

BALÁZS ATTILA:
HOSSZÚKÁS TÖREDÉK A FELEJTÉS KÖNYVÉBŐL *
(VÁROS, VITRIOL)

- Befűzted a szalagot? BESZÁLLÁSI!

Már megint későre jár. Félő, hogy kifutunk a rendelkezésünkre álló időből, ezért hadd vágjak végre bele a sorsdöntő, első hallásra szerintem is kissé furcsa, a szó megkopott, csontos, nem kis mértékben szemellenzős értelmében: valószerűtlennek tűnő, erősen meglepő fordulat csekély művészi tehetséget és méltó alázatot igénylő élénk színeinek felvitelére a literes üvegben felépített palack-postahajó lobogó vitorlavásznára. Tölem telhetően megpróbálom ecsetelni azt, amit immár sokízben és mindenféle módszerrel előrejelezni törekedtem, körülményeit igyekező érzékeltetni, tölem telhető gondossággal felépíteni, felépítvén rávilágítani, visszanyúlva messze a múltba, távoli előzményeit is előkotorászni annak az eseménynek, amely élesen kirajzolódó erővonalával egyértelműen és ellentmondást nem tűrő hangon konkrét pillanatban engem a rejtélyes sötétsége mögött csaknem hihetetlen meglepetésekkel szolgáló, kissé ellipszis alakú, hozzá alacsonyodván misztikusnak tűnő lyuk felé taszított akkorra erővel, hogy megbotolva majdnem elestem. Az életem érzévekkel teljes komplexitásában maradéktalanul nem magyarázható, hirtelen, ilyen értelemben nem várt és remélt változását, mondom, több ízben anticipáltam azzal a szándékkal, hogy semmiképp ne tűnjön annak, ami végképp nem: pillanat alatt kiagyalt vészkijárat, megtalált kapu a sehovába, holmi semmit meg nem oldó, tetszetős trükk kedvéért, ami kézenfekvő lenne minden más esetben ezen az egyen kívül, melyben mindez kétséget kizáróan m-e-g-t-ö-r-t-é-n-i-k a maga hőkkentében. Hangom itt fokozatosan ereszkedővé, távolodóvá válik, már-már alig hallható ultrahanggá, messzi csalogató hegedűszóvá, számotokra majdhogymegfoghatatlanná, mert én mindörökké eltűnhetek szemetek előtt, hiszen nekem a soron következő életemben nincs szükségem tírátok. *Adios hombre?* Isten veletek! - Tehát:

Egeremet lestem, de az nem jött aznap, másnap, harmad-, sőt negyednap sem. Persze, enyhén szólva túlzás volt az ő gyengécske izmait összefüggésbe hozni méretezesebb tárgyak, témák, témakörök eltűnésével, egy egész csomag kibontatlan indigóval meg hideg, hófehér papírral - borotvapengéim megcsappanásától a Mercedesig stb. Nem ő volt a tettes, mindezekért a rejtélyes eltűnésekért nem kizárólag ő okolható, csak hogy én nem mertem szólni Etinek, akit valószínűleg ez az új hapsija pujszított fel ocsmány cselekedetekre, ha már egyszer kulcsa van hozzá. Tudod, akinek dolga van a törvénnyel, az már gyanús, még ha ártatlan is, többé már nem egészen ártatlan. Követsz? Nem volt merszem felelősségre vonni Etit, márpedig a dolgok belső törvényei szerint valakinek bűnhődnie kellett. A kisebb ellenállás és kockázat irányába sodródva úgy döntöttem, az egérrel kezdem a nagy tisztogatást, azonban hasztalan várokotam kitarótan lesben állva, várt eredménye nem lett: a kis féreg - hangsúlyozom: tudomásom szerint - soha többé nem jelent meg. Megszimatolta volna a veszélyt? Megérezte, hogy barátijából, patrónusából hangulat ingadozásaim közepette hóhérvá vedlettem? Tüsszentésétől lehullott a lisztpor a tiló felszerelése előtt baráti jobbként fondorlatosan az egérlyukba dugott áruló, szőrös farkasmancsomról? Emlékszem, kalendáriumomban az a nap áthúzatlan maradt; éppen hétfő reggel volt, egy sivár, semmi jóval nem kecsegtető új hét kezdete, amikor én az átvirrasztott éjszaka bóbiskoló kábaságában hajnaltájt Eti nemiségét elemezve megpróbáltam részeire szedni őt, akár valami felhúzható egeret. Óvatosan rakosgattam egymás mellé az apró rugókat, lendkerekeket, nehogy valamelyik elveszzen - így jutott eszembe, mert nem mindig a leglogikusabb ezen a világon minden, belelapozni a Szimbólumok Könyvébe, melynek birtokában kétségtelenül gazdagabb az ember, értsd: érdemes drága pénzért megvenni. Gondoltam én így, tett követte. Az EGÉRCSAPÁSON vadászkalandjai mellől (írta Hüttengberger Dénes) leemeltem a vaskos kötetet és belelapoztam. Olyan hátborzongató dolgot találtam benne az EGÉR címszó alatt, ami talán még a kosár peremébe kapaszkodó engedetlen fejnél is jobban belevert idegeim jól kikezdett kötélzetébe, a rituális metélés fogalmával hozva összefüggésbe ezt az apró állatot egy afrikai törzs kapcsán, melyben ifjú lányok kivágott csiklóit vetik oda eledelül az egereknek, abból állapítva meg a születendő gyermekek nemét, hogy milyen nemű egér emésztí el bendőjében a kellemes ingerek egy-egy kímetszett, még melegen lüktető fókuszpontját. Összeborzadtam. Ez egy egészen harmadik fényt vetett rusnya, pornográf, utálatos kis útitársamra az élet esztelen vizein, még ha közvetlenül nem is okolhattam őt ilyesmikért. Dühöm nőttön-nőtt, hogy nemzetségi ilyen hallatlanul barbár és igazságtalan orgiákban vesz részt, miközben újfent egyre indokoltabbnak éreztem elveszejtését - így lehajoltam és a hajnali derengésben kitapogattam a döbbenetemben kiejtett fonál végét, csak hogy a hajlongástól felfordult a gyomrom, s a szemem megtelt könnyel. Immár, ki tudná megmondani, hányadszor tűrhetően fájdalmat éreztem ezúttal a tönkrelőtt szívem alatt mélyen, jobb oldalt - heves, múlni nem akaró görcsöt, ami

" íródott tizenvalahány évvel ezelőtt egy országban, amelyik ma már nincs

csaknem teljesen elvette az életkedvemet az utóbbi időben a gyakori jelentkezésével, fokozódó intenzitásával, tartamának rohamos hosszabbodásával, tehetetlenségemmel, hogy egyetlen, illetve pár összetettebb mozdulatsorozattal elúzzem. Legalább az a kurva betegkönyv rendben lenne! - gondoltam keserűn, s lopva az *Egri csillagokra* pillantottam. *Hát én azért nem kívánok ily szörnyű bosszút állni Én! Egyetlen csapással lemetszeni a normálisnál kissé fokozottabb nemisége éhező kidudorodását.*

Ezt követően kitámolyogtam a fürdőszobába, majd pár fuldokló rángással kiböfenttem az éjszaka dagályában felgyülemlött maró savat. *Figyeled, A bambarák azt képzelik, hogy a hosszantartó esőzések idején az egerek gyíkokká, békákká, mindenféle hidegvérű állattá változnak. Furcsa.* Elnyűtt arcom ott lógott a tükörben, egészségtelen színének teljes kifejezésre jutásában: államát kiverte a borosta, tatár-bajszom kajlán csüngött le a földre, a szám szegleteiben összegyűlt keserű talajból sarjadva ki, indázott lefelé a lefolyóba, eldugaszolva azt, fogaim pedig teljesen megsárgultak, elől az egyik valamikor megrepedt. Szeme vérelesen tapadt ijeszítő másomra, miközben úgy döntöttem, megborotválkozom. Legalább ennyit megteszek emberi formába való visszavedlésem érdekében, pedig most nem készülök semmilyen randevúra. Bajszomat megstuccolom egy kicsit, tiszta inget húzok és bemegyek a munkanélkülibe, hátha tudnak valamit mondani arra a témára, hogy mit kezdhetnék haszontalanságommal. Nem, házörző többé nem akarok lenni. Mégis, hátha tudnak valami harmadika. Ekképp felvidulva illatos habot habartatni; az Istenek alkonyának legmegragadóbb részeit dúdolgatva kissé falsul, behaboztam az arcom, majd nyelvemmel gömbölyítve annak horpadtságait, levakartam róla a szőröket, úgyszint kissé erőltlen államról, ezt követően az arcszesz után nyúltam: meglepetésemre azonban a szokásos borotválkozás utáni Old Spice, oldalán dagadt vitorlájú hajó ábráját hordozó üvegecskémét tapogattam ki a tükrös szekrénykében, hanem egy ismeretlen eredetű fiolát, valami kellemes mósusz-illatú folyadékkal, amivel - azt gondolván, nyilván Eti hagyta itt- nyugodtan bekentem magam, külön figyelmet fordítva egy új vágásra a fülem alatt, amely majdnem merőlegesen érkezett a régire. Bőrömbé szívódván az ismeretlen anyag hatása gyors volt és döbbenetes, annyira, hogy az arcomat paskoló kezem megállt a levegőben. Mindeddig abban a tévhitben éltem, hogy csak filmvászonon létezhet ilyesmi, talán csak Amerikában, ahogy mondani szokás. A fiolát már csak felugorva tudtam visszatenni, a következő pillanatban meg már egy magasságban voltam a mosdó alá akasztott törőronggyal, miután egy közepesen fejlett mopszli testmagasságára csökkentem, de még mindig zsugorodtam! egészen a jelenlegi nagyságomig, forradalmi gyorsasággal, ellentétben az evolúció nehézkesen kinos folyamatával.

Majdnem elsikoltottam magam rémületemben, amikor lágy, nyugtató zenét hallottam a távolból - mintha a Kék rapszódának, a wagneri walküriádnak, valamint az Aidának roppant nemes, teljesen lelassított, átszűrten lényegesített, tökéletes és ennélfogva megmagyarázhatatlan, paradox övözete lett volna. Valamely ismeretlen

▽
AH, VÉGE!!!

erő ellenállhatatlanul az egérlyuk felé vonzott, s nekem mennem kellett, ha már egyszer nem tömtem be időben viasszal. Aki másnak vermet, az jómaga, tartja a közmondás - de nem: sikerült átsurrannom az egérvágó alatt, miután lehajtott fejjel benn találtam magam az alagútban, melynek sötét torka - ezt csodálkozva kellett tapasztalnom - a damilom is elnyelte. Guillotine-emen kívül senki nem állt őrt a kapuban. Nem fordulhattam meg, csak sodródtam egyre mélyebbre, valamire lefelé, elébem tartott kezemmel tapogatva ki az utat. Denevérek röpködtek a sötétben, meglegyintették arcomat. Hegyes sztalagmit fúródott talpamba, de csak mentem és nem gondoltam arra, hány alakban leselkedhet itt rám a halál. Egyik pillanatban sikerült kitapogatnom megfeszülő fonalam, amely most marhabéllé csavarodott és az egyre erőteljesebb basszust szolgáltatva bátoritan zenei kalandozásomhoz, az én utazásomhoz az éjszaka végére. Helyenként bordás, meleg és izamós volt a fal, úgyhogy majdnem elvágódtam a csúszós, tudtommal biológia, egyetemes fejlődés-embriológia szakkörébe tartozó mohaszerűségen, különböző nyálkás moszatokon, barlangi flórán, helyenként pedig éles kiszögellések tépték ruhámat, bőrömet. Néha nagyokat zuhantam, ámde sikerült minduntalan talpra állnom és folytatnom utamat, mert csontom nem tört. Megmaradt testem természetes támasza egészben. Egy helyen friss forrásvíz zubogott valamiféle magasan elhelyezett, tojás alakú sziklából valami természet vájta kehelybe, ezzel a nedvvel hűtöttem le kicserepesedett ajkamat, oltottam szomjamat, majd mentem, mentem tovább az ismeretlenbe, nem gondolván arra, vajon szakállasan illetve szakálltalanul ábrázol-e majd az utókor, ha netalán valami újat fedezek fel azon távolodó világ számára, amelyből a furcsábbnál furcsább körülmények közt elindultam. Ha valaha is Eti visszavezérítő motívuma nélkül visszatárlók elmondani, hogy odalenn megültem és megöltem a rusnya, a labirintus mélyén szunnyadó, szüzekről álmódó, szüzekre éhes bikát, minekután végre osztatlan sikerben lesz részem, esetleg elismerő bólintásban...? És ki fog tódolni a nép, és eggyé olvadó hangon a torreador-buzdítót fogja zengen, míg én csalódottan és ugyanakkor határtalan megkönnyebbüléssel rá nem jövök: az utcát nem rólam, hanem a mitikus bikáról akarják elnevezni... Mindenesetre átvergődtem, derékig süppedve az élősárba, az alvilág folyóján, amikor az egyik kanyarban friss levegőt éreztem homlokomon a kénkőves kipárolgások után, s örömmel tapasztaltam, hősiesség, heroikus pátoz ide vagy oda, felcsillanó szemmel vettem észre: a sötétség oszladozni kezdett, kompakt anyagán gyors ütemben táguló lyukak keletkeztek,

tükör

vége felfestett, apró ponttá zsugorodott. Ekkor - nyomkeresői mivoltomban - embernyomokat vettem észre a barlang finom, púder-szerű homokjában: egy kicsi és egy nagy: hegymászó férficipő nyomai, határozott léptekkel, hallgatagon, mellette az, ami nekem sosem sikerült: a markáns férfi lenyomatokat körülugráló, vidáman körülcsacsogó, apja nadrágját húzgáló, csengő hangon kacagó, szőke kislánycipők * szeszélyes fuvola-játéka. Apa erős kezében éles aranybalta: lobogó, melegeit hozó tűzifáért mentek valahova - ők ketten. Még meg találok zavarni őket értelmetlen tolkodásommal! *Miért ítélték másnak az ÉN leánygyermekem???* Fájdalmasan visszhangzott kérdésem a gránittömbök közt, amikor pár lépéssel odébb gondolkodásra serkentő feliratot vettem észre a barlang falán:

V.I.T.R.I.O.L
500 m

Vitriol? Mi lehet ez? Követtem a nyomokat, melyeknek rajzolatában kristálytisza víz gyülemllett, felszínén szabad szemmel alig látható, apró, majdnem mikroszkopikus, de hihetetlen formagazdagságú barlangvirágok

kapaszkodtak egymásba ringatózva: a férfiépen parányi fekete szirmúak, a kislányéban kékek. Pincettámmal mindkét fajtából óvatosan szakítottam egyet-egyet, és a tisztábbik zsebkendőmbe csomagoltam őket, majd kiegyenesedtem. Derekamegy kicsikét megránthattam, mert nehezen engedelmeskedett, csak hogy engem most már nem lehetett megállítani: szívvel-lélekkel amellelt tettem le voksomat, hogy a végére járok a dolognak. Vigyázva, nehogy az előttem járók nyomaira tiporjak, nyomukba szegődtem.

V.I.T.R.I.O.L
300 m

Teleszedtem a zsebeimet kőzetmintákkal, de miután rájöttem, hogy nagymértékben gátolnak az előrehaladásban, fájó szívvel megváltam tőlük.

100 m után egy beszögellésben, valamivel beljebb húzva, régi időkbelől származó, de kitűnő állapotban lévő kőtábla egy szorosban, ahol senki sem haladhat el úgy, hogy észre ne vegye:

Visita
Interiorem
Terrae
Rectificando
Invenies
Operae
Lapidem

Kezdőbetűi sorrendben a VITRIOL könnyen téves útra vezérlő olvasatát adják, könnyen tömény kénsavas lópvidékre juttatják a tábla rejtélyes üzenetére fölényesen legyintő, gondolkodás nélkül tovacsörtető kvázi-felfedező, halálába rohánzó pseudo-utazót, akinek aztán ilymód végképp nyoma veszik, még hírmondója sem marad, Én azonban a Szimbólumok Könyvének birtokában, továbbá az utóbbi időkben sűrűn forgatott Aphrodisiacumok Legteljesebb Gyűjteményének kitűnő ismeretében sejtettem valamit eme titkos formula mondhatni, többek közt erotikus, szélesebb értelemben vett cupidói vonatkozásáról, melyben az anyaföld, anyaméh és az *utazás és énem másik végére* fogalmi egyazon szimbolikus háromszög sarkain foglalják el szigorú helyüket, s abban a pillanatban, amint ez felsejlett előttem, éreztem, hogy egészen apró tojás terem a markomban, amelyből aztán ezer szapora kis koppintás után te-

nyerem melegétől burkából
 kikel a mosoly országának
 piciny kis
 kis kulcsa
 és ennek
 köszönve
 rögzös
 kacskaringós
 megpróbáltatásokkal teli
 utam a végki-
 fejlet
 felé
 tart
 rohamosan.

A tábla akkor egy utolsó figyelmeztető felirattá változott a saját anyanyelvemen:

Véletlenül

Ide

Tévedő

Rabló

Itt

Orrod

Leüttetik!

Megtapogattam jellegzetes orrom, majd határozott léptekkel elindultam. Oldalról, egy falba vájt kis sűgőlyukból megkaptam az utolsó utasításokat utam végső szakaszára vonatkozólag. Alig 100-150 lépés után a barlang kezdett egyre levegősebbé válni, s fejem fölött egy kicsit cikornyásan írt Mouse (franciásan: Moussett, magyaros ferdítéssel: Muzé) idézetet pillantottam meg szokásos lakonikus tömörségében:

Ha így jöttél, jól jöttél, ismerős idegen!

Az utolsó kanyar után pedig az alagútnak hirtelen vége szakadt, s én lobogó hajjal kiléptem a verőfénybe...:

Hosszabb, nyelv alakú, természet formálta tornácon álltam, amelyről hadd mondjam el rögtön kitörő örömben, amit valamivel később tudtam meg: történetesen azt, hogy ezt a pontot, melyen lábamat megvetve belecsoválkoztam az Újvilágba, a helybeliek Lingviztikus Sziklaként emlegetik, és időnként behúzódik, láthatatlanná válva hosszabb időre. Megfigyelték, hogy a behúzódása és az újabb megjelenése közti hozzávetőleges idő - azzal a világgal ellentétben, amelyből én csöppentem ide, s ahol az éjszakát veszik mértékegységül - kb. 22 nap. Amennyiben a Lingviztikus Szikla újbóli megjelenése egybeesik a hétvéggel, a környező lakosság apraja-nagyja kivonul megtekinteni eme természeti csoda, s mindenki büszke a messzi tájakról érkezők előtt erre a csodálatos Lingviztikus Sziklájukra, amelyre nem jut eszébe senkinek se akár nehezteni is. Mindenki tisztelettel és szeretettel beszél róla, s ha felmászik rá, óvatosan lépked rajta, nehogy valahol véletlenül lecsempítse, ami netalán a saját halálát jelenthetné egyben, a mélybe zuhanva. Mondhatom, én is figyelmesen közelítettem meg a legtávolabbi pontját, ahonnan a legszebb kilátás robban az ember tekintete elé: felettem ritkás bozóttal meg a kék éggel. Feljebb ceruzaegyenes vörös cédrusok hasítják az azúr színt, gyalogfenyők sávja a havasok felé: kőtörőfű és elfeküdt boróka a nyaktörő ugrásokra kész vad juhok birodalmába vezető úton az örök jégkristályokig. ÖRÖK? Tőlem jobbra hegyi patak ront le a völgybe nyíren-bükkön át, hogy csillogó vizű tóba gyűljön odalenn, telve pisztrángfélékkel a zuhatagok alatt, ahol nincsenek műlegyek, dinamitok. Amarrébb sárga trombitagombák, Canhtarellus Lutescens riffes családja a víz csobogásával vegyülve - és a *mószusz illata!* Odalenn pezsmatulkokhoz hasonló testes merinók legelnek békésen, gyorsan, zsíros fejű szimentáli nyulak társaságában a zamatos fűben, amely szöges ellentéte a kiégett mezőknek: vastag, dús és haragoszöld. Kövér esők áztatta, meleg napfény felcsókolta, lágy fuvallat birizgálta, hullámzó vitamindús táplálék. Torony? Torony magasodik a távolban a hatalmas fehér monolitokból álló város fölé, amely valamiképp mégis harmonikusan simul bele a tájba - dacára szögletes méretességének: mint a mexikói haciendák galambokkal. A torony épp Dave Brubeck TAKE FIVE-ját sugározza: lüktetve terül szét a legelön a visszatérő központi motívum, amitől a vaj köpülődik a nyulakban, miközben átengedik magukat az élvezetnek lengő, érzékeny, erezett füleikkel, éles szemekkel. Már messziről észrevesznek, amint a hegymászásban szerzett tapasztalatokra valló mozdulataimmal.

tükör

az alászállás összefüggő cselekménysorozatával leereszkedvén közéjük, feljűk közeledek, de - egy-két halk dobbantástól eltekintve - nyugtalanság jelét nem mutatják: mondhatni, érdeklődéssel figyelnek, amint elhaladok mellettük a város irányába.

Itt okvetlenül említést kell tennem arról, ami ezen a ponton lélegzetvételnymi megállásra készített, csodálkozó szemlélődésre, akár csak a Lingviztikus Szikla tornácáról. Meg kellett dörszölnöm a szememet, hogy jól látom-e én azt, amit láttam, s aminek az értelmét nagyon gyorsan helyesen felfogtam, mint később megannyiszor, elismerő mosollyal adózva az ismeretlen feltalálók leleményességének, Röviden arról van szó, hogy minden állat hátán kisebb méretű, forgó szélmalom-vitorlát figyeltem meg, amely viszonylag egyszerű áttétellel egy, a viselőjének testsúlyával arányos légcsavart tartott mozgásban hátul, az egyed farka alatt, a faeces egyenletes diszperziójának elgondolását követve. Ötletességén túl kétségtelen igazságossága is létjogosultsága mellett szól; önnön létevel dicsérve örök emléket állított feltalálójának ez az elmés kis szerkezet, működési és működtetési frappáns egyszerűségében. Esetleg feltalálóinak, amennyiben több merész agy szüleménye, ami viszont cseppet sem vet árnyékot a finális produktum zsenialitására. Így nem hullik egy személy nyakába a végzetes kellemetlenség, akár az én ügyetlen nyaktílóm esetében, amely még mindig ott strázsál a lyuk előtt? - villant át agyamon a kérdés, nyomban háttérbe szorulva. Ötletességben ezúttal alulmaradtam, ezt be kellett, be kell vallanom, zavartan mosolyogva, miután egy vállrándítással folytatom utamat, hogy kisvártatva találkozzak az első emberrel.

Az első ember rézbőrű* volt, hegedűvel a hóna alatt, és valamiféle görkorcsolya-szerű koturnusokon közeledett felém a zene szárnyán, érezhetően többé-kevésbé azonos hullámhosszon, mint valami görbetükrökből hullámozva elő bádogsuhogással jobbról. Koturnusait leszámítva kb. azonos magasságú velem: nem túl szép, de megnyerő, ha akarja, jómódorú; nyílt szívű, derűs - kissé állatias arca ellenére érzékenyen értelmes. Széles mosoly, elől kicsit lecsempült fog, üdvözlésül megérinti a vonójával vállamat, csak aztán nyújtja felém a kezét:

- Merről, kenyeres?

- Maga magyar? - kiáltottam fel őszinte lelkesedésemben, de ő úgy tett, mintha nem hallaná. Megismétli:

- Merről?

- Arról - mutattam határozatlanul a hátam mögé.

- Charon?

- Mi?

- Mondom, Kharón?

- Nem, a saját lábamon (walked I throug the valley of...)

- „Ha így jöttél, jól jöttél”?

- Pontosan.

Most, hogy ílymód minden kétely eloszlott, örömmel ugrottunk egymás nyakába.

- Az árnyékvilágból?

- Igen - válaszoltam megütközve meghatódva az idegen pontos és kíméletlen megfogalmazásán, néven-nevezésén. - Onnan, onnan, onnan!

Kitörő örömeiben hangszerét cincogtatja, miközben a varázslatos ötös háttérbe szorul, fokozatosan elenyészik - utolsó akkordjai, beleolvadva a hegedűszóba, felszívódnak, átfomálódnak, más színezeteket nyernek, útnak erednek. Sokáig nem is tudunk beszélni a meghatódottságtól, míg el nem tűnnek a láthatáron. Akkor megint egymásra nézünk, a hosszú úttól poros, de elégedett arcunkra, testvéri vonásainkat fürkészsze. A párbeszéd folytatására stimmelődünk.

- Merre? - töri meg a csendet, alig érezhetően kérdőn.

- A városba. Hogy hívják?

- Természetesen: Meseváros.

- És sok ott a zöld* övezet?

- Akad bőven, de nem terem minden fa ágán bűnözés, halihó!

Barátom, ez az újonnan szerzett, nagyot kurjant az erősödő szélbe. Cowboykalapjának színes pántlikáit egyre erősebben lengeti a szél.

- E kék se tökély, de nem adnám semmi pénzért! - kacsintja kétértelműen, majd bizalmasan odahajol: - Mindenesetre, hagytál valakit hátra?

- Igen. Most érkezett. Még egy kicsit nehezen találja fel rnagyát a házban, de majd kibontakozik. Elűzte az apja.

- Sebaj, lesz még neki így se! - legyintett beszédársam, elgondolkodva, hangszerét kopogtatva.

- Még zöld, de majd megérik, erre mérget vehetsz - mondom neki, az ő lakhelye felől érdeklődve.

- Bent lakom a belvárosban - feleli -, majd nem a központban. Szeretek ide kijönni és a koturnusaimon a réteken kószálni, amikor ilyen szép az idő. Megpróbálok a vadvirágokból meríteni energiát alkotói munkámhoz. Talán a legkorábbi gyermekkori emlékeim hívnak ide ki, hogy a tudóm megteljen tágassággal ahhoz az univerzális nyelvhez, amelyen és beszélek.

- Az melyik nyelv?

- A zene, kedves barátom, mi sem egyszerűbb ennél. A zene, lett légyen pogány vagy isteni eredetű. A zenét nem kell lefordítani, műveiddel fordítók után szaladgálni, de ezt te is tudod. Ezen a nyelven csak úgy tudok megszólalni, ha előbb ide kijövök megnyugodni, s minden, amit itt látsz, az ezerképp benne van mindenben, amit tőlem hallatsz, mert az első zene, amelyet én hallgattam réges-rég, az nyolc sudár, fent vállasodó, hamvas arcú fiútestvér, nyolc zúgó, hajladozó juharfa muzsikája volt, első hangszerem pedig egy gelvás süldő megcsavarintott bele, amelyet nem volt érdemes hizlalásra fogni. Még amazon a világon egyszer, egy vak farkaskutya érzékeire bízva magam, a vér és a vadászat mitikus motívumait a vágásra való előkészület sürgő-forgó mozzanataiba sűrítve, vázoltan nyitányom egy erre a témára íródó hosszabb zenei műhöz, sajnos hihetetlen

• messziről tehénpásztorok néztem! /evergreen

nem-értéssel fogadták, obligát lehurrogással, talán ez adott erőt idelenti letisztulásomhoz, melyben ugyanez a téma most egy leszakajtott bíborszín vérfű szárnyasan összetett, ellipszis alakú levélkéinek elrendező erejét követve ölt testet, elárulhatom: nem csekély sikerrel.

- Értem - mondtam bólogatva. - Első pillantásra valami bolondos vándormuzikusnak néztelek, most már azonban látom, mennyire melléfogtam elhamarkodott ítéletemben. Kedves barátom, ha szabad kérdeznem, te zeneszerző vagy?

-Is, is. Rögös volt az út a városi filharmóniáig, ahol kezdetben csak játszottam, meghagyom, a szó legnemesebb értelmében, most meg már vezénylek, erről azonban többet nem szólnék. Gyere, hallgass meg bennünket egyszer!

- Okvetlenül elfogadom a meghívást - mondom tünődve -, hisz jómagam is kedvelem a zenét, engem itt azonban egy kérdés roppant foglalkoztat. Szabad-e előhozakodnom vele?

- Csak tessék, egész nyugodtan.

- Azt bátorokodnám megjegyezni csupán, szavaid hitelességében pillanatig sem kételkedve: nem megy sehogy a fejembe, igaz korodról csak hozzávetőleges adatokkal rendelkezem, de mégis: hogy lehetsz te dirigens ilyen fiatalon, mert bizony ehhez, a legőszintébben szólva, nagyon ifjúnak nézel te ki.

Látom, ez elevenébe vágott, kicsit elpirul és talán azért, hogy kivágja magát, a vártnál élesebbre fogja a hangját, bensője legmélyén még feloldatlan indulatoktól fűtve sziszegi:

- *Tudod, nem akarok durva lenni, de valamit jegyezz meg egyszer és mindenkorra. Itt nem úgy van, mint odafönt: itt nem a gerontológiai intézet kezében van a karmesteri pálca, hidd el ezt nekem, jól véssed agyadba, mert még szükséged lehet rá. Értem?*

- Érted.

Hallgatunk. Lassan haladunk a vadvirágos réten át a város felé. Balról egész ültetvény nadragulya, melynek atropin-kivonatát például pupillatágító-szerként alkalmaznak szemműtéteknél. A barátomnak is mintha egy kicsit jellegzetesen fáradt lenne a verőfénytől szűkülő réteken át kiáramló, a tájat felölelni igyekvő tekintete. Alig vesszük észre a piros pöttyös labdát a fűben; nem nagyobb egy narancsnál. Valamelyik kiránduló gyerektől gurulhatott oly messzire, hogy többé nem tudott visszatalálni. Kicsit adogatunk. Egyre közelebb a város falaihoz a piros pöttyös labdával, amíg még egy dolog szöveget nem üt a fejembe:

- És a múlt és a jövő kérdése?

- Létezik, de nem oly kifejezetten. A múlt gyakorta játékos kreativitással át- és átszövi, körülindázza, megcirógatja és kipöttyözi a jelent, de visszalép, mielőtt kérdéssé válna. Kérdéssé. Nem lóg koloncként az ember nyakában, ennyit még elmondhatok neked.

- Engem egyébként - fűzte még hozzá -, Szombatnak hívnak.

- Melyik? - akartam kérdezni, de ő úgy, ahogy mellém szegődött, hirtelen le is lépett füttyörészve: áthajítva a labdát a falon, éles kanyarral eltűnt az akácok alatt, még csak annyit kiáltva oda, hogy a nevéből számított egy hétre lesz a legközelebbi fellépése a Kvintesszencia nagytermében 19 óra 30 perckor.

- Istenem, már megint szombat van! Vagy ez még az előző? A toronyóra mellett nincs dátummutató, márpedig nem is fontos.

GUMI ALARCSÁV

VÁROS?

A várost mintegy jelképes fal övezi, mindkét irányban enyhén befelé kanyarodó, hosszú, ám könnyen átléphető, s akkor ott áll az ezzel megbízott egyenruhás ember, hogy rendkívül udvariasan tájékoztasson a hét kulturális eseményei felől és a város nevezetességeiről. Külön felhívja a figyelmem Winnetou, hírneves gondokaművész vendégszereplésére, valamint annak a napkeleti bástyának a műemlékké nyilvánított, meghatározott időre műemlékké kikiáltott romjairól mondjon pár tájékoztató szót, amelyet megostromolván még a távoli 1888-ban, a progresszív erők megsemmisítő győzelmet arattak a totalitárius bürokrácia utolsó formulárai ellen - széttépvén, a bástya legmagasabb fokáról az örök szél szárnyaira bízta azokat. (Mindezeket, mindazokat.) Persze, ezáltal sem vált minden tiszta költészetté, mert mindennek magva újra elhintetett, de az ezt követő időszakok aztán fokozatosan kikristályosították azokat az erőfeszítéseket, amelyeknek gyümölcsei városunkban szabadon megtekinthetők szigorúbb korlátozások nélkül. Im már. *Au revoir!* Még csak egy valami: a legújabb törvények szerint a város falain belüli zöldsávokon is szabad gombát szedni, csak óvatosan! Úgy, hogy meg ne sértsd a föld alatti részt, - Ezek után megköszönöd a felvilágosítást, miután mit látsz? Mindenütt színek, színek és színek: teljes káprázatukban tárulnak eléd a csodálatos Kaleidoszkóp téren, amely teljes pazar pompájában robban eléd azután, hogy végimentél a japán kertek racionális tágasságával büszkélkedhető testébe indázó utcácskák mindegyikén, az évszázados lombkoronájú fák alatt a Római úton, annak csiszolt kövezetén, melyről rég levezényelték a gébforgalmat, míg séta közben megfigyeled, hogy mindenünnen széles, ragyogó ablakok mosolyognak rád, s helyeslő fejbólintással veszed tudomásul, hogy a város kivitelezésében belül, amikor csak lehet, kerülnek a legmesterkétebb anyagokat. Régi tanyáink és a legkorszerűbb építészeti vívmányok esztétikus és funkcionális szempontból egyaránt sikerült ötvözete ez a távolról hihetetlen belső formagazdagságából mit sem sejtető település, melynek kapujától a Kaleidoszkóp térig, végig a Római úton képregény-szerűen hosszú dombormű különböző mozzanatai kísérik a derűs látogatót végig, melyek egy kis egérformájú teremtmény, egy gyengécskének mutatózó Mus musculus bátor és kitartó harcát ábrázolják a macskaszemű, kígyóhajú Gorgo ellen egészen a torkolatig, ahol a cselekményes konfliktus a következő feliratban oldódik fel:

AZ ÉJSZAKA VÉGE.

AMIKOR AZ EMBER A SAKKTÁBLÁN FELÁLL

tükör

ÉS UTAT MUTAT NEKED:

FEL A FEJJEL!

(A JÁTSZMA FÜGGŐBEN)

Odafönn ércvillanású repülő hűz szívárványt maga után, míg a tér túloldalán kobaltnék parafahíd magasodik és vezet el a múlt hívságaival telt várig, a sötét kazamatáig - nyújtókerekéig és guggoldáig, a múlt láncsörgéséig. Új híd a komp helyett: VIGYÁZZ, FRISSEN FESTETI! A tér körüli tornácokon, mondom, színpompás virágok régi, kilyukasztott, ílymód a víz lefolyását lehetővé tevő sisakokban, mellvértékben, kardhüvelyekben és tölténytárakban. Színbomba, millió tarka repesszel: narancssárga tátogók, ajakvirágok, mandarinok; vérvörös szekfűk, lila ciklámenek, bíborpiros hibiszkuszok, bódító Cannabis sativák; illatozó ibolyák, lengő nárciszok, Sanguisorba officinalisok, háziasított varjútövisek, kivirágzó kapiláriák és hullámozó vérrögök. A városháza fríze leszakított rózsát ábrázol.

A városatyákkal folytatott megbeszélésen, röpke eszmecsere alatt ők elmondták, hogy művük hatalmas, megbontatlanul sivár felületeivel azért fordul kifelé, hogy elriassa a potenciális ellenséget, ellenben az, aki baráti szándékkal közelít, könnyen felfedezheti a kifelé forduló tüskék mögött, úgymond kehelyben, a maga méreteihez szelídített belső tér melegét, a terek tágasságát és levegős játékoságát, amelyben hiú ábrándokkal nem igyekeznek teljesen feleslegesen és nevelésesen versenyre kelni a kinti mezőkkel, a város méreteihez arányított megfelelő nagyságuk tudatában letesznek erről. Itt minden jószándékú, messzi tájakról érkező ember nyugodtan körülnézhet, megpihenhet; megtekintheti a szobrokat, amelyet itt nem nőnek ki annyira közülünk, hogy csak térden alul látszanának ki a felhők alól.

- Ilyeneket hallván tőlük, egy kicsit felbosszantott bámulatos magabiztosságuk vendégszerető nyájasságuk burka mögött, s ez készíthetett olyan megjegyzésre, amiről mihelyt hangosan sikerült kifejtennem, rögtön megéreztem, hogy ebben a tekintetben ennyire nem vagyok a saját véleményemen, annyira nem állok már rég oktondi kijelentésem mögött, hogy ki sem kellett volna mondanom. Ez a badarság pedig - a szobrokkal kapcsolatban - így valahogy hangzott:

- Rendben. Egyes méretek elgondolkodtató, sőt intenzív aggodásra, szívszorongásra serkentő eltúlzottságával jómagam is tisztában vagyok, ellenben nem lehetek biztos abban, hogy az önök által szorgalmazott, nevelésesen kicsiny szabványok felelnének meg annak, amit gyakorta oly büszkén emlegetnek emberi méltóság és legyőzhetetlenség néven. Ezt elfogadni nem tudom.

Lévén mindahányan fiatalos lendületűek, éles eszűek azokkal ellentétben, akiknek nem erényük a gondolkodás, gyorsan felfogták, hogy ezzel mit nem akartam mondani, s egymásra mosolyogtak, míg én, ha már elkezdtem, nem tudtam magam egykönnyen megállítani, pedig rémült önkontrollom odabent, szegény, odabent ő behúzott volt már minden vészféket, s most tehetetlenül szemlélte bután tájékozatlan kirohanásom:

- És ha már ennél tartunk* - folytattam én -, egy kérdés nagyon izgatná a fantáziám. Tudom, természetemnél fogva kérdéseim sokszor nem a leghelyénvalóbbak, én mégis feltennem: önök miért csinálják a szobraikat parafából a már első érintésre méltóságot sugalló márvány helyett, hogy más anyagot ne említsek (?) Erre az egyre kérnék én most választ, ha valaki hajlandó lenne felvilágosítani.

Kínzésre a legfiatalabbikuk vette ekkor kezébe a vége felé közeledő beszélgetés irányítását. Hangja a mosoly után nyugodt volt, magyarázatában nem volt semmi kioktatóan sértő. Tiszta kék szeméből megértő szeretet sugárzott felém:

- Nézze, a parafa szintén természetes anyag. Kellőképp formálható, sokféle felhasználását ismerjük, akár az Istenét, hogy szobraink is ebből készülnek, az abból a meggondolásból fakad, mely egy esetleges vízözönt igyekszik előrelátni, amennyiben itt ugye, netalán félrecsúsznának a dolgok. Abban az esetben magasra épített titánjaink nem zuhannának - már méreteikből kifolyólag sem - gyilkos dühvel a nyakunkba, akár csak a roszsz kolosszus, mindörökre elsüllyedve, magukkal rántva bennünket a mélybe. Ehelyett, mint megannyi kis mentőöv, lebegnének a víz színén, készségesen még egyszer hasznunkra válva, hogy elvigyenek bennünket az Ararára, vagy valami hasonló, az újrakezdés lehetőségével kecsegtető helyre. Ílymód kedves, buzdító arcaikat továbbra is megőrizhetnék a körünkben az újrakezdés nehéz pillanataiban.

- És annak a város körül kószáló félnótásnak is, aki azt állítja önmagáról, hogy bennszülött, annak is majd egy ilyen, a hatékony takarékosági intézkedésekkel összhangban lévő szobrot fognak majd emelni egykor?

- Természetesen - hangzott a diplomatikus válasz. - Mi nagyra becsüljük alkotói képességeit.

Nem volt okom kételkedni szavaiban, mint abban sem, hogy csakugyan a szíven szerint maradhatok helységükben, ameddig csak akarok, továbbá akkor indulhatok tovább, amikor azt jónak látom - amikor ez a csodálatos ország vonzva vonzó belseje nem készlet azonnali továbbmenésre. A hídon át valamerre, hangsúlyozom ismét: az ismeretlenbe. Különbösen amolyan végvárfele ez a város, mint láthattuk, a látszólag békésen legelésző őrnulak jól kiépített hálózatával, amit - köszönve annak, hogy ebben a tömbházban, amelyben éltem, huzamosabb ideig én voltam a megfigyelő szerepében - rögtön észrevettem, csak úgy tettem, mintha nem láttam volna semmit. Én most még egyelőre ennek a végvárnak a megismerésénél tartok, de egy szép napon, érzem, el fogok indulni tovább, hisz vezérel a győzedelmeskedő kíváncsiság. Ahogy fél füllel értesültem, a harmónia tisztelőben tartásával ez az ország koncentrikus körökre osztott úgy, hogy minden egyes gyűrű külön zenei szférát képez az előző pozitív hagyományainak befogadásával, alkotói viszonyulású továbbfejlesztésével, s ilyképp állandóan új és új élvezetekkel szolgál a LÉNYEG felé utazó számára - nemde? (Alíz.) (Eti.)

- Gyönyörű dolog a zene határokat nem ismerő erejéről értekezni, csakhogy a lényeghez közelebb állhat az a lehangoló tény, hogy nyilván ipara is van annak a meglévő, szemmel látható óriási ellentétei, képtelenségei

* már miért ne tartanánk ennél?

dacára is rendkívül érdekesnek tűnő országodnak - vettem közbe kissé rosszmájúan, az ipari övezetek agyamban örökre kiterített, apokaliptikusan kinagyított szeméttelpeire gondolva. - Az egyetemes prizmus szempontjából: ott miként oldották meg a tisztaság kérdését, amit mi itt, úgy tűnik, nehezen tudunk? Erre válaszolj te meg most nekem, Péter!

- Hogy van-e ipara? Nemzeti valutája? Érdekes problémafelvetés, kedves barátom, felettébb érdekes - felelte határtalan türelemmel ő. - Persze, hogy van, hisz másképp nehezen létezne, csakhogy ott a tökéletes boldog körforgás elve szerint működik minden: a szorosán egymás mellett tenyésző gyárkémények olyan szimbiózis alakult ki, melyben egymás melléktermékeit használják fel az őket egymással összekötő bonyolult csőrendszeren át, így egyikük sem hervad el, mindegyiknek megvan a létfeltétele, már csak azért is, mert egyik sem törekszik a másik fölé kerekedni. Az emberek a Kémények Napján kivonulnak és közös rohammunkával, a múltból néha felsejülő rekreációs mozdulatokkal megkapálják körülöttük a földet, eltávolítják a gazt, továbbá megkoszorúzzák a munka hőseinek sírját. Ami még ez a csodálatos technológiai eljárás mellett is a levegőbe jut, azt egy szívóberendezés gyűjti össze, hatalmas nyomásnak veti alá, minek folytán a szmog összesűrűsödik - már amennyire időm és alkalmam volt kifigyelni! -, összerándul, majd brikett formájában hullik a gyűjtőkemencébe, ahonnan futószalag szállítja ismét a kemencékbe és így tovább. Mondom, majdnem tökéletes. Egyébként ennek a mesés országnak a népe is szeret kirándulni a kéményeken túlra, leginkább fel a hegyekbe, ahová még az izomsorvadásokat is felviszik, ezért fejlett mentőszolgálatok kitűnően működnek, egy-két sajnálatos esettől eltekintve: a szelekció kérdésének felvetődése nélkül. Volt már példa arra, hogy estében sikerült elegánsan és különösebb gondolkodás nélkül elkapniuk a szörnyű halálába zuhanót, ekképp mentve meg őt a hálás élet számára, s ebben a szirti sasok úgyszintén segítik bátor karszalagosait. Ők megtalálták a módját a látás és a beszélgetési lehetőségek számunkra elképzelhetetlen kiszélesítésének, így még majálisaik is sokrétűek és tartalmakban gazdagok, miközben nem ferözik össze a természetet szalámihéjjal, üres joghurtos poharakkal, gyufával, csikkokkal; üres konzervdobozokkal meg tejeszacskókkal, mert náluk a csomagolások emberi táplálkozásra alkalmas anyagokból készülnek, s így nem marad utánuk semmi. A csontokat a kijelölt helyeken hagyják a farkasoknak, de csak a szigorúan kijelölt helyeken, mert a büntetés elég súlyos.

- És a háború? - vettem közbe eltökéltségemben, hogy menten tisztázom a legalapvetőbb dolgokat. - Azzal mi van?

- Azt sajnos ők sem tudták teljesen megszüntetni, Néha náluk is kardokká lesznek a kaszapengék, leginkább azonban győzedelmeskedik a józan ész, s olyankor csak két kiválasztott mérkőzik meg. Sokszor ezek se mennek késhegyre: stilizált táncmozdulatokkal, gömbölyített végű fakéseikkel mímelik a párbaít, és egy zsúri osztályozza őket aszerint, ugye, hogy melyikük keltett mélyebb esztétikai benyomást. A zsúrit mindkét fél embereiből állítják össze, s nem volt rá még példa, hogy döntését megkérdőjelezték volna, mert a bíráló bizottság tagjává lenni nem csak kötelesség, hanem megtiszteltetés is. Van, hogy labdarúgó mérkőzésbe, jobbik esetben pedig tudományos vetélkedőbe torkollik a viszály, ilymód simul el. Nem, őket egyelőre, ahogy én hallottam, nem vesélyezteteti populációs robbanás.

- És az idő? - sürgettem egyre türelmetlenebbül, majdnem belesárgulva az irigységbe, gondolván, ezzel rátapintok a gyengéjükre. - Az idő biztos felettük is elszáll!

- Kétségtelenül - mosolygott rám rendíthetetlenül Szép Péter. - Az időnek ott szintén múltja kell, csakhogy néha megállítják és a legapróbb alkatrészeire szedik szét, hogy megtisztítsák a lerakódásoktól, kifűjják belőle a bolyhokat. Hidd el, ezután sokkalta elviselhetőbb! De hiszen erről már szoltam. Nem figyeltél ide?

Hirtelen csend szakadt ránk. Hallgattunk egy darabig, majd Péter folytatta:

- Tudod, még ha egy kicsit több bizalmam lenne benned, nagyon sokat mesélhetnék neked arról a külön világról, melyben sosem adnak el neked két bal cipőt, ha érted, mit akarok ezzel mondani. Olyan világ az, amelyben, ha netalán elfelejtettél jegyet lyukasztani a buszon, nem úgy néznek rád, mintha cipőstől léptél volna valamelyik muzulmán szentélybe vagy valami..., hogy a legegyszerűbb rossz példával éljek egyszerűség kedvéért, miután bármelyik bárki kutya kötelességének érzi azt, hogy menten neked rontson. Nem ebben a tág mikrovilágban nem így van. Istenem, és is milyen elvakult lehettem portás koromban! Tudod, ott minden ember mindennapos gyakorlatának tartja a velős fogalmazást, s én ennek tudatában sűríténém neked azt a századot, melyben ők élnek. Abban az időben és térben elsősorban nem nagyapáink megfáradt, desperált, tragikomikusan összetört szelleme dönt megsemmisülésünk vagy megmaradásunk kérdésében*. Másodsorban: nem édesanyáink avított érzékével szabják és endlizik el sorsunk vitorláit. Harmadsorban: nem apáink mogorva kegyetlenségével válaszolgatnak kérdéseinkre. Negyedsorban, de nem utolsósorban: egy Szép napon nem billen a nyakadba az ingatag szán egész rakomány. Köszönöm, ennyit akartam mondani.

- És a nemiség? A kis halál? Az icipici halál?

- Mindjárt gondoltam, hogy ez izgatja csökönyös fantáziád - jegyezte meg Péter, miközben halvány árnyék futott át az arcán. - Arra sajnos most nincs idő. Majd egy másik alkalommal. Zölden.

- Hát akkor a nagy, a rendes halál?! - rántottam elő vérfagyasztó rikolással az utolsó, kegyetlen Jolly Jokeremet. - Még mindig nem egészen világos előttem, hogy mit csinálnak ott a halottakkal, merthogy ott szintén vannak abban bizonyos vagyok.

- Az ilyen élő holtakra gondolsz? - vigyorgott csúfondárosan vitapartnerem. - Adnak nekik élesztőt...THE END. KONYEC.

Ezúttal hosszú csend telepedett ránk. Vörös fény szántott végig arcunkon. Sietett, de még nem mozdult. Még volt valamennyi bor anyám gyűszűjében, ő pedig - mint mondani szokás - nem akart rosszat hagyni a házban.

- És boldogabbak?

- Mondtam már.

TESSÉK

k
a
s
s
á
k
o
s
s
a
b
b
a
n

O

?
é

SZERETNI

Lajos

BÁCSIT F)

FEDOR ZOLTÁN: BETŰKÉP. 1.

ELEK IS

NEM MINDEN FÉRFI SZEME ÉRDEMLI MEG,

Nem minden férfi szeme érdeml meg, hogy hizlalják a nők.

könnyű lépéseket hallottam.

lzzó meleg szépség volt.

Minden valamirevaló férfiember megállt volna,

hogy jól megnézzze.

De nem minden férfi szeme érdeml meg, hogy hizlalják a nők.

A szépség magvait próbálják elhinteni a szívekbe, és kivel találják magukat szembe, kivel?

Mert van-e lelke annak a férfinak, akitől nem függ a holnap mősora?

van-e lelke annak a férfinak, aki a szolgaságról sem mer szabadon beszélni?

van-e lelke annak a férfinak, aki nem kap elég pénzt munkájáért?

van-e lelke annak a férfinak, aki őszinte szolgálatot tesz főnökének?

van-e lelke annak a férfinak, akihez a munkáltatók kegyesek?

És van-e lelkük a nőknek?

tetőtől talpig kedves vagy,
fél méterre állsz tőlem, és,
és körülöttem egy világ van,
amelynek nem én vagyok a közepe.

Vigyázz, mert megmondalak a nőknek!

Mert van-e lelke a férfinak, aki 30 év alatt nyögi ki nyomorult panellakása részleteit?

van-e lelkük azoknak, akiket még saját gyerekük sem szeret?

van-e lelke annak a férfinak, akinek el kell titkolni a szé-

génységét?

akinek a felesége 40 éves korára megcsúnyul, annak a férfinak

van-e lelke?

akik már a sebeiket sem nyalogatják, van-e lelkük azoknak?

És van-e lelkük a nőknek?

Körülfecsegem kedves termetedet, ringó csípődet,

feszés melleidet. Körülfecsegem hosszú combodat.

Van-e varázskő ujjadon?

Vigyázz, mert megmondalak a nőknek! Mert nem minden férfi szeme érdeml meg, hogy hizlalják a nők!

Mert van-e lelkük az alacsonynyugdíjasoknak?

van-e lelkük azoknak, akiknek csak a nők engednek?

van-e lelkük azoknak, akik szar életet élnek a feleségükkel?

És van-e lelke annak a férfinak, akinek nincs nyaralója?

akinek nem jut szívritmusszabályozó?

van-e lelkük azoknak a férfiaknak, akikkel lebontatják a horgászstégeket?

Van-e lelkük az alacsony nyugdíjasoknak?

És van-e lelkük a nőknek?

megropogtatni, mint frissen sült kenyeret,

melyet finom asszonyi illat övez.

Harisnyája csillogó zöld színétől szabadulni,,,

Vigyázz, mert megmondalak a nőknek! Mert nem minden

férfi szeme érdeml, hogy hizlalják a nők!

tükör

Mert van-e lelkük a férfiaknak, akik el kellett hogy „ felejtsék ”
ifjúkori eszméiket?
van-e lelkük a férfiaknak, akiknek nem jut másodállás, és
egy fóliasátorny hely sem?
van-e lelkük a férfiaknak, akik 20 éve ingáznak?
van-e lelkük a férfiaknak, akik számára már az is jó hír, ha
megismélik a műsorokat?
van-e lelke a férfinak, akitől nem függ a holnap műsora sem?
van-e lelkük azoknak, akik elnézik a jó női seggeket?
és van-e lelkük a nőknek?

Jól tudjuk, mennyire esengenek a férfiak az asszonyi
mosoly után. A múltkoriaknak kis keblek domborodtak
a kék vászonblúz alatt. Egykorúak voltak. Nevetgél-
tek, csácsogtak, a fejüket forgatták, éhes tekinte-
tük mindent egyszerre fel akart kapni. Lányok, lá-
nyok, selyemlány hajfonatuk elől a vállukra hullt,
vagy szőkén göndörödött ki a sapka alól.
Arcukon az ifjúság rózsája!

Vigyázz, megmondalak a nőknek! Mert nem minden fér-
fi szeme érdelemli meg, hogy hizlalják a nők!

a feledés arénájában, elhízott lépcsőkön: van-e lelkük a férfi-
aknak?
Árubehozatal érzelmi kötössel. De van-e lelke a férfinak?
a gyengék elviselnek mindent, az erősek megtesznek mindent.
És van-e lelkük a férfiaknak?
egy szűz patkány fehér báránnya húsában firkál. Se narancsillat,
se pásztorsíp vagy kéklő holdvilág nem űzi le. Senki sem ál-
modozik szenvedélyesebben a nőkről, mint a katona, akire rá
lehet parancsolni, hogy lője agyon a maga fajtáját, a vele
egyenlőt. De van-e lelke a férfiaknak?
és van-e lelkük a nőknek?

nőbb, mint amilyen szép,
4-szer zöldül 1 évben,
lejtőin szüreti multságaim lehetnének,
lakmározhatnék szándékaiban.
Vigyázz, mert megmondalak a nőknek! Mert nem minden
férfi szeme érdelemli, hogy hizlalják a nők!

Mert van-e lelkük a férfiaknak, akik büszkeségüket sutba vágják?
van-e lelkük azoknak a férfiaknak, akik kénytelenek meghátrálni,
van-e lelkük a férfiaknak, akik számára nem értékes a győzelem?
És van-e lelkük az alacsony nyugdíjasoknak?
van-e lelke a férfinak, aki nem szól semmit?
van-e lelke a férfinak, akinek lehet mellébeszélni?
És aki csak a társaságban meri elmondani véleményét?
A szántás-vetés lelki gondjai. A határtalan lehetőségek testi
vágya. Kerítések szögcsatornái, kulcskarikák.
De van-e lelkük a férfiaknak?
és van-e lelkük a nőknek?

A nők is vágnak a ruhájuk alatt lévő igazságra.

Vigyázz, mert megmondalak nekik! Mert nem minden
férfi szeme érdelemli meg, hogy hizlalják a nők!

van-e lelkük a férfiaknak, akik 40 évi munkával még egy
házat se tudnak vásárolni?
van-e lelkük a férfiaknak, akik az éreztetőipar önkéntes alatt-
valói?
van-e lelke a férfinak, akinek nincs pénze új nőre?
van-e lelkük a férfiaknak, akik elnézegetik a jó nőket?

van-e lelkük a férfiaknak?
és van-e lelkük a nőknek?

de SZerelem
na
HATTYÚ UGATÁS
 - o c c s a t c

és

HALK
HIÉNA himnusz

verif
 ÜDE
 ütemeit
 GOMB
 OLD KI **GÁZ** ALARC-

Szem

érméd
 nimfomárc
 pusztul
Ás

A MAGYAR MŰHELY AVANTGÁRDJA A 70-ES, '80-AS ÉVEKBEN*
/ a hetvenes évek fordulata /

Joyce és Szentkuthy a modern szövegirodalom két reprezentánsa. *Struktúra és hagyomány, szöveg és valóság, épülés és bomlás* komplementes folyamataira hívta föl figyelmünket. Ezzel a két különszámmal a 70-es években a Magyar Műhely radikálisan végrehajtotta a már jó ideje érlelődő fordulatót a kísérletező avantgárd irodalom irányába.

A kísérletezés két irányát különböztethetjük meg ebben az időszakban. A *tradicionális modernizmus poétikájának újjáformálása* is jelzi a hagyományos nyelvi formák és újítások közötti szorosabb kontinuitást. *Vitéz György, Baránszky László, Dedinszky Érika, Horváth Elemér, Bakucz József, Kemens-Géfin László* továbbra is ezt a trendet képviselték a Magyar Műhely koncepciójában. *Nagy Pál, Papp Tibor, Bujdosó Alpár* a szövegirodalom új irányai felé tettek döntő lépéseket. Jelentős blokkjai voltak a Magyar Műhely számoknak az *osztrák, a holland, és a francia kortárs avantgarde* törekvések bemutatása.

A *hazai paletta* friss kezdeményezéseinek bemutatása sem maradt, el. *Eszterházy Péter, Tandori Dezső, Molnár Gergely, Molnár Miklós* a hetvenes évek elejétől mutatták be kísérleteiket. S többüknek ekkor indult útjára öntörvényű experimentalizmusuk jegyében kifejlődő művészetük. Például a lap hasábjain értékelte először *Beke László* átfogóan *Szentjóby Tamás* művészetét. A fontos tényfeltáró-rögzítő munkán túl érdemes egy pillantást vetnünk a *rekonstrukciós módszer* mibenlétére, mert az meghatározó színteljévé vált az orgánus kritikai működésének.

Beke L: „Az alkotó interpretációtól az interpretáció tagadásáig” című tanulmányában a *műalkotás és befogadás* közötti szükségszerű szakadék téziséből indul ki. Ezen a nyomvonalon haladva a következő konklúzióban összegzi felismeréseit: „a művész nem az egyetlen, aki a teremtő aktust véghezviszi, ugyanis a néző hozza létre a mű kapcsolatát a külvilággal, amennyiben a mű mélyebben fekvő tulajdonságait megfejti és értelmezi, és ezáltal létrehozza a maga hozzájárulását a teremtő folyamathoz. Ez a hozzájárulás még nyilvánvalóbb, amikor az utókor hozza meg végleges ítéletét, elfelejtett művészeket rehabilitálva.” /M.M. 1976/49 54. p./ *Duchamps* interpretációjának felelevenítése előkészíti szerzőnk azon állásfoglalását, miszerint a mű több is, kevesebb is a művész elképzelésénél, ugyanígy a befogadó /és az interpretátor/ többet is, kevesebbet is olvas ki az adott műből. A *többszempontú modell* három egymást metsző köre - művész, mű, befogadó -, az a mező, ahol mindhárom impulzus jelen van: csak az fogható föl „üzenetként”. Innen már csak egy lépés, és eljutunk a nyitott mű sokak által megfogalmazott teóriájába az interpretáció tagadásáig, ahol nem létezik más, csak a művész és a mű, mert a befogadó /interpretátor/ kritikus azonossá válik a művésszel, az interpretáció magával a művel. Ez az interpretáció azonban *nem tud* önmagán túlmutatni - mondja *Beke*. Azonban, ha a mű azonos önmaga történetével, akkor csak a keletkezést kell rekonstruálnunk, s így a tautológikus folyamat megjelenítése visszaadja az eredeti intenciókat. Ebből adódóan - főként az absztrakt művészetek esetében - az alkotó interpretáció keretében a mű *kommunikációs Tárgyból meditációs tárggyá* válik, ill. lehetségessé válik a teljes megértés *anélkül*, hogy *verbális fogalmakat* hívnánk segítségül. A vizuális művek esetében a különböző kontextusokba való állítás, átértelmezés, történeti aktualitások szolgálják alkotó módon ezt a folyamatot, amelyek végpontjaként talán közelebb kerülhetnek egymáshoz: művek, alkotók, befogadók, interpretációk.

Ezeket az elmélet-gyakorlati kiindulópontokat érvényesítette *Beke, Szentjóby, Jovánovics* vagy *Erdély Miklós* munkásságának értelmezésekor, /lásd M.M. 54-55. sz., 59. sz., 67. sz./ Ezzel a mozzanattal *Beke* a *különböző struktúrák egyenrangúságát hangsúlyozza*, ami értelmezhető hagyományos strukturalizmusként is, de ugyanakkor valamiképpen túl is mutat azon, mert az állandóan változó - pl. befogadói pozíció - egyszerűen lehetetlenné és szükségtelessé teszi az értelemadás rögzítettségének kimunkálását.

Mint már a Magyar Műhely eddigi tevékenysége során is megfigyelhettük a komplexitás és kommunikációs kapcsolatok kimunkálása mindig jelentékeny hangsúlyokat kapott. Ezt szolgálták az 1974-től évente-kétévente megtartott *Magyar Műhely Munkaközösségének* összejövetelei, ahol a korszerűség, a kollektív műalkotás létmódja és lehetősége éppúgy helyet kapott, mint a művészfogalom mindenkor változó aktualitása. A találkozón kiosztásra kerülő *Kassák-díjak 1972 óta* /visszamenőleg 1971-re is/ fiatal kísérletező művészek kapták, ennek jelentőségéről és vázlatos áttekintéséről még szólunk. Az *Anyanyelvi Konferenciákon* való részvétel is a kapcsolatfelvételt és a kölcsönös információáramlás beindulását segítette elő a hetvenes évek elejétől folyamatosan.

S hogy a *kommunikáció* mellett a *komplexitás* milyen hangsúllyal szerepelt, arra csak néhány beszédes tény hoznék fel példaként: tallózva a variációs lehetőségek széles tárházában. *Ezra Pound Cantók-jának* először folytatásokban, majd könyv alakban történő megjelentetése. *Hamvas Béla Kései művek melankóliája*: a művészetértelmezés és létértelmezés szabad komplementaritásának iskolapéldája. *Bujdosó Alpár és Megyik János „semikonstrukciója”*: az autonóm strukturalista építkezés és a koncept art lehetőségeit kutató értekezése,

* részletek egy megjelenés előtt álló monográfiából

Fontosak voltak *Pernecky Géza* tanulmányai, különösen a *kelet-európai* avantgarde koncepciójának értelmezése. Új szint hoztak *Kibédi Varga Áron* és *Petőfi S. János* grammatikai, nyelvfilozófiai elemzései, ahol „összemérhetővé” váltak mind a nyelv, mind a struktúra meghatározottságai, s azok a különbözőségek, amik esszenciálisan meghatározzák a poézis természetét. Hasonlóan jelentékenyek *Mezei Árpád*, *Hegyi Lóránd*, *Erdély Miklós* művészettörténeti írásai, ahol a *progresszív* hagyományok és kortárs hazai - és nemzetközi projektek egyaránt szerepelnek.

A komplexitás jelzett trendjei méginkább elmélyítették a Magyar Műhely elkötelezettségét a *különböző avantgarde experimentalizmusok* irányába. Ezt szolgálták a szövegirodalom impulzusainak, hagyományainak felelevenítései *Joyce* és *Szentkuthy* kapcsán, s ezt erősítették mind az alkotói pályák modern szövegirodalom irányába való elfordulásai és a különböző interpretációk is: mindezt annak szellemében, hogy a kommunikációs kapcsolatok intenzitásának növelésével és a komplex-progresszív művészeti arculat kimunkálásával tényleges esztétikai és egzisztenciális minőségek nyerhessenek mindinkább teret.

HERMENEUTIKAI KITÉRŐ

Mint láhattuk a strukturalista ihlettségű megközelítésektől a szabad interpretációig /annak tagadásáig/ széles spektrumú - immár avantgarde indíttatású - művészetszemlélet regisztrálása vált lehetővé. Az alkotói, a befogadói, az alkotói-befogadói procedúrák megértéséhez, a rekonstrukciók sokaságához közelebb juthatunk - feltételezésünk szerint - a már jelzett /és most vázlatosan kifejtendő/ *hermeneutikai „metodika”* alkotó-alkalmazásával.

Mert mint érzékelhettük, sem teoretikus, sem pragmatikus siker *nem vált/válhatott* egyedül üdvözítővé a struktúra önmagából kifejlő megértése, a kontextuális függetlenség maradéktalan érvényesítése révén.

A rövid *hermeneutikai* áttekintést követően a *nyolcvanas évek poézisének* markáns megnyilvánulásait, a főbb elágazási pontokat vesszük szemügyre. Valamint azt a *kulturális szituációt*, amivel a *Magyar Műhely* is szükségképpen találkozott a *nyolcvanas évek végén*, mikor immáron véglegessé vált legalitása a hazai művészeti életben.

Az időben, szituációkban tradíciókban, szimbólumokban igen sokrétű és tartalmában is eltérő megnyilatkozások hozzáférhetősége valószínűbb a hermeneutikai pozíciók alkalmazása során. Ami ugyan a *Schleiermacher* által kezdeményezett hermeneutikai alapállás felvételével - ahol a beállítódás kialakítása nem szűkül le az írásos szövegekre, hanem magába foglalja a másik megértését is - *végtelen* feladatot ró ránk, mert hangsúlyozza, hogy a beszédben a *tévedés az igazság* egyszerre megtalálható: „de mégis föltételezi, hogy a dialogicitáson nyugvó megértés provizórikus értelembeteljesülésekig vezet, amely a nyelv adott körében érvényesülő grammatika alapján, a problémára vonatkoztatottan, mégis konszenzusképző erővel bír.” /Bacsó, A megértés művészete - a műv. megértés 1989. 103-104 p./ Még tovább gombolyítva a *szövegek felőli* megértés gondolatsorát, az írás mindig kettős értelemmel rendelkezik, az egyik a *dialogikus*, a másik a *szándékos akarat* gondolatsor közlése.

Az utóbbi megközelítés *esztétikai - hermeneutikai* aspektusa a következőkben jelentkezik. *Schleiermacher* a vázolt feladatot abban jelöli meg, hogy a hermeneutikus tudat megragadja az értelmezés kapcsán a *jelentős mű* és a *konvencionális* ízlést megtestesítő különbözőségét. Ennek feltétele, hogy hivatkozzon a főgondolat sajátosságára, a radikális másságra, jelen-nem-lévére, és a mellékgondolat olvasót-befogadót érintő megjeleníthetőségére, s a kompozícióban a kettő ötvöződését kutassa. Mindezt egy nagyon fontos fázis előzi meg, a *meditáció*: a mű előtti, ami azonban csak a kompozíció elemzése kapcsán tárulhat föl, s nem attól elkülönítve fejthető meg. Tehát nem választható el egymástól a két komponens, s a kompozíció uralkodó látásmódjának elemzése, mint kiindulópont fontos művészetszociológiai következtetésekre jogosít fel a meditáció formájáról vagy deformáltságáról. A mű ellötesét, a különböző körülményeket kereshetjük vissza úgy, hogy az immanens esztétikai elvek kiindulópontját nem adjuk föl. /Bacsó, 1989. 21-22.p./ Ez utóbbi megértési procedura főképpen a hetvenes évek második felében létrejövő műalkotások és aurájuk kapcsán válik számunkra metodológiailag fontossá, mert eddigi előzetes hipotézisünk szerint ettől az időszaktól fogva már mind a stíluspluralizmus - különböző nyilvánossági szférákban ugyan -, mind a művek egyre „halványodó referencialitása” az ideológiai-politikai textusok viszonylatában egyre inkább fontossá teszi a jelzett esztétikai pozíció kiindulópont-jellegét.

A hermeneutikai aspektus *Dilthey* nyomán azt is tudatosítja bennünk, hogy a jelzett megértési procedura érvényessége *más emberek* megértő elfogadását is igényli. /Dilthey, A történelmi világ felépítése 1974. 485-490 p./ Ehhez kapcsolódik az a *Gadamer* által megfogalmazott *hatástörténet-értelmezés*, amelynek keretében az értelmező belép a tradíció történetébe és az előítélet-struktúra felbontásának során újra elsajátítja az adott

tükör

objektívációt. Feltárhatóvá válik a mű megújuló konkretizációja, azaz a változó aspektusok újra és újra felbukkanó jelensége. Ez elvezet bennünket az esztétikai hermeneutika *receptiót* előtérbe helyező kérdésköréhez. Míg ebben az esetben *nem* a fenomenologikus szövegelmélet *értelemkonstitúciója* kerül hangsúlyos helyzetbe, amely a szöveg megvalósítását a létbe jutás végső aktusához köti - mint ezt *Husserl* nyomán *Ingarden* kidolgozta -, bár ez is jelentősen hozzájárulhat a jelentést konstituáló *En és a Másik* számára közvetített és konszenzussal bíró megértéshez, hanem a receptió elsőbbsége fogalmazódik meg, ez válik a mű *létezési feltételévé*. Ezzel, hogy kimondtuk és az értelmezésben a receptiónak, az egyén befogadásának biztosítottunk elsőbbséget - természetesen fenntartva *Dilthey* álláspontját a közösségi érvényesség szükségességéről - egy újabb ponton tudunk közelebb férkőzni az ideológiai-politikai textusok elvárásrendszeréből adódó dogmatizmus és az autonóm befogadás konfrontációjához. Mert ennek szellemében fogalmazhatunk úgy is, hogy pusztán azok a műalkotások tarthatnak számot esztétikai érvényességre - és így közvetve létmegértést előhívó „élményre” -, amelyek a *szuverén befogadói* procedúra során kapták meg értelmüket - így alkottak közösséget más befogadókkal -, s „kívülről előírt” /ideológiai-politikai textusok által/ sémák nem játszottak bele sem a műalkotások „meditációjába”, „kompozíciójába”, sem az értelemadás-megértés autonóm folyamatába. Természetesen az sem kizárt - és láthatunk rá számos példát, hogy a mű keletkezéstörténetébe és hatástörténetébe „külső” tényezők is belejátszottak, de az esztétikai érvényesség előzőekben jelzett kiindulópontjait nem teveszthetjük szem elől, az esetek döntő többségében csak ennek megléte után szembesíthetjük magukat a műveket az ideológiai-politikai követelményekkel. De mint már jeleztem a történeti periódusok problémájának kapcsán, hogy a korszak első felében a hangsúlyok az ideológiai-politikai elvárásrendszerre érkező művészi válaszok minőségén lesznek, s a második időszakban fordul meg az elemzési szisztéma, s válnak kiindulóponttá az esztétikai érvényességet feltételező programok. Ez a paradigmaváltás az elikultúra művészeti projektében a későbbiekben fontos hatástörténeti összefüggések felismeréséhez vezethet.

Fontos elemzési szempont a különböző szövegekben, képi-nyelvi formákban és egzisztenciákban tettenérhető valóságközeliség és lehetőségközeliség megragadása. *Valóság* és *fikció* különbözősége és kapcsolata, összetartozása különös érzékenységgel mutathat rá az adottól való eltávolodás esélyére. Először azt érdemes tisztáznunk, hogy miért is olyan fontos a fikció az elikultúra alakváltozásainak nyomkövetésekor. „A fikció megőrzi a jel jelentő /denotatív és konnotatív/ funkcióit, de nem őrzi meg jelölő /referenciális/ funkcióját, elválasztja a jelentésfunkciót a jelölésfunkciótól, a kulturális modellt az empirikus realitást, a cselekvő környezetapasztalat egységeitől, a szemantikai jegyek kombinációjának nem felelteti meg a reális világelemek kombinációját, megőrzi jelalak és jelentés kombinációját, de fellazítja jelentés és dolog kapcsolatát, nem kell egyértelműen identifikálható valóságokra vonatkozni, fordulatot hoz szemiózis és élet viszonyában, nem az élet eszköze itt az élmény, az élmény eszköze lett az élet.” /Király, 1992. 16. p./ Ezt a „*jelontológiai*” megközelítést azért is tartjuk fontosnak, mert rámutat arra a mozzanatra, ami a művészeti szféra specifikuma is egyben, és különösképpen jelentős problémák megfogalmazását teszi lehetővé. A különböző valóságminőségek és fikciók kifejezése, művészeti adaptációja lehetővé teszi olyan oppozíciós formák kimunkálását, amelyek az ideológiai-politikai meghatározottságtól egyre távolabb alternatív világok kiépítését motiválják. Valóság és lehetőség „ellenállása” pozícióit, majd különböző műalkotások kapcsán még láthatjuk, most csak egy példa kapcsán kísérlem meg értelmezni a folyamat kifutási lehetőségét és az ebből adódó következtetéseket.

A NYOLCVANAS ÉVEK SZIMBOLIKUS KORSZAKHATÁRAI

A feltárt *kettős hermeneutikai pozíció* ekképpen módot ad arra is, hogy mind a *szövegek* és *képek* felöli - és *egzisztenciák* irányából következő megértést, mind az *esztétikai-hermeneutikai* igényeket regisztrálhassuk. Mivel - mint már jeleztem - a nyolcvanas évek - s különösen 1989 - a Magyar Műhely tevékenységében, nemcsak a poézis új formáinak kimunkálásában jelent új szakaszt, de a hazai nyilvánossággal történő kapcsolatfelvétel tekintetében is - még ha többnyire underground vagy fél-legális helyzetből is -, de jelentékeny módosulások következnek.

A nyolcvanas évek elejét felfoghatjuk *szimbolikus korszakhatárként* is. Talán ez jellemezné leginkább azoknak a történéseknek és emlékezéseknek a természetét, amelyek ekkor váltak kézzelfogható valósággá. A már javasolt hermeneutikai pozíció *túlmutat* az érzékelhető *jel* és az általa hordozott *jelentés* kettőségén /amely *Saussure* terminológiája szerint a jelölő és jelölté/, azaz a Magyar Műhely már nem pusztán a *textusai* révén van jelen az irodalmi - és művészeti köztudatban, hanem *szimbolikájánál* fogva. S mint azt *Ricoeur* igen plasztikusan megfogalmazta, a szimbólumoknál nem a *Saussure* által feltárt jelentésbeli dualitásról van szó: a szimbólum *magasabb szinten* áll. „Tehát nem az érzékelhető jel és jelentés és nem az egyébként ettől elválaszthatatlan *jelentés* és *dolog* dualitása áll fenn. Mint az értelem relációja az értelemhez, az előbbi dualitáshoz kapcsolódik és arra épül: olyan jeleket feltételez, melyeknek már van elsődleges, szó szerinti kézzelfogható értelmük, és amelyek ezen értelem által egy másik értelemre utalnak. Tehát szándékosan olyan kettős vagy többértelmű kifejezésekre tartom fenn a szimbólum fogalmát, melyek szemantikai textúrája korrelatív a második vagy a többszörös értelem kifejezésére irányuló interpretációs tevékenységgel.” /Ricoeur 1987. 189. p./ A *Ricoeur* által vázolt szimbolika ekképpen támaszkodik a „*jelontológiai*” tézisek hozadékára, s elméleti fogódzót kínál a Magyar

Műhely pozíciójának beméréséhez-megértéséhez. Mert nemcsak a *Magyar Műhely művészeti* alakulatainak *szimbolikája* kerül előtérbe a nyolcvanas évek elején, hanem a *hazai elitkultúra* és annak berkein belül létrejövő *alternatívák* is jelentős szimbolikát vonzottak tevékenységükkel, mint azt láthattuk az értékdimenziók és nyilvánossági pozíciók taglalásakor.

Az előzőekhez kapcsolhatjuk azt a nem elhanyagolható megközelítést is, amelyet *Hoppál Mihály* vázolt szimptomatikussá értékű tanulmányában. Az *Elbeszélés és emlékezet* című dolgozat /M.M. 1980/6061. sz. 68-84. p./ négy kérdést jár körbe a problémával kapcsolatban: 1. az emberi memória működése, 2. a szövegek létrehozását irányító, a: belső /logikai/ és b: külső /nyelvi/ szabályok, 3. az elbeszélés /narráció/ általános törvényszerűségei, 4. kulturális kontextus problémái. A narratívák átfogó szabályainak leírásával - törlés, általánosítás, kiválasztás, összeállítás -, annak kimutatásával, hogy egy adott narratív szöveg minden egyes mondata *átírható*, mint propozíció *Hoppál* bemutatja azokat, a *kognitív funkciókat* amelyek lehetővé teszik az *információ szervezését és rendezését az emlékezetben*. Ehhez kapcsolódik - számunkra igen fontos - végkövetkeztetése is: „Az adott kultúra tudás -, illetve hiedelem-rendszerébe mélyen beágyazott elemek és elemkapcsolatok nehezen hullnak ki az emlékezetből azt mondhatjuk, hogy a közösségi emlékezet, éppen a gyakori használat miatt, igen tartósan őrzi ezeket a makró-pozíciókat. A felejtés folyamata tehát jóval lassúbb, mint azt eddig gondolták. Ezek a fenti megállapítások különösen alkalmazhatók a színhagyomány egyes jelenségeinek megvilágítására. Különösképpen vonatkozik a kulturális emlékezet tartósságának tétele az olyan típusú szöveg megőrzésére, amelyeknek szerepük van a közösség etnikus identitástudatának ébren tartásában.” /u.o. 80. p./

Ennek szellemében a folyóirat és a hozzá kapcsolódó szellemi-művészeti univerzum már több mint két évtizedre visszatekintő *elbeszélés és emlékezés*, aminek különböző elemeit láthattuk, s amely a nyolcvanas évek elejére már *önmagán túlmutató*, szimbolikus jelentőséggel is rendelkezett. Ezt szolgálták, mintegy alátámasztásként a korszakban megjelenő fontos nyomokat felfedő dolgozatok, mint *Bernáth Arpád* és *Csúri Károly* tanulmánya *A „Lehetséges világok” szemantikájának irodalomelméleti relevanciájáról* vagy *Erdély Miklós Marly-i téziseihez* fűzött kommentárok *Kibédi Varga Aron* és *Petőfi S. János* tollából. Az üzenetek jelentése és a különböző interpretációk - leíró, értelmező, értékelő - meghatározása a művészet felőli világmegértés esélyeire és közvetítettségére is felhívják figyelmünket.

Hasonló szimbolikus értékkel rendelkeznek azok az írók, amelyek az *irodalmi tradíció*, az *avantgarde progresszió* mibenlétére kérdeztek rá *IPomogáts Béla: A szöveg önállóságának elve és a magyar avantgárd hagyomány*. M.M. 1980/60. sz. 91-95. p./, vagy a *Magyar Műhely és a Magyar Művészeti kultúra egysége* kerül napirendre /*Könczöl Csaba*, M.M. 1980/60. sz. 103-107. p./ . Ez utóbbi írás is azt regisztrálja, hogy a hatvanas-hetvenes évek hazai kultúrpolitikai irányítása, „*tiltott gyümölcsök*” megnevezése és a *Magyar Műhely progressziója*, mintegy „komplementer-egységként” léteztek. Azonban azt is hallhatjuk, hogy mivel a „*kultúrpolitikai dresszura*” már egyre gyengül, egyre több, addig lehetetlennek tűnő dolgot lehet már megtenni, most már *át kell fogalmaznia-értékelnie* a folyóirat körének saját szellemi-művészi programját. Valóban megindult a nyolcvanas években egyfajta erjedési folyamat a honi kultúra berkeiben, de ez nem jelentette egyben azt is, hogy markáns irányzatok elkülönülése és nyilvánossága minden akadályoztatástól mentes legyen. Éppen ebben a kulturális környezetben válik még hangsúlyosabbá a *Magyar Műhely tevékenységének szimbolikus jelentősége*, mert saját *narratívájukkal*, megkülönböztetve magukat más irodalmi-művészeti irányoktól: a *markáns stíluspluralizmus* elméleti és gyakorlati lehetőségét vetették fel. Természetesen ehhez egy *zárt kulturális közeg* nem éppen súrlódásmentes asszisztenciát biztosított, de éppen ezek miatt indulhatott meg először az esztétikai paradigmák mentén egyfajta tisztázódási folyamat, amely még napjainkig is tart.

Nézzük meg az előzőekben jelzett kérdéskomplexum irodalmi vonatkozásait is. Az 1984/69es szám három tanulmánya példaértékű mindezzel kapcsolatban. Amikor *Bujdosó Alpár* az elavult dichotómiákat bírálja *A magyar irodalom története, I-IV., 1945-1975 kapcsán*, akkor nem pusztán a tényirodalom-nem-tényirodalom vagy az urbánus-népi ellentét konstruáltságára világít rá, de az *immanens irodalomszemlélet* szükségességét is hangsúlyozza. *Papp Tibor* is jóval többet mond azzal, hogy rögzíti a hivatalos és nem-hivatalos értékrend kettősségét, valamint az előbbi azonosulásának lassú tendenciáit az utóbbival, mert ez egy *zárt kulturális tér jellemzője*, s nagy mértékben gátolja a *különböző értékorientációk* szabad kibontakozásának lehetőségét. *Nagy Pál* is fontos mozzanatokat elemez a modern irodalom alkotási lehetőségei, az ideáltípusok és valóságos produkciók kapcsán, mert jelzi a *szuverén megszólalás* elengedhetetlen követelményét. A külhoni és hazai példákkal tarkított elemzések - többnyire az irodalmi értékek és a kulturális élet összefüggéseit vizsgálják - rámutatnak azokra a hiátusokra is, amelyek szép számmal akadtak még a nyolcvanas években is: „minden lazulás ellenére.”

A Következő *gondolatsor, irodalmi körkép*, a Magyar Műhely nyolcvanas évekbeli számait pásztázza végig, a *poézis új formáinak* jelenlétét igyekszik körbejárni. A lap hasábjain a hetvenes évek *szövegirodalmi* kísérletei mellett ígéretes *vizuális költészeti* törekvések kaptak hangot. Először minden kommentár nélkül nézzünk egy

tükör

korántsem teljes névsort: *Lipcsei Emőke, Bíró József, Aranyi László, Bócsai Ágnes, Bali Brigitta, Mészáros István, Pethő Tóth Károly, Bebek János, Molnár Katalin, Pandula Dezső, Székely Ákos, Endrődi Szabó Ernő, Petőcz András, Géczy János, Székely Endre, Csillag Ádám, Cselényi Béla...* Az nyilvánvaló volt mind a nyolcvanas években - sajnos többnyire napjainkban is -, hogy a kísérletező irodalomnak nincs kiépített „intézményrendszere”, hogy a nyilvánossági fórumok hiánya „több mint érezhető”. A Magyar Műhely ekképpen a nyolcvanas években ennek az irányzatnak adott jórészt teret - a hagyományosabb formák több teret kaptak a kulturális életben -, s ez vált egyik legfontosabb „*friss merítési bázisává.*” Az már megint más kérdés - és erre már többször utaltam -, hogy ezek a kísérletező pályák /csekély kivételtől eltekintve/ a kezdeti stádiumukban meg is rekedtek. Ennek a helyzetnek az esetleges *módosulásáról*, kilencvenes évek lehetőségeiről és valóságáról még ejtek szót, előzetesen csak annyit kívánok megjegyezni, hogy az akkori pozíció, ha más körülmények között is és néhány esetben szükségszerűen más szereplők részvételével, de változatlan.

Némileg *más helyzetet* tapasztalhatunk a *szövegirodalom* irányában mutatkozó fejleményekkel kapcsolatban. *Molnár Miklós, Molnár Gergely, Erdély Miklós, Garaczi László, Kukorelly Endre...*, hogy csak néhány jeles képviselőt említek a különböző korosztályokból, ma is meghatározó egyéniségei modern avagy „modernutáni” /kinek hogy tetszik/ szövegirodalomnak.

A *képzőművészeti modernizmus* és környékén kialakuló *dialógusok* /*Hegyi Lóránd, Hajdu István*/, a *kritikai megközelítések* /*Sebők Zoltán*/, valamint a *kortárs progresszív* események regisztrálása és gyűjtése is jelentős hangsúlyokkal szerepelt az orgánus programjában /*Galántai György*/.

Mindezen túl olyan alkotói módszerekkel, új technikai lehetőséggel ismertette meg a nyilvánosságot a nyolcvanas években a folyóirat, ami hazai közegben többnyire ismeretlen volt. A *számítógépes grafikától* /*Molnár Vera*/ a *szöveggenerálás* esélyéig az alkotói formák megsokszorozódása került terítékre /*Tubák Csaba*/.

Ez utóbbi megközelítési metodika, a számítógépes irodalom komplexitása majd még előtérbe kerül a későbbiekben, egyelőre csak annyit szükséges rögzítenünk, hogy a nyolcvanas évek végére az elektronikus médiák iránti érzékenység is megnőtt /kifejlődött a Magyar Műhely szerkesztőinek, alkotóinak körében.

A nyolcvanas éveket két eltérő, ám jelentőségében egyenrangú szimbolikus aktus regisztrálásával zárhatjuk. Az egyik a már érintett „*irodalmi önreflexió*” sorozat az 1988/73 1-4. számaiban /*Pomogáts, Petőcz, Székely, Bujdosó, Nagy, Papp*/, ahol az irodalmi megközelítések *jövőbeli alternatívái* vázolódnak, míg a másik az 1989/74-es szám programja *Reoenzweig* szövegeinek elemzése és részletei /*Bíró Dániel*/ a *hagyomány „újrafeltalálásáról”*, valamint *Derrida dekonstrukciós* metodikájának bemutatása és szövegtörédek közlése az elméleti tájékozódások irányait közvetítik.

A 74. szám után tartunk egy *lélegzetvételnyi szünetet*. Nemcsak az előzőekben jelzett két szimbolikus aktus határpontjainak adózunk ezzel, de az 1989-es „*hazatelepülésre*”, ami nem véletlenül esett talán egybe a „*rendszerváltás*” kezdetével, is felkészülhetünk. Röviden áttekinthetjük, hogy *mi maradt és mi változott az 1989-es „formációváltás” óta*, azóta, hogy immáron nemcsak *Párizsban és Bécsben*, hanem *Budapestben megjelenik a Magyar Műhely*.

S VÉGÜL A MAGYAR MŰHELY KÖZELMÚLTJA...

Az *alapkontinuitást az avantgarde progresszió adja*. Ez a szellemi folytonosság az esztétikai és etikai minőségek komplementaritásában testet öltő mindenkori aktualitás. Ami a 60-as években (*Weöres, Kassák, Füst*) - a tradicionális elemek megőrzését/újítását éppúgy magában foglalta mint az originalitásra való törekvés a későbbiekben.

MI VÁLTOZOTT - A KILENCVENES ÉVEKBEN? - TEHETJÜK FÖL A KÉRDÉST.

Elsősorban a társadalmi-kulturális közeg honi lehetőségei. Hangsúlyos a lehetőség említése, mert az 1989-es rendszerváltás csak esély egy nyitott kulturális szféra megteremtésére. Így a kommunikációs kapcsolatok kimunkálására, az intézményesülés mindjobbani kiépítésére.

Jelentékeny *tematikai módosulások* történtek a lap szerkesztésével kapcsolatosan is. A kibővített-újraformált szerkesztőségnek immáron magyarországi, vajdasági, felvidéki és huszonéves tagjai is vannak. (L. *Simon László, Seres Zsolt, Kovács Zsolt, Somogyi Gyula*) Ami a progresszió új színeinek megjelenését hozta magával. *Szombathy Bálint* többek között *Slavko Matkovic*-ot *Kerekes Lászlót, Ács Józsefet, Csernik Attilát* mutatta be, míg *Juhász R.*

József Rónai Pétert, Mészáros Ottót. Az érsekújvári **Stúdió RT.** szervezésében már 7 alkalommal került megrendezésre *Nemzetközi Alternatív Művészeti Fesztivál*, ahol a Magyar Műhelyesek is külön blokkal szerepeltek. Természetesen a honi progresszió is kapcsolatokat talált a folyóirat körével, így az *Új Hölgyfutár az Árnyékkötők*, több ízben közös akciók keretében jelezték művészeti irányaik szimpátiáit. Budapesten 1992-ben megnyílt az *Arpool Művészetkutató Központ* - térségünkben az egyetlen, amely alternatív-avantgárd művészeti tevékenységek szisztematikus föltárását végzi. Hogy a jelzett intézményeknek és kapcsolatoknak milyen hatóköre lesz, azt majd az elkövetkezendőkben látjuk. Mindenesetre a legalitás feltételei adottak. Azonban az már jelen pillanatban is látható, hogy saját „mobil-intézményrendszer” kiépítése nélkül az alternatív törekvések nem maradhatnak életben, mivel programjukból adódóan - ha valóban a mindenkori aktualitást és az „elő-örs” szerepet vállalják - sohasem lehetnek teljesen konformak a fennálló társadalmi környezet számára.

Nézzük milyen *modulációk* vannak a lap *művészi programjában*? Talán első helyre kell, hogy tegyük az *elektronikus médiumok* előretörését. *Peternák Miklós* az *intermediális technika tradícióját* és azt a *folyamatot* vizsgálja, amelynek „eredményeképpen a komputertechnikáig eljutottak a művészek, s különös originalitása dolgozatának, hogy a képzőművészeti ihletettséggű magyar kezdeményezések elméleti és gyakorlati pozícióit is vázolja. *Papp Tibor* az *irodalom* felől közelíti meg a számítógép funkcionális lehetőségeit, így mutatja be *szöveg* és *kreativitás* kapcsolatát a különböző szoftverek közvetítésével. *Bujdosó Alpár* az *intermedialitást* vizsgálja ugyanebben a problémakomplexumban, a nyelvi, a vizuális, a fonikus és gesztus elemek kapcsolódási lehetőségeit. Nem véletlenül emeltem ki az előző három megközelítési módot, mivel ennek tendenciája mind a lap művészeti arculatának formálódásában, mind a különböző élő avagy „lemezen” hozzáférhető produkciókon egyre inkább elterjedté válik. A modernizmus ilyen irányú *kiterjesztése* teoretikus és praktikus szinten az egyik lehetőség az alkotói folyamatok továbbvitelére.

Ezzel szinte egyidőben a lap hasábjain megjelentek azok a *kritikai méltatások* - most tekintsünk el attól, hogy a modernizmus keretein belül, annak határán avagy már valamicskével utána -, amelyek a *Derrida-i, Mani-dekonstrukciós* pozícióból avagy a *Heidegger-i, Gadamer-i hermeneutikai* aspektusból kísérték figyelemmel az eseményeket. *Bacsó Béla* két irányzat azonosságát /különbsőségét tette mérlegre és a metafizikai kritika esélyeit helyezte előtérbe különböző interpretációs technikák nézőpontjából. *Becskeházy Attila* a *Wittgenstein-i* nyelvjáték pozícionáltságának keretében, valamint a „posztmodern” filozófia aurájában vázolt egy sajátos, mindig más alakot öltő megértési procedúrát, amely filozófia és művészet határpontján a megismételhetetlenség egyszerűségét fejezi ki. *Nagy Pál* „posztmodern” háromszögelési pontjai - *Lyotard, Habermas, Derrida* - azt a konklúziót fogalmazzák meg, hogy alapfeladat csak „a nyelv és a gondolkodás sejtjeiben, a szavakban, a képekben, a fogalmakban elvégzendő munka lehet /Derrida/, s hogy mindez a modernitás keretein belül, mert ez a spontánul és állandóan megújuló aktualitás lehetővé teszi, hogy: „a korszellem, objektív formában is megjelenjék” /Habermas/. Ezzel szemben a „posztmodern” is a válság ideológiájaként jelentkezett akkor, amikor egyesek a neo-marxista elméletet „posztmodern szenzibilitással” keverve próbáltak puskaport gyártani, de úgy tűnik, napjainkra a restauráció ideológiájává, a „kései kapitalizmus kulturális logikájává” vált - írja *Nagy Pál* a *Lyotard* nevével fémjelvezhető posztmodern gondolatkör kritikájaként. S végül *jelen sorok* több ízben is körvonalazta álláspontját a filozófiai és művészet felőli világmegértés problematikájával kapcsolatban, aminek fényében a *tradíciók hermeneutikai pozíciókból* történő megértése/újraalkotása lehetőséget adhat mindenkori aktuális létproblémáink megfogalmazására, érvényessé váló jövőprojektek és az ezeket előkészítő dialógusok kimunkálására.

A *változás* azonban nemcsak az előzőekben említett *társadalmi-kulturális* pozícióban, a *művészetelméleti* és gyakorlati elmozdulásokban, a *regionális szemlélettérnyerésében* és az új dimenziójú *filozófiai-esztétikai polémiák* megjelenésében érhető tetten, de a Magyar Műhely programjának alakulásában is.

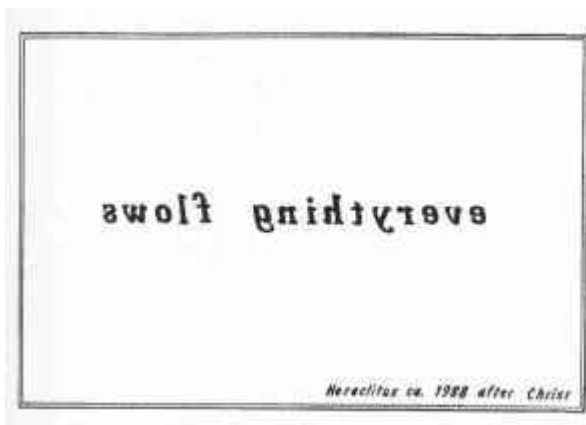
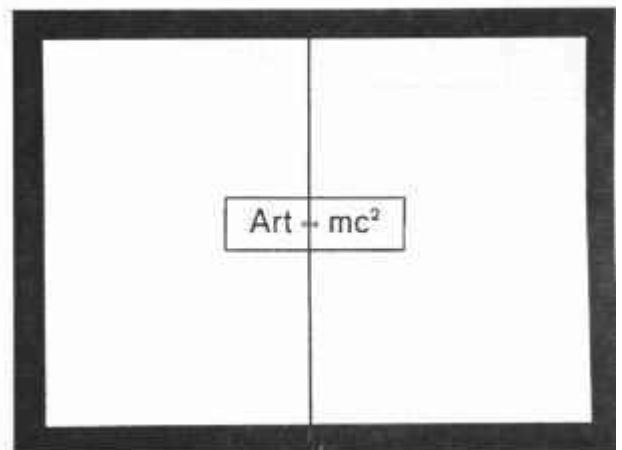
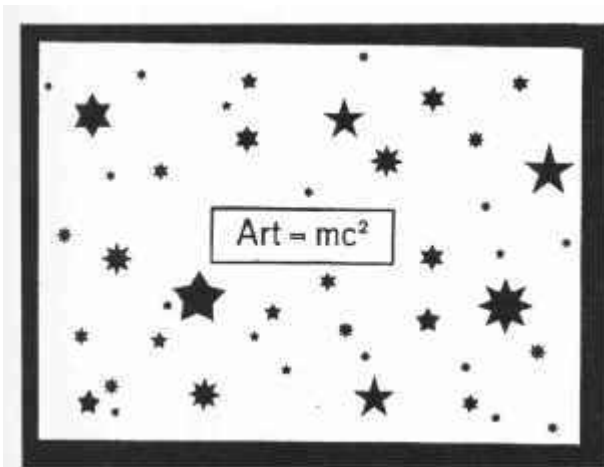
Az 1971-es széles spektrum a nyolcvanas évek végére átalakult és a szövegirodalom a kísérletező avantgarde nyert tereit. Ezt természetes folyamatnak tekinthetjük, mert mind a szerkesztők, mind a hozzájuk kapcsolódó alkotók szuverén módon léphettek be ebbe a művészeti közegbe, és saját tehetségükkel, felkészültségükkel alakíthatták annak programját. *S reményünk szerint majd egy nyitott kulturális térben, ahol a tradicionális programok és a kísérletező irányok egyaránt „levegőhöz jutnak” sokkal nagyobb hatásokra tehetnek szert olyan orgánusok, csoportosulások, amelyeknek senkivel össze nem téveszthetőek a lényegi meghatározottságaik: s ezt az első pillanatban felismeri mindenki.*

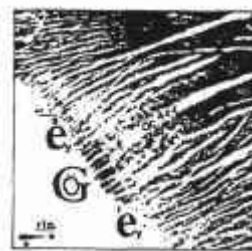
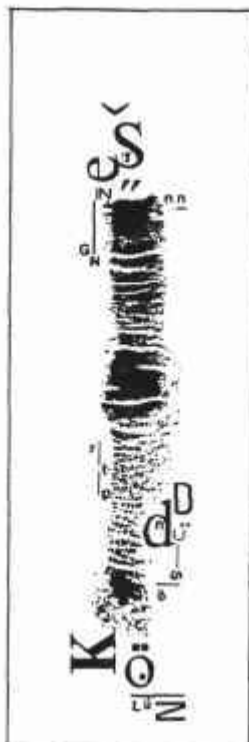

ELEK IS alkotása

tükör

PERNECZKY GÉZA / NÉMETORSZÁG /
VIZUÁLIS KÖLTÉSZETI ALKOTÁSAI

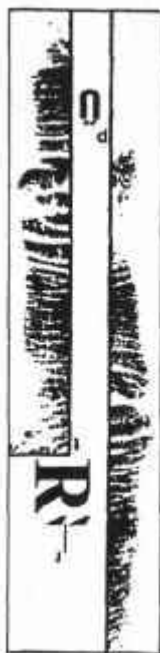

KUN MIATYÁNK II

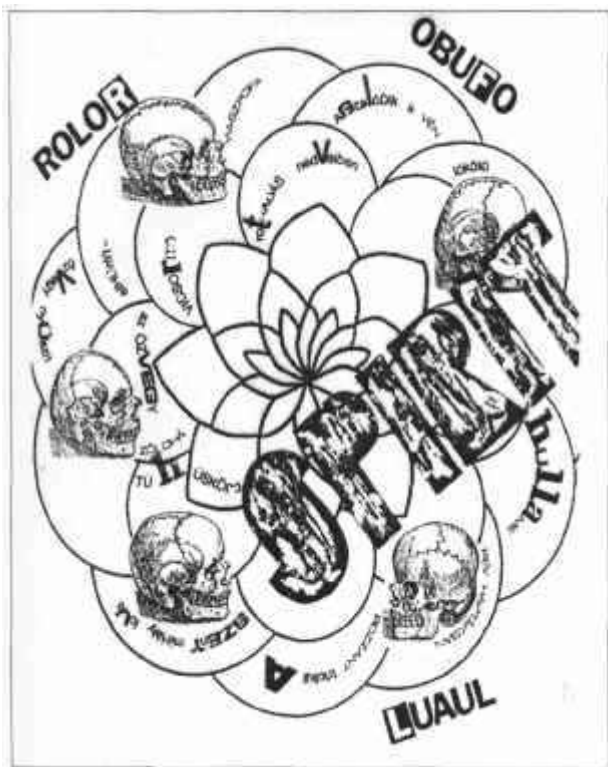
FOGYATKOZÁS II

HANGYÁSI ATTILA VIZUÁLIS KÖLTÉSZETI ALKOTÁSAI

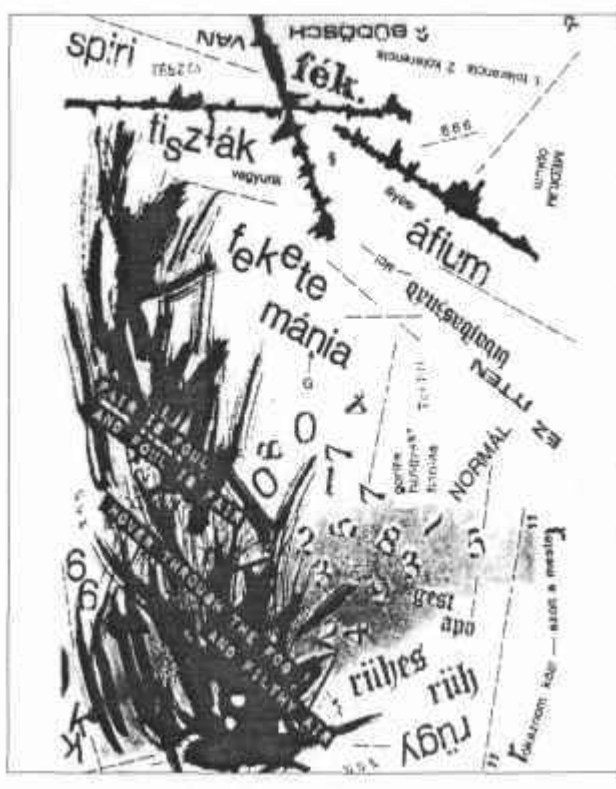

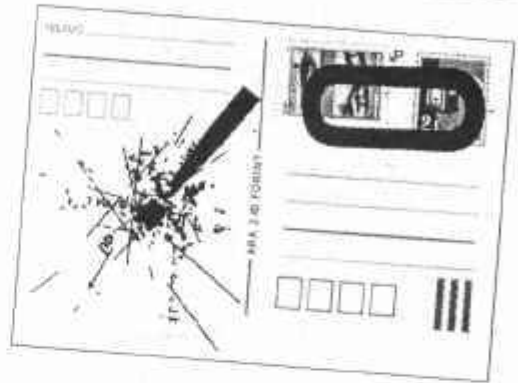
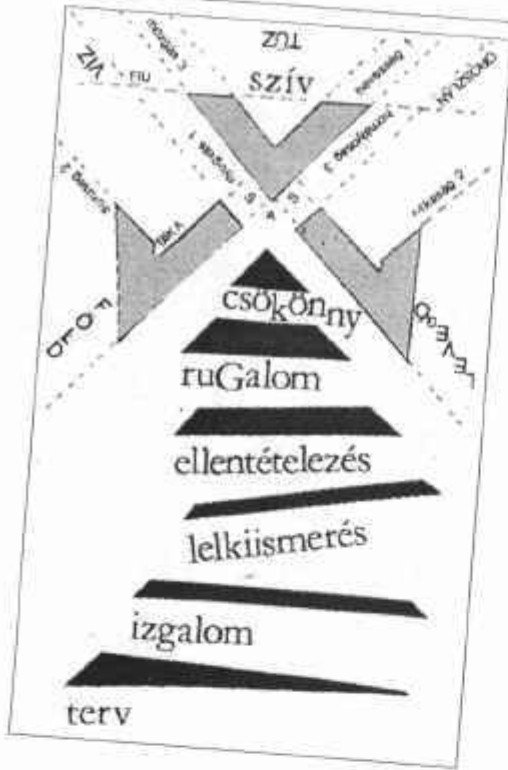
HAT HANG III-III

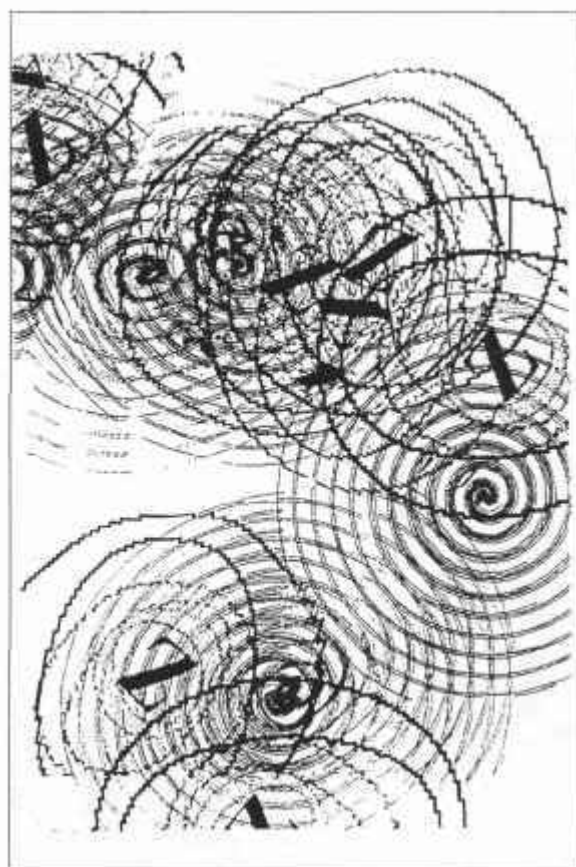
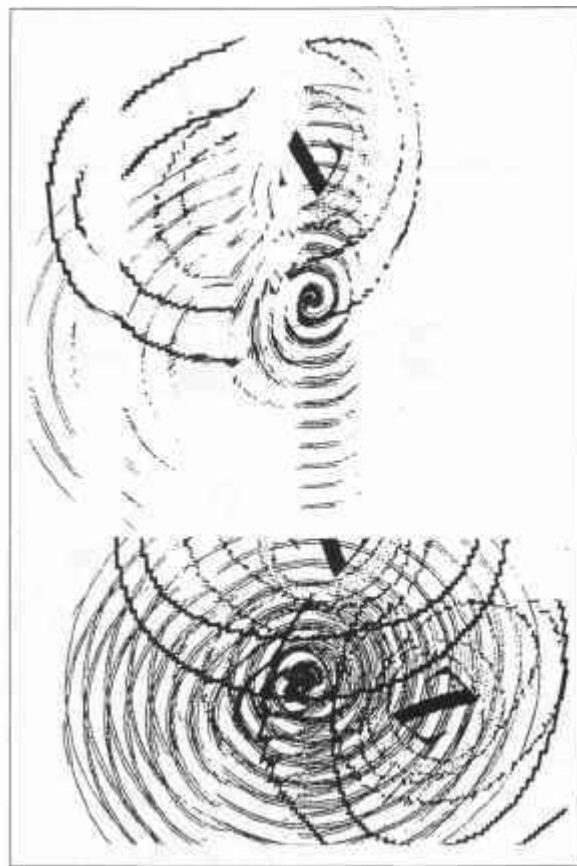
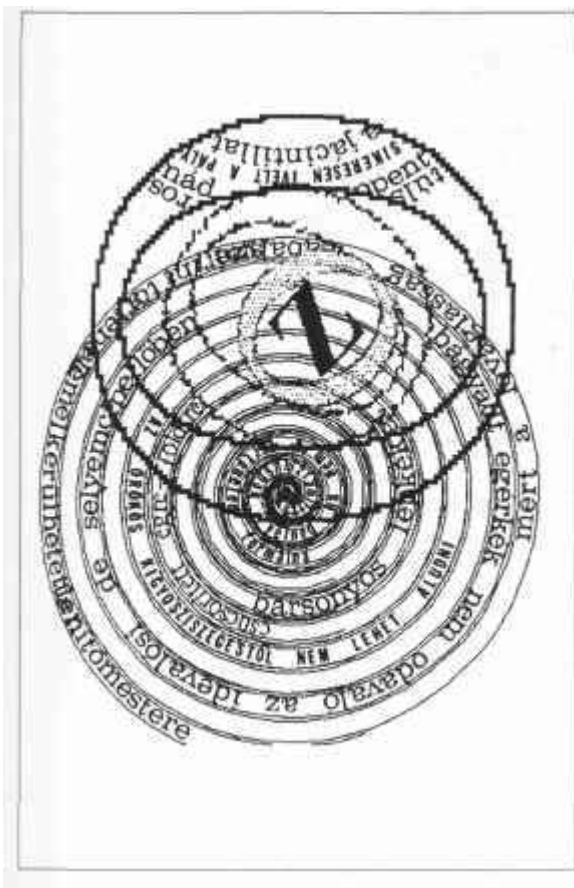
ARANYI LÁSZLÓ VIZUÁLIS KÖLTÉSZETI ALKOTÁSAI

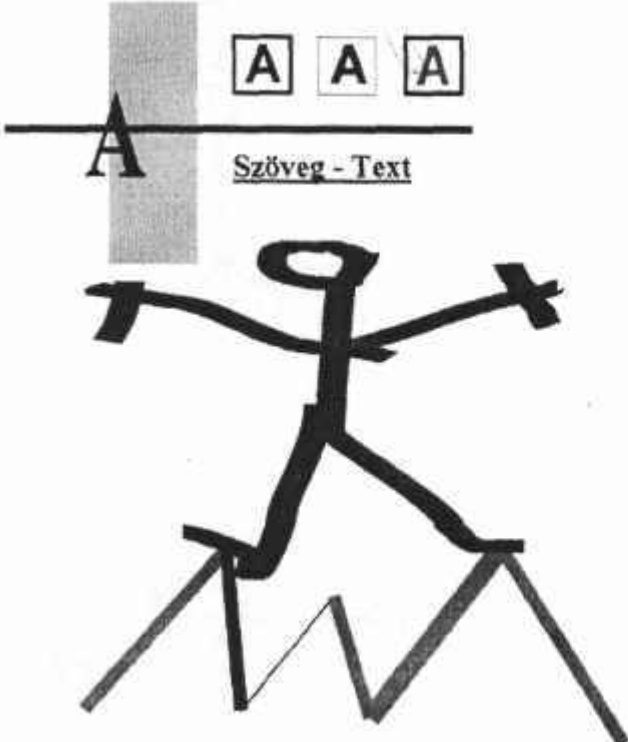

KRAUSZ TIVADAR VIZUÁLIS KÖLTÉSZETI LEVELEZŐLAPJAI

LIPCSEY EMŐKE / SVÉDORSZÁG / OZ II-III / VIZUÁLIS KÖLTEMÉNY /

A Szöveg - Text

Copyright by Gubis

Gubizmák:

Az ember arra vágyik amit nem tud megtartani.

Az ami van, az viszont legyen!

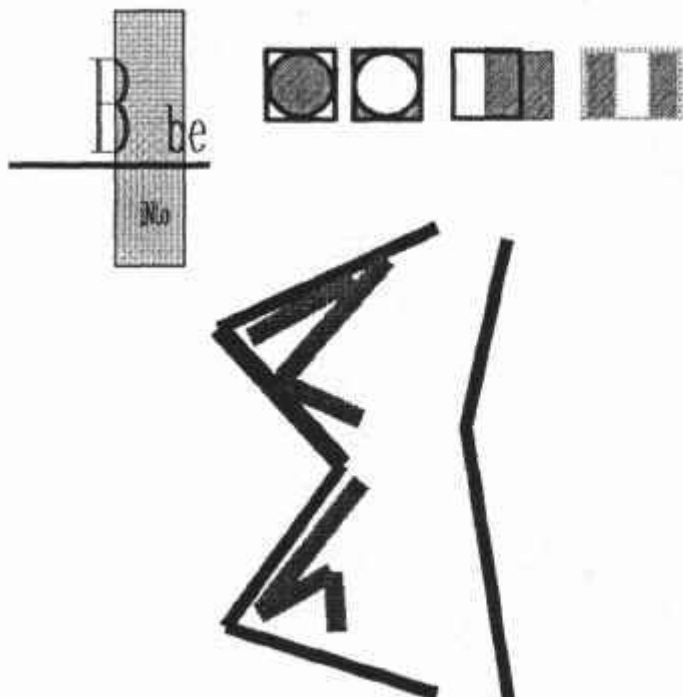
Az is baj, ami ha nem lenne, akkor is baj lenne.

Amikor lónek a madarak felröppennek.

A legtöbb nő akkor tetszik amikor még nem ismerem.

Az ősztön kerékkötője a logika.

Az élet élteti és elpusztítja az embert.

B be

No

Gubizmák:

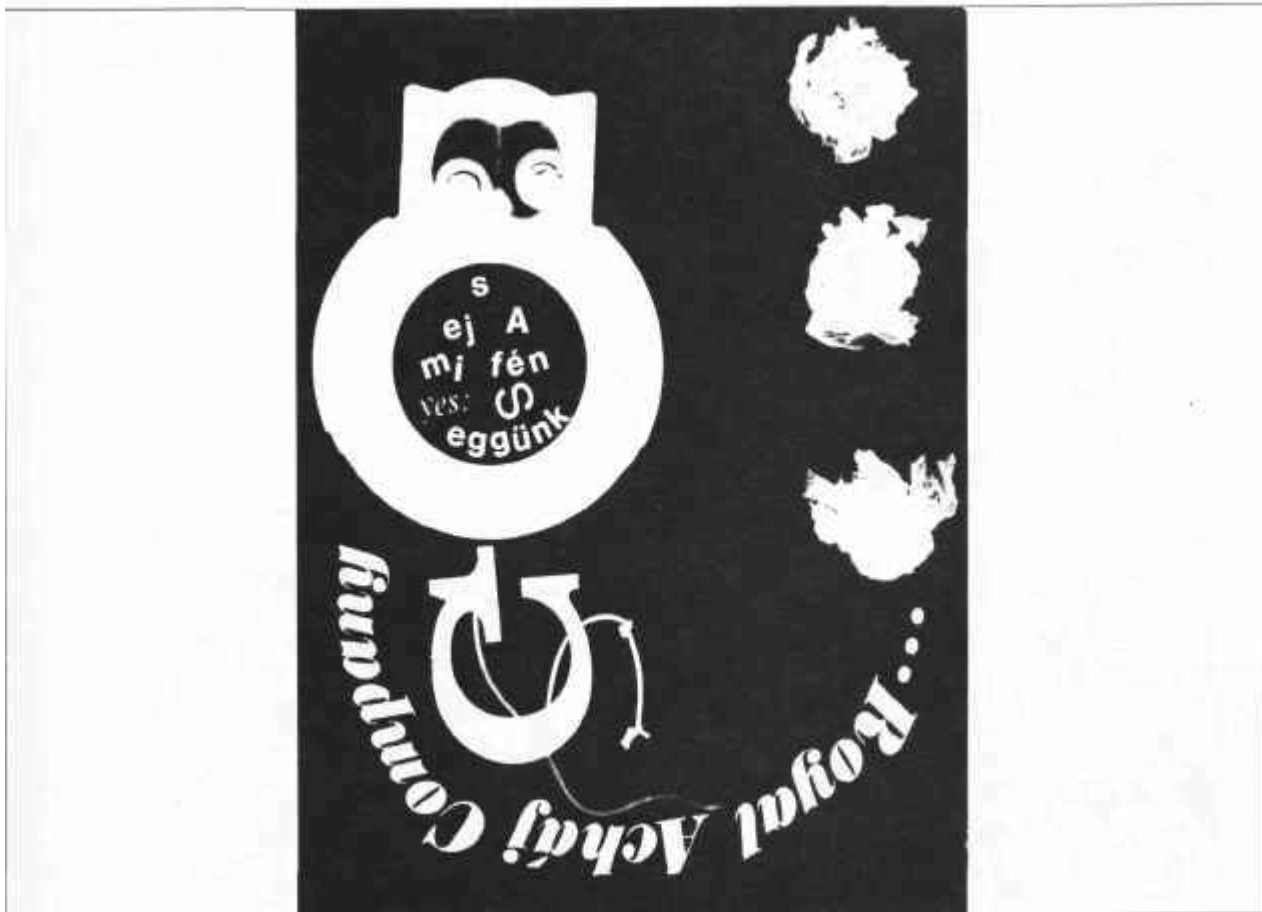
Beláthatjuk, hogy aki nem áldozat az gyilkos.

Báladeszka már nem bútor.

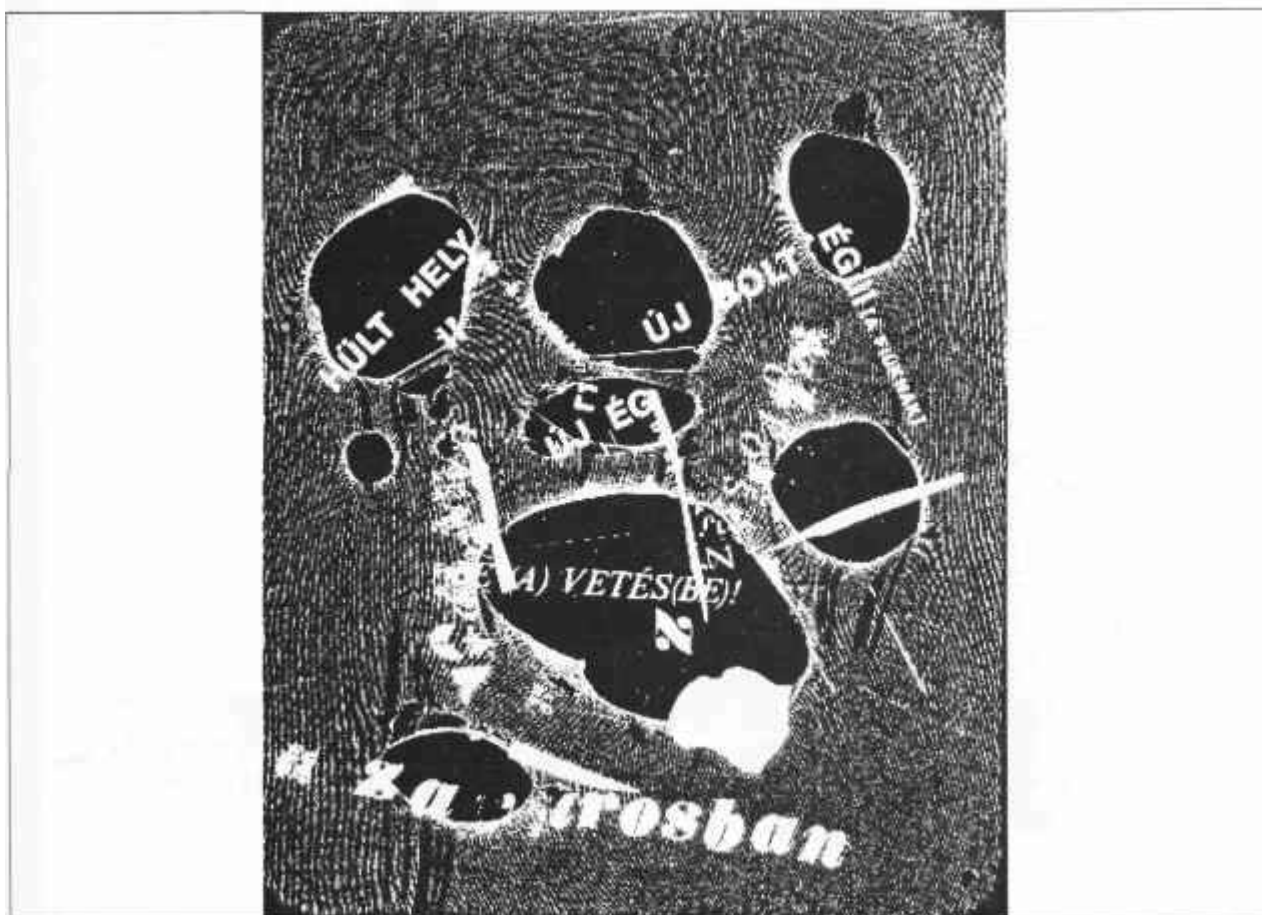
Bejáró az átjáróházban.

Balek, Balekabb és Balekobb.

"Biztossan megnyugszunk" menedékház is átjáróház lett.

SZÉKELY ÁKOS VIZUÁLIS KÖLTÉSZETI ALKOTÁSAI / ÍRÁSVETÍTŐRE /

radikális eklekticom

Tegnap meg írtam a kassza ellopását.

De mit lehet egy vadlányról? Kéretlenek... Semmit...
Saj-lye!

de van am is recept!

A MÁMORARCÚ SZOCIALIZMUS

reform!
-Demokrácia jelle,
pluriszmus, jelle,
D. nemzeti ad!

Es a mámor...
Coca-Cola

Álmodj egy szép világot!

emberek — zsenik — profik

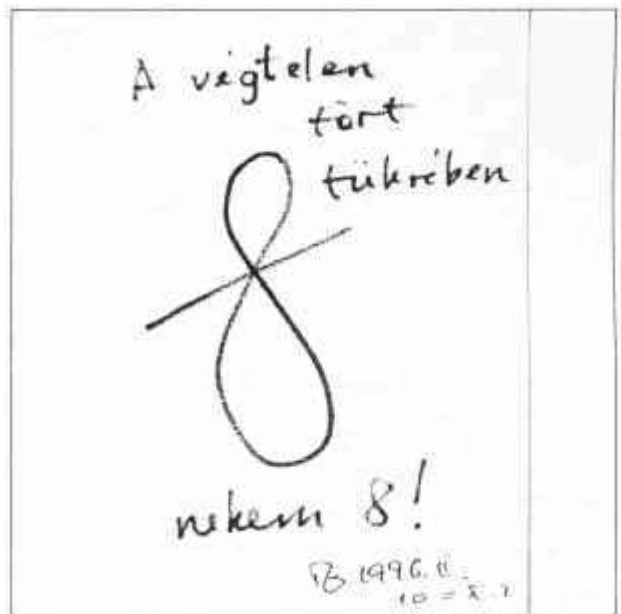
Kennél az enyit
szemérvyi szoci...
Kerakod, kass a végülantel.
Matalmas tállyfa tveben a botondigomb...
Jes vanid...
Az éjjel belidharport a adó.
Bekidbted, Bekidbted borkod a kassza...
Éjjelig...
pedig csodáesen andinek arvented.

Kifulladásig?

A játék vére megy

RÖCZEI GYÖRGY SZÖVEGES GRAFIKÁI

rövidzárlat hőmpolygés

TANDORI DEZSÓ VIZUÁLIS KÖLTÉSZETI ALKOTÁSAI

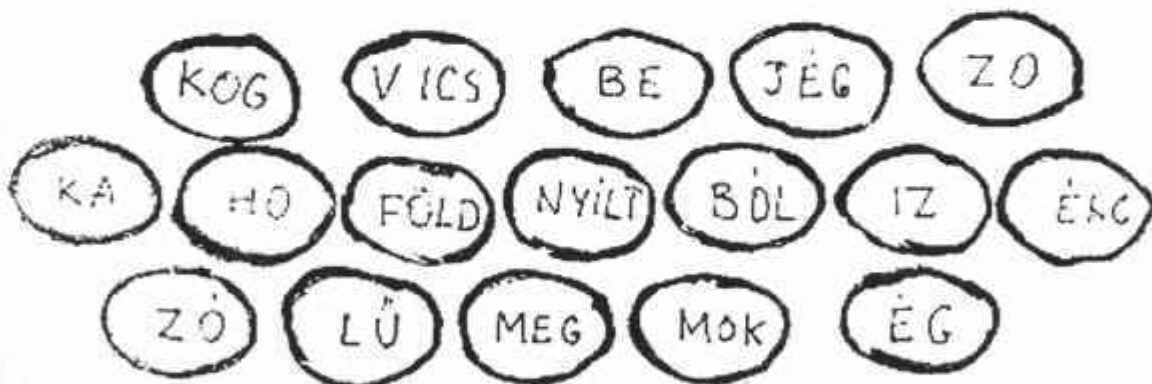
CSÉRNİK ATTILA / kis-JUGOSZLÁVIA / VIZUÁLIS KÖLTÉSZETI ALKOTÁSAI

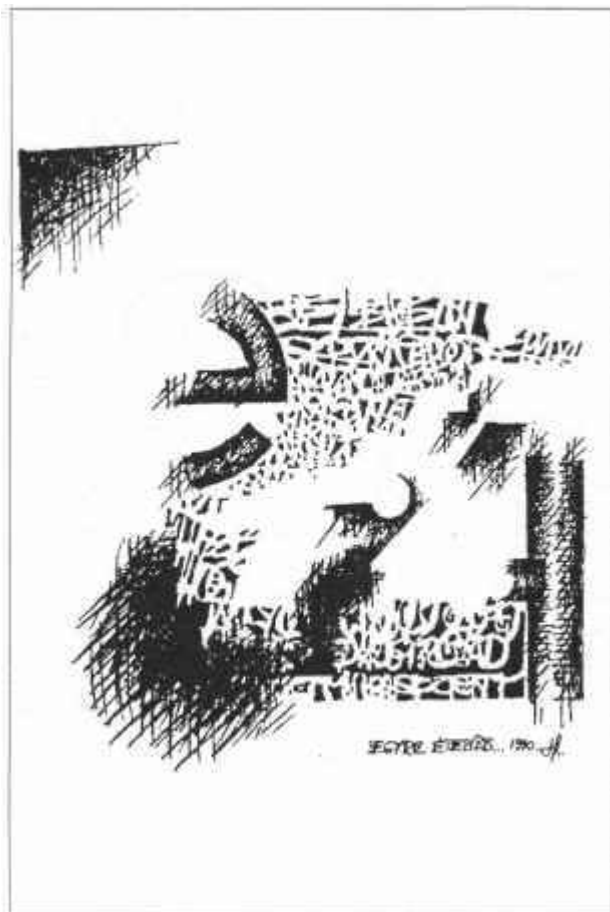
DZSZEJ

Kavicsok a világ sírjára

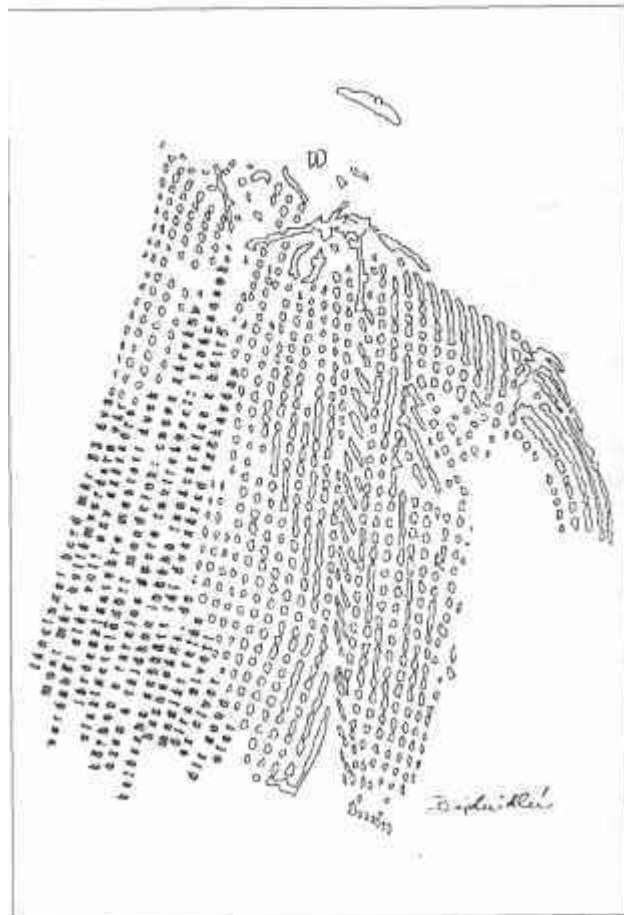
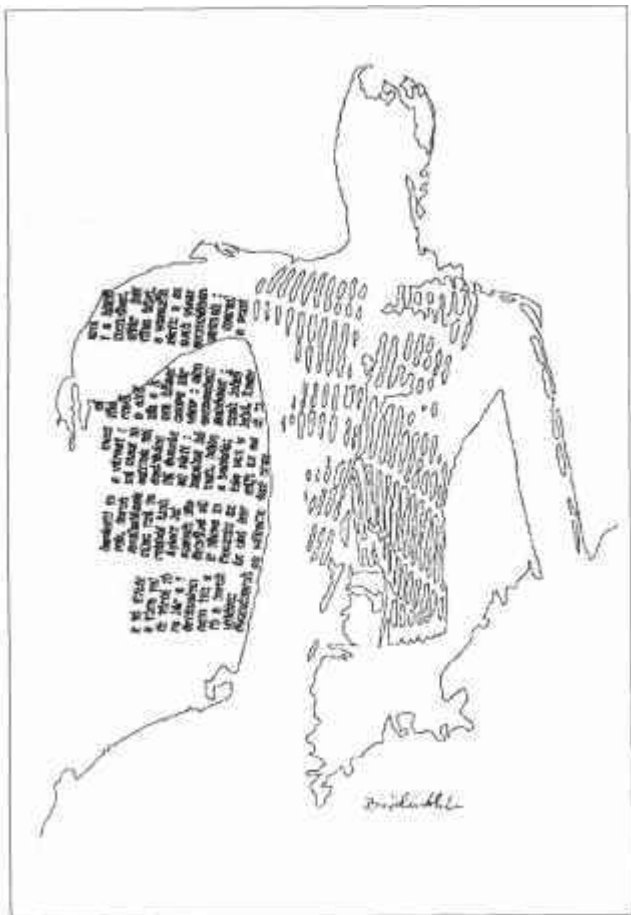
Föld, homok, kavics.
 Megnyílt, ércbelű égből
 izzó jég zokog.

1916

SZLAUKO LÁSZLÓ NÉGY PALIMPSZESZT

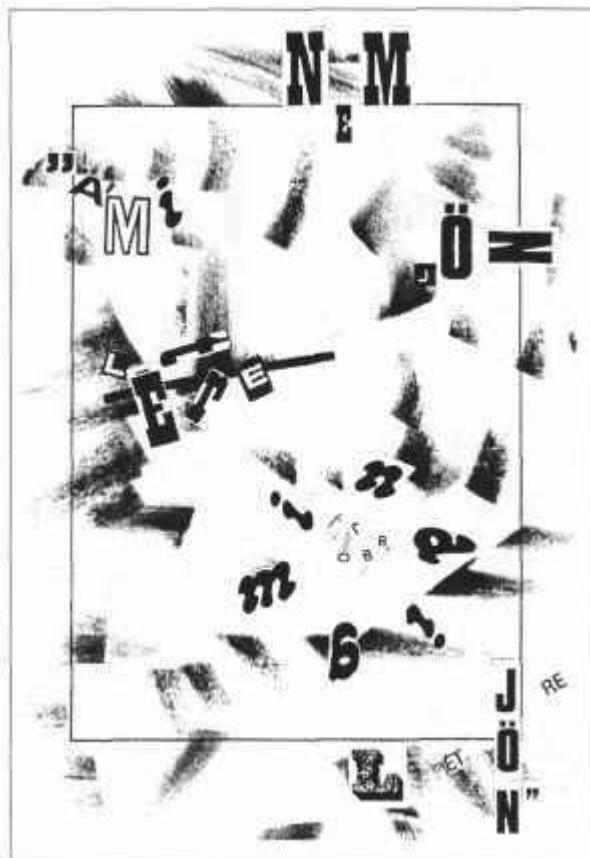
BUJDOSÓ ALPÁR / AUSZTRIA / **BOHÓCOK VAGYUNK II-III** / 1996. FEBRUÁR /

SZOMBATHY BÁLINT / LOVER ART / / kis-JUGOSZLÁVIA / VIZUÁLIS KÖLTEMÉNYEK I-II-III-IV.

CSOPORTI MŰKÖDÉS
CUM KOMORVSA
MŰTEREM
MAGYAR KÉP
TEVEKENYSÉG

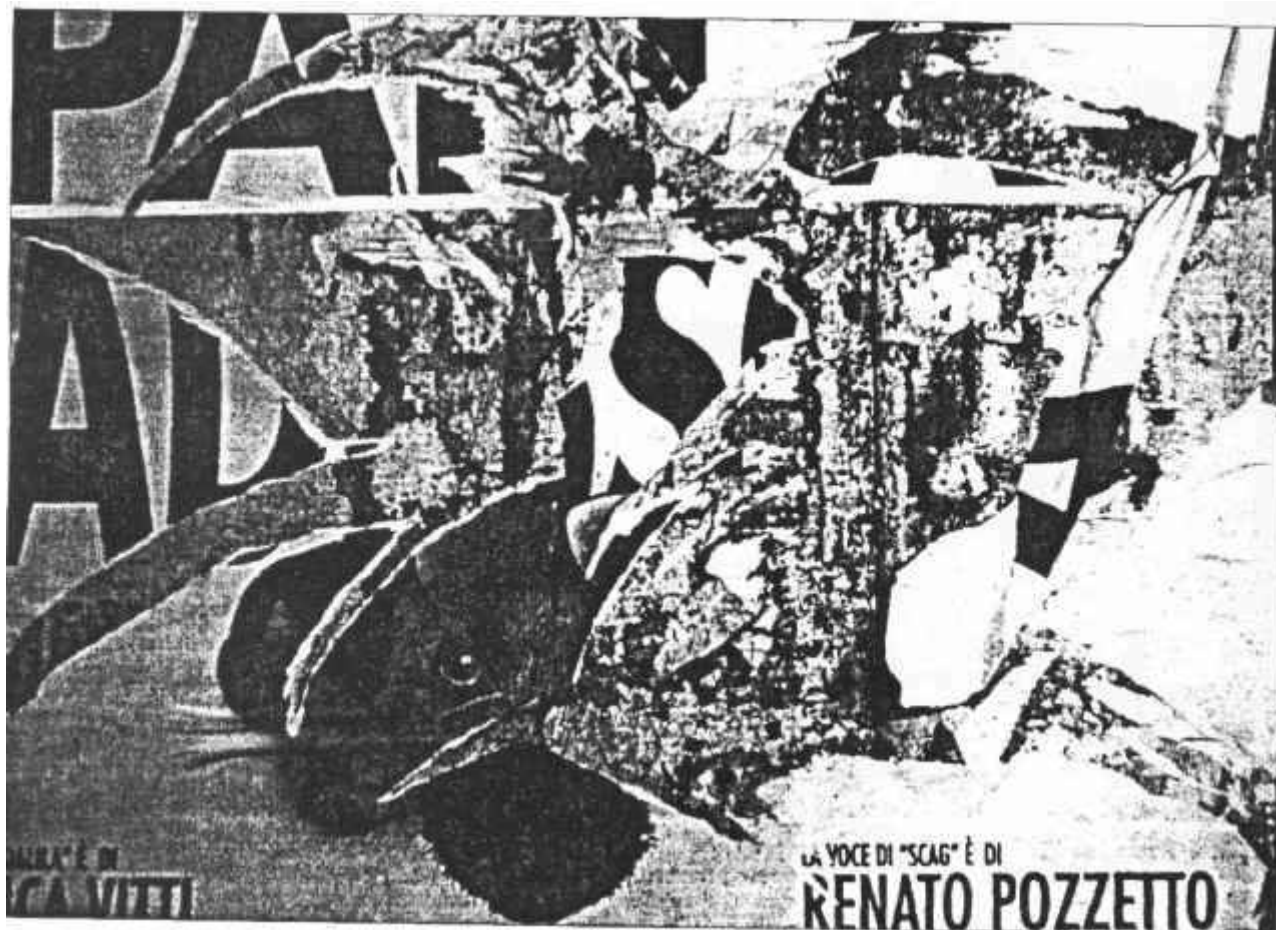
3. MESTERKÉP
KÉPALKOTÁS
4. FOTÓALKOTÁS
KALASZNYAI PROGRAM

ALKOTÉSZET
NEMZET
PÉNZ
MŰKÖDÉS
UTCAHAPPENING

GÉCZI JÁNOS: RÓMAI PLAKÁTOK / részlet, 1993. /

tükör

Géczy János:

TILTOTT ÁBRÁZOLÁSOK KÖNYVE

Róma, Ostia 1993. december 17.

a casino Borghese

állami múzeum, de valamikor a családi magángyűjteménye volt. Nem túl nagy, de kiemelkedő szépségű anyaga az Örök Városban is figyelemre méltó. A barokk épület is érdeklődést felkeltő, rengeteg domborművével, szobrával, változatos díszítésével.

A földszint első termének padlóját ókori mozaik borítja; a falak mentén római kori szobrokat helyeztek el. A következő terem közepén Canova híres szobra Napóleon nővérét, Paolina Borghesét ábrázolja. (Jellemző a szabatos életű szépasszonyra, hogy mikor megkérdezték, miként mutatkozott ilyen lengén - az egyébként csíra - szobrász előtt, könnyedén azt választotta, hogy a terem fűtve volt.)

A következő két szoba legfőbb látnivalója Bernininek egy-egy munkája: a Dávid, valamint az Apolló és a Daphne; mindkettő a művész ifjúkori alkotása. A rákövetkező helyiségben római császárok alabástrom- és porfirképmásait láthatjuk, melyek azonban csak 17. századi, antikizáló művek.

Az emeleten levő helyiségekben a képgyűjtemény világhírű alkotásaiban gyönyörködhetnénk (Raffaello: Nő, egyszarvúval, Fra Angelico: Utolsó ítélet, Tiziano: Égi és földi szerelem), ha az elmúlt évtizedben nem lennének - restaurálás miatt - bezárva.

találtam

s éppen egy mozaikpadló köveiben elrejtve, ettől olyan meghitt: hiszen a Fegyverengedély kulcsnovelláját (is) idézi (legalább: nekem), amelyben az aprókövű bizánci mozaikokról és mestereikről esik (mint záporok az eső) szó (valamint az olvasóról s rólam, ha éppen nem olvasó - s nem önmagam olvasója - vagyok). Mondatot is találtam, egyetlen rendes, magyarázó mondatot. "Az olvasó, aki a maga labirintusában hal meg."

szintén:

mindezt azért érdemes megnézni, hogy utóbb jele legyen az emlékek, egyébként egyáltalán nem érdekes.

A nagy falak négy terem alkotnak, a kései századok barbársága mindent elhordott róluk, ami egyáltalán mozdítható. A szobroknak csak a fülkéik vannak meg. O. fölmerészkedett egy csigalépcsőn oda, ahol mozaik padlómaradványokat látni. Fölérve azonban azon lepődött meg, hogy milyen terjedelmesek voltak ezek a thermák. Együvé gyűjtöttek itt mindent, ami a különféle testgyakorlásokhoz kellett, s az effajta torna még a gazdagok számára is rendkívül fontos volt, mielőtt a puskaport feltalálták.

A thermáknak nincsenek oszlopaik, ami, legalábbis szerintem, mindenfajta kifejező erőből megfosztja őket, az én szememben olyanok, akár a napkeleti romok. Volt itt valami, amit az antikok szerfölködtek csodáltak. Amennyiben Aelius Spartianus szövegéből kihámozható, egy bronz rácson nyugvó nagy boltív lehetett. Vannak napok, amikor az elhagyott romok határozottan örömet szereznek, de azt hiszem, annál inkább érdeklik az embereket, minél kevésbé bonyolult a leírás, amit róla adnak. Oly kevés a forma ebben az épületben, hogy egybe sincs, mint a valósága.

Más szavakkal: az a művészet, amelynek egyetlen eszköze a pusztán elbeszélés, s az is nyomban homályossá válik, ha egy kicsit részletesebb akar lenni - ez a művészet nem tud mihez kezdeni az ilyen formátlan romokkal; feltétlenül festői látványra van szüksége, és kevés festőnek volt elég tehetsége ahhoz, hogy jellegzetességet adjon neki.

Meglepett, milyen élénk zöldek a növények, amelyek a hatalmas falak tövében tenyésznek; ha hihetünk vezetőnknek, mind mérgek növény.

ostiába

menet, ugyanabban a stílgalériában, mint tegnap, de most: kurvakiállítás. Szívós testű, darabos, megfent fogorú kurvák, vérvörös körmökkel és csipkebugyiban, csizmában. Övszerlufikkal labdázna, könyékig vájkálnak egymásban vagy éppen önkielégítene az esernyőfenyvek szagos avarján.

Ide a francia irodalom jöhetne tanulmányútra, de magam is átképződök franciává bunkósodik a bránerom, O, vigyorog a bal első ülésen, mert tán neki is lennének szándékai, jobban, mint a regényeiben.

megyünk az élvezésben elájultak merevségét utánzó uszadékfákkal, s a pinaszagú, nagy moszatokkal játszó tengerhez.

békés

látvány. Üres plázs (mit számít az a négy magyar), a betonúton egy bordó autó, hozzá tapadva egy másik (benne elmerült bankólapozgató úr), messze a bekötözött pálmák mellé kiült, szélfürdőző, rózsaszín házak és a külör lokál.

a bitang

rállt az autónkra, s a nyitott ajtóban - látszólag - pénzt számlál és ügyel. A térde alatt elhasalt kölyök acéltükkkel és rafinált kulcsokkal igyekszik felnyitni a csomagtartókat, legyen miről mesélni a haveroknak, legyen mit ellopni s eladni az ócskapiacra, pápaszemes kajmánért, indiai sáfrányért. Szent Antalról írott teológiai kistanulmányért.

hetek óta

számlálja a tenger az aprópénzt. Vagy kevésnek találja vagy lusta a kagylóhéjak közül kiválogatni a fémkorongokat, mert egy-egy maroknyit itt is és ott is kisodor a partra, lerakja a hullámszóra pereméig elmerészkedett dűnénél. A homokból kivillognak a keserű sótól tiszta, napfénytől síkos lírák, hogy megőrizze a szél, nem tudja a főveny homokjával betakarni, lecsúsznak róla a fontoskodó szándékok.

Nagy pénzpöttyek - igen, a pénzt szaró madár szennye is lehetne, vagy kávépénz, nekünk, borralaló Nápolyért, kortárs performance-művészeti fesztivál, ahonnan hiányoznak a pucér testek és az önmotogató, lefittyedő ajkú leszbikus lányok.

Bármely történet vége lehetne a part, nem véletlen, hogy különböző módon, de mind a négyünknek felajánlkozik, előjátzik, majd fabula rasa-t alakít, visszamondja a jobb neorealista filmek forgatókönyvét.

Azért aztán az is igaz, hogy fenyegetően zúgnak a mélyén a kősót őrölő malmok.

a kavicsúrolás

a délelőtti pihenésben egy rövidke elfoglaltság. Nagy, tenger mély kőtömbökből, vagy a part leomló szikláiból azonos formákat csinálni, mint valami minimalista zenész egy végtelen ideig tartó koncerten, nem kevés bátorságra és eltökéltségre vallóan.

A tenger belenyúl a gatyámba, megtapintja, kitartóan fogdossa a tökömet, nem hagyom, hogy belőlem kavicsnagyságú golyóbisokat készítsen, vagy elhimbálgassa, hátha hangot hallat, ha megköccannak a golyóim.

fülpucoló

műanyag pálcikák tömege hever a strand homokjában. Rózsaszín, babakék és neonsárga férges, mindkét végükön vattabunkóval - sorjáznak, ritmizálnak. Darazsak és fémlégyek járnak rajtuk, egy-két fülzsírra szakosodott futóbogár keresi és találja meg a táplálékát.

A szél áttemeli rajtuk a sós permetet, a sugárzás melengeti őket, közelükbe se férhet a tenger lapos, habos szélű hullámmelve.

kecske

az, ismét csak az, nincs itt semmi kétség. Mintha 1992 augusztusától kérődzne a teraszon, pár szál szakállal leng az állán és rózsaszín orra is élénken rángatózik - talán a szokatlan étel- és italzagoktól.

A nyakörve viszont új. Most fémszögekkel van kiverve a széles bőrv, így nem fogják elharapni a torkát a városnegyed démonai, nem ül rá se boszorkány, se tébolyult háztartási alkalmazott.

Abban a presszóban kérődzik, ahová Cucci jár, meg is fogom nézni, hogyan vált a grafikusunk motívumává, s milyen lett egy világhíresség által.

Szarni azonban kijár a Farnese-palota előtti térre; megfigyeltem, dolga végeztével két lábra áll, felágaskodik a fürdőmedence pereméhez és apró, gyors kortyokkal iszik a vízből - s mindez már az enyém, éppen belefér egy mondatomba és ez megnyugvással tölt el.

a plafon

sarkából napi huszonnégy órán keresztül figyeli az öklömnyi, himbálódzó kamera a három (térdig érő) Várnagy-szobrot, de talán a Gulyás Kati által készített (embermagas) porcelánoltárt is. A kiállításnak ez is része.

Annyi mindent tudhatott meg, hogy valószínűleg semmi ellenvetése nem lenne: mindezek után nem a műtárgyak lesznek kiállítva, hanem ez az öntudatra ébredt - drága és finom - szerkezet, s a falra fogja vetíteni a kameraszeme által korábban látottakat és rögzítetteket.

Róma, 1993. december 18.

nem

maradt utána más, mint enyhe gyomorgörcs s az a ritkán érzett savíz a számban: nem sajnáltam se a múltat, aminek sok helyszínén közösen léteztünk, sem pedig a jövőt, amely hirtelen két irányba mutat. Az egyik felé majd ő fog haladni, a másikhoz pedig bizonyára én fogok közeledni.

Előjele sem volt annak a helyzetnek, amelyben így összeroskadtak a dolgok, amint biztos vagyok abban, hiszen eléggé ismerem - vagy csupán ismertem - barátomat, s ismerem a saját reakcióimat is, következményei sem lesznek. Egyszerűen kitörölődik belőlem majd, egy éjszaka vagy egy hónap alatt, mindegy, az amit tudok róla, és már semmi okom nem lesz arra, hogy tudni akarjam, mi az, amiért szüksége volt rá, s mi az, ami az én munkáimból és személyemből szükséges volt neki. Végül az a cinkos egység is eltűnik, amit a férfiak egy átvitt és átbeszélgetett kocsmás éjszaka után megtapasztalhatnak, az erős, bizalommal telített kézfogásban, amellyel, mintegy futólag elbúcsúznak egymástól.

Hogy teátrálisan is lehetett volna, azt nem gondolom, pedig írók között nem szokatlan a hisztéria kulturált formája. Az azonban egyelőre bénító, hogy tíz év kellett ahhoz, hogy kiderüljön, alkatrészek kellek egy sikerbe zuhanó élethez.

goethe és Stendhal

de erről Márai írt valahol a naplójában, mintha - harminc év különbségével - nem is ugyanezt a várost járná, Goethe cserfes szeretőt, Stendhal gusztusos pletykákat hajszol, a német belebámul minden bokor alji virág kelyhébe, a francia papok ritkán mosott fehérneműjét szagolgatja, miközben a romok között bukdácsol.

tükör

Mondom O.-nak, ugyan, ez pedig egy olyan város, amelyben több író is megfér. Sőt! Nézze csak meg alaposabban, Goethében és Stendhalban, Rómát kivéve semmi közös nincs.

miféle

fondorlat kell ahhoz, hogy majd azt hívja meg lapja vendégszerkesztőjének, aki néhány évvel korábban kilőtte a négy számat megért folyóiratot a barátai alól? S elég-e ehhez az a félmillió, amit, a vendégszerkesztés mellé, tehetsége bizonyítékául hoz?

hajnali

kettőkor, át a sötétben alvó városon. Kubai fehér rum és gyomorsavval keveredett bor szaga tölti meg az autót; majd utasítások és követelés. A kicsi, részeg csapat! Csapkodnak az ablaktörők, szűrős, madárszemű eső permetez, a rájuk vetődő kúpos reflektorfényben látni, végig az úton, a Santa Maria Maggiore-től a Colosseumig, majd a Circus Maximustól az isola Tiberinaig, ágyásaikban hogy hullajtják le szirmaikat a törpe növésű rózsák.

Plakátlopásra készül J., a Giancarli Fini-t, a Pompeji-t, a Hét mesterlövész-t és Messiná-t nézte ki magának, s haza, ajándéknak, hogy elfelejtem s nem állítom meg az autót a plakát előtt, a via Giulia-ba bekanyarodtomban, a csupasz villanykörtevel kivilágított utcasarkon feltépi az ajtót, kiront az éjszakába és hőzöng.' L. iramodik utána, sötét kabátja, mint a szivacs, szívja magába a fényes nyirkot.

A palota udvarát elsárgult leveleivel kitapétázta a folyópart matuzsálemkorú platánfája. Az esővel együtt levelek hullnak, méltóságosan vitorláznak, becsapódás előtt még adnak maguknak egy kevés időt, hosszabbítják a jelenlétüket.

76-tól 98-ig

és vissza, erős mozdulatokkal, hiszen senki sem veheti észre, semmi célja a rohanásnak. Csupán oka, az a nagy pofájú, az lóg ki a kabátszárnylobogásból, a cipőtalpak nyiszorgásából, az ököltől kidudorodó zsebből, látszik, hogy a perc bolond.

Fel és alá, ajtótól ajtóig, ez az útszakasz is tébolyultnak marad, s ha valaki óvatlanul belefut, rögvest bele is gabalyodik abba a hálóba, amelyet reá vet a múlt, az, amelyet a részeg magyarok, azaz mi teremtettünk és hagyunk magunk után.

célkeresztek

üldögélnek az oszlopfőkön, minden oszlopon öt-öt, hogy bármely oldalról látni lehessen - s könnyebb legyen a célzás és a találatok megszámlálása is.

Látom, itt az oszloprend már római változatú, fallal egybeépített féloszlopos, félpilléres, ál. Köztük, a kör alakú teret átszelve - majd nem természetesen látom ezt - eredeti, tektonikus szerepe szerint is felhasználta, kanonikus formájú korinthuszi oszloprend, szép metszésű, az olajfa leveleinek eleganciáját utánzó oszlopfővel (azonban a legelsőn teltleves, egyszerű már ez a forma: mint régi metszetek tövén a rézmetsző, alatta ülök).

Rámutatok a függőleges irányú arányok megváltozására is: az oszlopok posztamensre - oszlopszékre - való felállításával és a párkányzat súlyosabbá tételével, a koronázópárkány fölött magasodó attika hozzáadása révén, aminek indítóoka a boltíves és gerendázatos rendszer társításából fakadhatott.

A párkányok tagozatainak formai kiképzése, értelme is változásokat szenvedett. A profilvonalak hellén könnyedsége, természetessége és eleganciája helyén a mértanias jelleg, a körzővel való megszerkeszthetőség váltotta fel. Ugyanakkor a díszíthető tagozatok aránytalanul megnagyobbodtak, így a görög párkányokon megvalósult rend a római oszloprendeken felbomlott, ami abban is kifejezésre jut, hogy azok a tagozatok is ékítményekkel zsúfoltak, amelyeknek szerkezeti szerepük van.

A józanságra és racionalizmusára olyan büszke római a részletek megoldásaiban nem maradt következetes alapelveihez.

Ismétlem magamat és újból én szégyenkezem.

S Stefano Rotondo

a Via S Stefano Rotondón (és a 92. oldalon) áll, éppen az ötödik század óta, a hetedik századtól átellenben S Maria in Domnicával, azaz a templom előtt látható, hajócska alakú szökőkúttól kapott nevének, a S M in Navicellával.

A keresztény mészárszék harmincnégy visszatartó freskóján minden szenvedés: keresztrefeszítés, akasztás, lefejezés, fölnevelés, szemkiszúrás, nyelvkitérés, hasfől metszés, elevenen elégetés, vadállatoktól való szétmarcangolás, vízbefojtás, nemi erőszak. A dobszerű kupola alatt, középen egy alacsony falkerítés, festett képekkel: az egyikről Sarolt, a fehér menyét, ez a lovon járó, poharazó, vadászni férfiakkal induló, kemény kezű asszony ügyeli a bestiáriumot, de tisztességes fedelelemasszonyhoz illően széles leplekbe burkolózott, hiszen éppen - jobb könyökére támaszkodva - Szent István fiát szüli.

E felzaklató helyszínen gyűlt össze valamennyi római magyar: a kiszendedett miniszterelnökért lett mindegyik ékesszavú, pompázatos bundákba öltözött, kiillatosított és szétsírt arcú.

De olvasó, térj inkább vissza országépítő első királyunk emlékéhez!

az elhúzódó

engesztelő mise ideje alatt a fehér dobben két ablaknyit haladt - egymás követő hat színt kivilágítva majd azokat vissza is adva a félhomálynak - a kupola ablakán keresztül bevetülő, intenzitásától semmit el nem hagyó

fényfolt. Kétségtelenül hatásosan és jól rendezte a látványt, a szenvedésükben fetrengők sem tudtak rajta sokat rontani.

Utoljára a kanonoki díszű, életnagyságú féldombormű gyűjtja fel a szavait: Vándor, ha látod, hogy római sír födi azt, aki a hideg Dunánál született, nem fogsz csodálkozni, ha meggondolod, hogy Róma volt és marad mindannyiunk hazája; és a sok futkározó sárkány egyike is, mint a selyemkendőbe beleköhögött tüdővérzés.

bérköltő

károg, jambusokban kántál és saját hangszínétől elkápráztatva énekel a lelke üdvéért. Mentségem sosincs: igen, kénytelen voltam egy borvörös nyakással kitömní a számat, ott, a főoltár előtt ülve, a második padsor szélén, elragadva a szomszédom kecses nőnyakáról, mert vihogva röhögtem a szószék szűz homlokú poétájának Pasolínitól eltanult zsoltárán, a templomtérben terjengő bakszagan, kivikszolt, erotomán saruján.

Mégis; az a révület, amelybe beletornáztá magát, az, amelynek rácsai között ugrabugrált, az!

ismét: miféle

az az írásmű, amely a városról szólva elvonja a figyelmet a városról: azt állítja, hogy a tetőkön kupáscserepek hernyó sora tolong, s alant, az utcakövek megnagyított mozaikkockák, keskenyedő véggel, ezt a véget egyszerűen beverik a földbe, s attól kezdve a kő áll, mint állkapocsban a fog. Persze. Genthon.

Róma, 1993. december 19.

a félhomályban

a piac sarkán, a kenyérbolt és a húsbolt előtt nagy darab, melák ember, piros, csuromvéres kötényéből megállapíthatóan mézárós. Most ölt meg s transzírozott darabjaira egy ökröt vagy egy rózsát.

a bank

előtti terecske két oldalán ugyanazon - s mégsem! - plakát: két paradicsom egy feltekeresztelt fémtubussal, ládabetűs felirattal körbefogva. Alig látni különbségét a két oldalnak (a szemlélő a képek között! az a tisztességes), szemléletükben azonban egész világ választja el őket egymástól (hiszen köztük áll valaki). Ott, a napos felen a képi rendet zord tárgyak engesztelhetetlen szigora cövekeli ki, minden szín és minden kompozíciós elem a körvonal alárendeltje. Itt pedig a hús homályban barátságos és egyéniségük birtokában lévő dolgok kevésbé látványosan, de sokkal humánusabban rendezik be a képmezőt, úgy, hogy a plasztikai értékek javára mégsem kell lemondani a festői értékekről.

zola

rámájában a város merő mocsok. Ha zolaként nézem Rómát, látnom kell, nincs mentség, nincs szemlesütés: ez a város, igen, olyan! Az pedig új kérdés, de ekkor a futuristák felé illik fordulni, hogy kell-e hozzá a felkiáltójel? És így tovább, tovább, tovább, a kérdőjelig, vesszőig (a vesszőig), s a pontig.

hatvanhetes

piros szám alatt fordul elő, hogy "veszprémi fotókönyv, nagy alakú könyvben: a motívumokban tündököljön az ezeréves város, de itt-ott azért bújjon szöveg hozzá, vagy maga a helyszín, portrépofával", de mára minden mássá alakult. Végül olyan egyszerű az ötlet, hogy egy fotográfus is kitalálhatja, akkor pedig pláne, ha évtizede nem hajlandó gépet venni a kezébe. Egyébként: közpréda a város valamennyi napja, s az is, ahogyan a várost látni tudja valaki. Amibe azonban nem lehet belerendezni, mert nem hagyja magát: a város.

szól

az Istenhez, mintát kínál neki, hogy milyennek is lássa a megszólalót! Megcsinált helyzet, spanyolosan árnyalt, vérmes, sok arany fonottal és kékszürke színű falakkal - közepén pedig ő, reverendában.

De a mennyezetet hogyan nyitotta meg a pattanásos képű fipap éneke, a belső csarnokterének gazdagságát hogyan kínálta oda a végtelenségnek, hogyan hogy csupa meglepetés a dísz, a dús fémek, a csavart oszlopok, a faragványok és a megtört ívű párkányok, hogyan az az érzés, hogy vele egészen ellátunk az égboltig?

S ugyan miért nem indul fölfelé, fel a levegő lépcsőin, egészen közel ahhoz, akiért létezni tud, hozzá, akit zúgó fejjel, dobogó szívvel, telt hanggal másnak se mond, mint szerenádznak.

ugyan

ha most én nem nevezem meg, ki mutathatna rá, s ki mondja el azt a reszketeg, csorgó nyálú, törpévé öregedett aggot, aki az oltártól jobbra, a kereszthajó tartóoszlopa alatt gubbaszt, aranyszínre mázolt ketrecbe zárta? Ki látja a vakarózó - pargamenbőrű - kezét, a megtört vonalakkal szerkesztett, manzárdos fejet, ezt a minden ízében barokk figurát? S ha a szenvedélyes, mély érzésekről árulkodó mellkasmozgás, a reverenda ráncainak fény- és árnyjátéka, s a lábon a mindezzel ellentétben álló, kopott mamusz nem is, de érdekelnek, hiszen őt is, azok a folyondárszerű dallamívek, amelyekbe belekapaszkodik és emelkedik, aztán az a mozgó basszus s azok a lépcsős hangerőváltások, amelyek miatt folyton visszazuhan - a ketrecébe.

tükör

senor gepida

az, aki délelőtti gyóntat, s a gyóntatószék előtt sorban állnak a hiányos fogsorú vénasszonyok. Rózsák nyílnak, korongszerű, tömött szirmú, lecsüngő virágú, rózsaszín virágok, külvárosi telkek és parasztkertek illatát idézik, azokét, amelyekben, akár a barokk zenekarban a szólammal képes megszólalni a hajnal és a korareggel.

Gepida úrnak kilógnak a függöny alól az ujjai, nagy csontfűrészszel közeledik feléje a fény, a tiszta tükrű kisbalta, s a falfülkék szentjeiből kiálló szikék, glóriatüskék, szeges övek is előbbre léptek, mint akik, mihelyt elmentek a hívők s körül a templom, gaztettre készülnek.

De a gyóntatófülke alján lassan felgyűlik a rózsaszírom, azon térdel, abban lábál, annak az avarját roncsolja mindenki valló - annak közelébe nem mernek menni az élettelen tárgyak.

kétségtelen

az a keszeg, félnótás férfi, aki szokásának megfelelően naponta zsebkendővel integet a tér fókuszpontjából a pápának, részese a világtervnek - ugyanúgy, ahogyan Róma városa, hiába, hogy teljességgel nem tudnak minderről az égvilágon semmit.

Az emberi célokból és az emberből kialakult képződmények véletlen összenövése új és akaratlan esztétikai szépséget hoz létre, amelyhez számtalan egyén és nemzedék hozzápakolja a maga véletlen, egyedi életét, ízlését, hangulatát, s mégis egység születik és önállósodik belőle: most a zsebkendő alak lépett színre, s nem attól jelenik meg véglegesen, hogy másodjára felizzott és kontúrt kapott, majd kivált a félhomályos szöveg háttérből, hiszen a csontvárys csuklómozdulatnak rég jelentőséget tulajdonított már a világ; a város már korábban bekövetkezett.

Róma mindent helyére tesz - s a félnótásban is mindent a helyére illeszt.

Ha már tőlünk független kapcsolat van a fentiek között, ne szégyelljük a rend lábához helyezni a magunkét, mert mindez csak megvilágítja a helyszínt, átjárhatóvá teszi az egyébként sötét és komor bérházakat, kivájja az idő tömbjéből a puha és omlatag részeket, s eltávolodunk a főhöstől (azért egyszer majd rálátunk) is (az ő lábához helyeztük legközelebbre a magunk kicsi lábhoz rendelhető dolgait); mert mint e regényszövegben is, mindenkiről könnyű ruhaként lehull a véletlen és ami feltételes s megmutatkozik, az erő és a tartalom.

a trasteverén

még kopott, penészes lepedők és stoppolt, fűszín gyerekruhák száradnak, de a rakpartot elhagyva, a Vatikánba vezető utcákon, a közökből, sikátorokból és sugárutakból összeszedődő tereken Messina kiállítására invitáló plakátok csattognak, sorszámozott zöld példányok szólítanak meg, másról sem beszélnek, mint arról, hogy létezhet olyan modorú élet, amelyből bárki, szerencsétlen élőlényt megkísérthet a saját története.

És a kolonád egyik (az arany drapériákkal bevont!) karja betérel a hajdani könyvtárba.

Mintha antik szobrokat festettek volna le vörössel, bíborral, arannyal s mellékesen középkori, vallásos szituációba illesztették volna bele valamennyit (a helyzet megkívánta mozdulatkorrekciók elvégzése után) - nem is mintha, éppen így van: Messina csupán erről beszél, ezért festegeti a bronzait, a fáit, a köveit. S mindezt olyannyira hitelen, hogy nyilvánvalóvá válik a kétség: lehet, hogy Messina e tárgyak elgondolója s - készítője: nem létezik.

Csak én, aki órákig bóklászom a termekben és tanulmányozom a kiállított anyagot.

mi

legyen a kerttel? Őrt állnak előtte, a jégsíkos papagájselymekbe öltöztetett svájci gárdisták belépti díjat kérnek, természetesen ez elriaszt. Ha döntenem kell néhány utált freskó megismerésére és a szeretett fák, bokrok, növényformák és kertalakzat tanulmányozása között, miért az előzőt választom? Ki az bennem, aki engem szeretne meggyőzni? S éppen arról, hogy mindaz, amit mélységesen elkerülök, mert tökéletesnek és ezért üres bábhüvelynek tudok, az nem is olyan szabályos, arányos és mértékadó?

A kertet egyébként magam is meg tudtam csinálni: ott lakom.

jó

ha van olyan ág, amelyet ha felfedezünk, akkor benne vagy mögötte az egész fát láthatjuk, ha van olyan mondat, amelyben az íróját, roskatag utcában a királyi múltat-jelent, ha van olyan megnyilvánulás, amelynek igazsága a legtöbb és a legmagasabbrendű lehet.

Ilyenkor lehet tudni: sohasem fejeződik be semmi.

Ahogy azt is: a Tiltott Ábrázolások Könyvével annyiban vagyok azonos, hogy én sem fejeződök soha be.

shelleyből

nem maradt több egy ferdére állított sírkőnél. Amit bukszusok vesznek körül. Előttük meg ibolyák, egy tő, akár Genthon István Római naplójában, jobboldalon, valahol a szív magasságában, egy szál virággal. Kék, pillangószerű szirmok, decemberben.

Egy repülő hűz el a levegőben, gondolom, az is Genthontól érkezett, hogy zúgjon egy sornyt, majd távozzon. S valóban van olyan sírkő, amelyre három mákgubót véstek.

Róma, 1993. december 20.

hol

lenne az a pont, ahol meg tudom nevezni? Vagy: van-e pont, ahol meg lehet őt nevezni?

Egyszer majd az Okot javítva, észre kellennem, a kiadásra kész szöveg mellé - Vékony máz de mint az üveg, kemény, s oly átlátszó. Tökéletes falu épült fel, szőlősgazdák pincszereire épült lakásokkal, budikkal, lóállásokkal és szerűkkel, s az egész alacsony kőbástyával körbehúzva, hogy megvalósulva máris egyedül legyen. - a maga szálkás, szerkesztői betűivel feljegyezte a szóismétlést és odafirkantotta: egyik helyett más! Amelyet aztán a szedő tudomásul is vesz, és a második "épült" helyére "emelt"-et illeszt - hogy mindegyre csupán a könyv megjelenése után figyeljek fel.

Nem tudom, sosem tudtam a szedő nevét.
Pedig látnom kell lassan, sehol nem vagyok jelen.

névnap

az, ha kávéit iszunk a kávéházban. De névnap az is, ha azért ülünk be, hogy emlékezhessünk (legalább) egyszer, miért is telepedtünk be az arcképkészítők, hosszú szempillás modellek, kényszerképzetesek és helyi operaénekesek közé, a hajlított lábú, a/4-es dossziénál nem nagyobb fedőlapú asztalokhoz, tejszínes kávéit inni, ásványvizet szűrőcsőzni, és félholdat formázó vajjas kiflit eszegetni.

Alkalmat kerestünk, sejtetten az utolsót, hogy na, azért megpróbáljuk egymást elviselni, de úgy, hogy azért mégse kelljen a már elviselhetetlent megbeszélni, kibeszélni, szétbeszélni. Hogy mégsem egyeztünk meg (se szóval, se mozdulatokkal, se apró jelekkel) az természetes, hiszen már nem volt tétünk, nem maradt semmi, ami a városból közösnek mondható lett volna, nem volt többé a mi közösünk, s a csömör, az összezártág feszültsége, az unalom és a másik személyisége iránti érdektelenség mindent megmagyaráz és természetesnek állítja azt is, ami nem lehetne az.

A Cafe Grecoban ott maradt az aláírásom, közel Gogoléhoz és Lénárd Sándoréhoz, de Goethéétől és Mics Crnjanskiétől távol.

O. pedig Goethe s Crnjanski mellett írhatta volna alá a vendégkönyvet, de hogy kidolgozott és lendületes kézjegyet odafirkantotta-e vagy talált-e aktuális okot nem jelen lenni, azt nem figyeltem meg. Nem érdekelt.

hozzánk

tartozik egy könyvtár, amely már a személyiségünk része. A városhoz is tartozik egy könyvtár, amely legalább olyan terjedelmes, részletező és bonyolult, mint maga az évezredek, áttekinthetetlen rendű település, és ez ésszerű is, hiszen meglehetősen pontosan azt a káoszt követi, ami abban a helyben van, amelyet maga is mintáz.

A saját könyvtárunk és a város könyvtára néhány könyvben azonos.

Ha pedig a személyiségünk és a város is átfedi egymást, vagy legalább is itt, ott határos, s egy-két napja néhány ponton éppen azonos, akkor már nem is kell sok új szempontot felvenni - holott akadnak még, pl. a tájé, az élővilágé, netán a szövegszervező kultúráé vagy éppen az előttünk jártak néhány hátrahagyott utalásáé - ahhoz, hogy megvalósuljon az az útvesztő, amelyben olyan jókat szabad tévelyegni, hol rátalálva a biztos útra, hol pedig nem, elvégre ez a nem is lehet az alkotórészünk.

akkor

leszek nyugodt, ha meg tudom majd ími, hogyan lett vége a barátommal való barátságunknak vagy akkor, ha, amíg csak tehetem, elodázom a számvetést, annak ellenére, hogy olyan mondatokat hadarok, amelyek végén rendre ott vannak a gondolatzáró írásjelek, miközben úgy hadarok, nehogy kihallatszanak belőlem ezek a központozások?

Meddig szabad elodázni, elsemmisítődni? Ha megnézhetem ismét - mondjuk a Tiltott Ábrázolások Könyvében - azt a galambot, amely a Condotti utca fölötti rőptében halt meg, s már élettelen, múltjától megfosztott tárgyként zuhan a kávéházból egyedül kilépő lábaihoz, akkor egyidőben jelöltként és jelölőként is ugyanarra lehet majd vonatkozni, és az fog megnyugtanni, mindehhez illő keret és tér a Tiltott Ábrázolások Könyve.

tábla

jelöli a házat, ahol néhány évet élt Lénárd Sándor (de a közeli utcában azt az épületet senki nem nevezte még meg, ahol Csikász Imre, a fiatal veszprémi szobrász lakott, s ahol mindkét megmaradt bronzszobrát alkotta).

Lénárd lakásának nagy teraszát most drótháló fogja körül, gólgotavirágok, jázminok, loncok és piros levelű szőlő futja be, de kétséges, hogy árnyat és csendet nyújtának az új lakónak, olyan szakszerűtlenül gondozottak a dézsákba ültetett növények,

Egy cserépben lábjegyzetnyi málnabokor, hüvelyknyi bogycát érlelt, még rajta maradt néhány, nem szedték le - talán nem szabad megenni azokat. Ugyanúgy, mint az országutak mellett nőtt zsályát, kakukkfűvet, szurokfűvet és egyéb gyógynövényeket, hiszen mérgezőek azok, magukhoz ragadták a levegőből és testszövetekbe megkötötték az ólmot, a cinket, a magnéziumot.

Lénárd szerette a málnát. Dél-Amerikába maga után küldetett málnatöveket - de egy sem maradt meg neki. Az Egyenlítőn túl ahogy nem hajlandó élni a tölgy, a rózsa, a bükk vagy a lilium, úgy a málna se érzi jól magát. A málna talán csak az északi félgömb mérgeire rezisztens?

rendben

hogy Krisztina lesbikus volt. Csak azt is magyarázza meg valaki, hogy akkor miért tudott a Famese-palota liliumjaival együtt élni, hiszen azoknak, annak ellenére hogy markánsan maszkulin a jellemük rémes szűzlányszaguk is van.

Róma egyébként leginkább androgyn.

a szárnyak könyve

is elkészül egyszer; hiszen volt már veszprém-, rovinj és róma-könyv, aztán magán-, felhő- és íriszkönyv is; megmondtam, van olyan ember, s vélem, magam is ilyen, aki képes könyvtárrá rendeződni. Most már lesz Szárnyak könyve is.

Egy fejezetét hozza a milánói rendszámú, ütött-kopott, rozsdás karosszériájú Volvo. Magyarországra Ausztriából vagontetőkön érkezik a tél, Rómába tetőcsomagtartón jön az angyal. S éppen egy sajtobolt előtt pihen meg, az üzletből kipárolgó, zsíros sajtzagban, átellenben a vasbolttal, ahol nyolcas franciakulcsot veszek az akkumulátor szereléséhez.

Az angyal vállán lecsatolható szárnyak, szíjjakkal, karabinerekkel és rózsaszín patentokkal van a szerkezet fölerősítve, ettől aztán olyan lidérces, mint maga a délután: ritkásan, csenevész pelyhekkal esik a hó, de mire a földön megülnének a kristályok, el is olvadnak.

A római hóesésnek hangja van. Az, ahogyan az angyalszállító autó kereke surrogva-cuppogva szétcsapja a fekete, olajos, kásás latyakot.

ha e lopótököket

de lehet, hogy bunkós végű szalámirudak - ahogyan szabadon lógnak az üzlet kirakatában - leragasztgatnám a helyi újságból kivágott szavakkal, bizonyosan műtárgyakká - képversekké! - válnának. Talán túl erős munkákká: a forma elvonná a kollázstechnikáról a figyelmet.

hasonló

a dolog, ha a feliratozott narancssárga-csontszín turbántököket fekete neccbe ejteném. Láss egy tökökkel kitömött necccharisnyát; jó kis erotika!

délután

a tetőterazon csupa félméter átmérőjű, ínféher porcelántányérokat festegetek, pasztell és japános írásjelekkel, itt-ott megcsorognak, szertefröccsennek, de valamennyi dekoratív lesz és mégis használati tárgy marad. Nagy tárgyversek - hogy azokból kanalazzuk ki az ételt.

Mire sötét lett és hideg, s az égből fénybúra ereszkedett alá a városra, meguntam a munkát, s a képzeletem elengedte valamennyit, hát csörömpölve estek le s hulltak darabokra a kőlapokon, a tárgyak.

a betűfoltokból

nehezen olvasható betűtömbökből olyan lapokat is lehet készíteni, amilyeneket minden éjszaka csinálnak a rakpart óriásfalain a plakátragasztók: de a csiriz, az otthoni lisztből készülne.

oltár

is kell, széles hely, a vatikáni múzeumban összegyűjtött állatszobrok kirakásához.

Róma, 1993. december 21.

legyen

hogy beleharapsz a félkilónyivá terebélyesedett, a lisztes gyümölcshúsú, sárga óriásalmába, legyen, hogy dérutótt vadszőlők között sétálsz a mély úton vagy áthaladsz a kipufogógáz-büdös és olajtól, szennyvíztől, állati-emberi hulladéktól mocskos belváros síkatorain, legyen kedd, nyugalom, lassú december vagy hajadat homlokodból hátravetve nézz föl, ott sem találsz mást, mint magát az Urat, kék hálóingben.

megnéztéd

és elámultál a hosszúcombú táncosnők szobrocskáin, a kerek képű, merev nyakú, sokkarú asszonyokon: fényes, fekete szénből faragták ki valamennyit, az arcod is felsejlett a hálósra törött, tükrös felületeiken. Antracitból készült edények, eszközök: asztalok, székek, ágyak és szekrények, dísz tárgyak - sehol semmi fém, egyéb kőzet, ásvány.

Megnéztéd, amint meg lehet egy mondatot nézni, aztán odakuporodtál a rosszul megvilágított kiállító helyiség ülőpárkányos ablakába, erős cukorkát szopogatva bámultad a vitrinek föld alatti világot idéző, ismeretlen szerepű tárgyait, dermedtem figyeltem azt az idegen és megfajthetetlen és rendbe be nem vonható kultúrát; azóta se tudod, hogy hol terült el az a fekete Oxus?

És beszélni se tudsz már nagyon róla, hiszen senkit sem találsz, aki számára érvényes lenne az, amit mondanál.

azt

azonban mégjcsak hasznos elmondani: a könyökmagas, 11-12. századi terrakotta szobrocskánál ("Róma valójában a saját helyünkre tesz minket - idéződik a helyzetbe -, miközben az a hely, amelyet egyébként akár belsőleg is elfoglalunk, igen gyakran egyáltalán nem a sajátunk, hanem osztályunké, egyoldalú sorsunké, előítéleteinkké, önző illúzióinké.) határozottan érezted a gimnáziumi latinóráid szagát.

s még

azt is, hogy az antracit táncosnő a hetedik századtól őrizi a lábához vetett rókabőrt.

(Mérjük hozzá kanálnyi fagyaltot, csokoládédarával, kandírozott gyümölcschásabokkal, omló gesztenyével megszórjuk s megbillenő fejjel, becsukott szemmel hallgassuk a teraszon a finom hangú ütőhangszerek zenéjét, szimatoljunk és éljük a lágy időt.)

Róma, 1993. december 22.

szent te

rézből van az a sok átlós dicsfény az alakod körül: és ettől nem veszi észre senki, hogy ugyanúgy fel vagy te is szögezve a falra (miként a diadaltól élveteg pofácskájú angyal is, kezében azzal az éles hegyű nyíllal) amint a körülményeid: alattad meg olcsó barokk oltár, művirágok, karácsonyi angyalhaj, egyéb festői kellékek.

Nem, itt szó sincs a lebegésről; a lebbenő, sok ráncot vető ruhát test tölti ki, annak pedig az élvezéskor van súlya.

s

másfélszáz éven át Európa szerte mást sem lehetett látni, s még a fából készült szentek se voltak ez alól kivételek, mint a Szent Péter-székesegyház kupolatartó pillére alá állított (négy márványból faragott, négy és fél méter magas) szent Longinus kitárt karjait, bőredőjű ruháját, erotomán éghez fordulását.

a nagykövetségen

lassan már otthon vagyunk, köszön a hol kertész, hol pincér szerepet kapó portás, Olga, az éppen telefonközpontos-köpenybe öltözött kalandornő, irodalomtörténész és sugárzó boldogságú anya kávéval kínál, Erika pedig - asztaláról lekotorva a másfél köbméter könyvet - tisztes mindenest titkárként és gondviselőként baccardival (az esti vendéglátáshoz vette volna); és az épületet körbekerítő díszes koronájú fák között semmi baja nem történt az akadémia udvaráról igazgatói körlevéllel kitiltott gépkocsinknak.

Megnyugtató, habár különös érzés ott lenni, ahol tudják, hogy vagyunk.

át

- és fényes karosszériájú kocsival! nem pedig gyalog, nem pedig busszal - a forgalmas városon, ugyanolyan rendben felvenni és elengedni az utcákat, az útszélre kiállt műemlékeket - a porta Pia, a Termini s előtte Dioclétianus termái, a S. Maria Maggiore, majd a via Cavuron át a Forum Románumra, éppen Kozma és Domján temploma, az elkerült Colosseum, Constantin diadalíve, a porta Capéna a Circus Maximussal, a S. Maria in Cosmedin, a Vesta szüzek templomának maradványai, s végül a Lungoteverén, a zsinagóga mellett gyorsan elhaladva, az egyirányú utcák forgalmi rendjét nem mindenhol betartva, haza -, ugyanúgy látni mindent, mint Fellini Róma-alkotásában. És az érzés (bókoló virágú törperózsa az Augusztus fóruma sarkán terülő virágágyásban; tört, mézsárga oszlopfeje a Palatínus alatt; zárt, zöldetől dús kert az Alessio tövében; leszerelt kipufogódobú motorkerékpár, bőrruhás fiúval, zicherájsztű-fülbevalós lánykával), hogy nem tudni, s talán nem is érdemes immár miatta aggódni és kutakodni, hogy ki a teremtfő és ki az, aki megteremtetik.

el kéne

azt is mondani, hogy a késő délutánban mi minden van még a bazárokon, az utcai ruhaárusokon, a virágstandokon kívül még a Trastaverét kettészelő Trastavere úton.

A Standa áruházban pedig azt a kongói - magas, olajosbőrű, szénfekete, atletikus, göndör hajú, a szokásosnál kevésbé kifordult ajkú és lapított orrú - néger párt, népviseletben, ahogyan tömött bevásárló-szekerükbe újabb és újabb - láthatólag felesleges és olcsó - holmikat halmoznak. S azt is, ahogy bennük magamra, magunkra ismerek.

Másra se fáj a szívem, mint egy kézben tartható, remegéstelen videokamerára.

a Cosimato

utcában, az araboktól zsúfolt - neve nincs - katolikus templomba betérve: táncmulatság, kórusbemutató, tömjén és mirha és ánizsillat, majd a zsemlényi (óriáspogácsányi) kenyérke - a tetejébe kereszt vágva -, amivel megajándékoznak a hívők, amiért velük töltöttem a szertartásukat.

De előtte: hinni. S: bennük.

a másodiknak

ugyanaz a hangulata amilyen az elsőnek. Boldog, nagy pelyhek keringenek s lassan lehullnak a járdaszélekre, betonkockákra és márványperemekre, s ott egyre vastagabbakká híznak. A város - minden esetre - elcsendesül, nem rikácsolnak a kofák, a mikulások nem sikoltoznak, az autók leállnak vagy legalább is lassítanak s az embertömeg zajtalanul fülel a hóhullásba. S négy óra körül meggyűjtik az utcai kapuk fölé kinyúló mécsesekben a gyúanyagot, egyre több arasznyi lángocská áll őrt s mutatja a helyét a havazásnak.

Róma, 1993. december 23.

NYÍRFALVI KÁROLY

A FAVÁGÓ • A FAVÁGÓ • A FAVÁGÓ • A FAVÁGÓ • A FAVÁGÓ • A FAVÁGÓ • A FAVÁGÓ

HAKLIK NORBERTNAK

ELŐSZÖR A TELEFONT dobta ki. Kitépte zsinórját a falból, s irány az udvar az ablakon át. Majd a bútorok, a dísz tárgyak, a képek következtek. Minden, de minden. Szinte ugyanott értek földet, halomba rendezte őket az ismétlődő, már-már módszeres mozdulat. A harmadik este meggyújtotta, s ott melegedett hajnalig a tűznél.

EGYEDÜL ÉLT A pusztuló erdő közepén, ahonnan már kifelé lehetett menekülni az ismeretlen veszélyek elől. Nem keresték telefonon, s Ő sem keresett senkit.

LASSAN, FOKOZATOSAN DURVULT el az arca, keze, s a most hirtelen holtá nyilvánított tárgyak is. Végül ruháit is a tűzre dobta, leült a földre, s azon tűnődött, maradt-e valamije a házon kívül, s kell-e az? Ha felégeti azt is, nem lesz menedéke, hajléka, s ha jönnek az esős idők? Alkalom a lassú halálhoz, mielőtt megőrülne teljesen. Mindentől távol akart lenni annak idején, s az erdőbe költözött. (A telefonra sem emlékezett, hogy is került hozzá.)

A HÁZAT FÁBÓL építette, s a bútorokat is maga készítette. Vékony válaszfalakat húzott, hagyományos hajlékot épített. Szobák, fürdő, konyha, s az erdőben talált kóbormacska külön kis zuga.

HÉTFŐ VOLT, a hétfőket utálta mindig. Hirtelen fogant meg az elhatározás, kész, vége, nem kell semmi. Ha már,... akkor teljesen!

A telefontal kezdte, a bútorokkal folytatta, következtek az edények, az egyéb használati tárgyak, majd a ruhák, s legvégül a rongyosra forgatott egyetlen könyve: Thoreau: Walden.

S a tűzben kiabált, kiabált, a fák meg némán válaszoltak, nem értették az Ő nyelvét, s nem is akarta, hogy értsék.

A macska beszaladt a lángok elől, s ott is maradt, míg Ő is be nem ment a házba. Letelepedett a fényes szőrű állathoz, mellére emelte, és beszélt, és beszélt hozzá. Azt vette észre, hogy bár évek óta szinte meg sem szólalt, egyre csak beszél, ömlenek belőle a szavak, rendezetten, majd összefüggéstelenül, némely mondatok egymásból bomlanak ki, majd feslenek szét a fércék az egyszer már kínlódva meglelt elemek között. Egyre cirógatta a macskát, egyre szenvedélyesebben, erőteljesebben, ahogy még soha. A macska felborzolta szőrét, a szavak értelmét sejtteni vélte, majd elnyúlt, és elaludt.

A FÉRFI MAGA alá piszkított, mozdulatlanul feküdt, míg a macska fel nem ébredt. Bogyókat gyűjtött, megették. Végigjárta az erdőt, s egy vékony, kihegyezett gallyal tért meg otthonába. A botot beleszúrta a földbe a lassan szivárgó vizelet helyén. A napra ment, és ími kezdett földdel és húggyal: - Elmenni, elbújni a világ elől, nem venni részt semmiben, nem érhet kudarc és semmi más sem.

A házba ment, a kimerültségtől újra elaludt. Átaludta az egész napot, s amikor hajnaltájt újra kilépett, ugyanott látta betűit friss harmattól csillogón. Fűszálak hegyéről kortyolt, bogyókat gyűjtött, azonmód be is falta mindet.

MOST, HOGY SZINTE mindent elpusztítottam magam körül, csak a macska és én lennék hátra. Úgysem találnak jelet utánam. Amit elégettem, hamu. Elfújja a szél.

Ezeket gondolta, és beszélhetnékje támadt. A macskára üvöltött, s egy bottal kergetni kezdte. Úzte, hajtotta, mint ki eszt veszti egyetlen perc alatt, az meg elmenekült, estig sem tért vissza.

Akkor eszébe jutott: feltárcsázni egy számot, és beszélni, mindegy, hogy nem válaszol, csak beszélhessen, legalább hallja a másik lélegzését, szuszogását.

A telefon... Az volt az első. Amit kidobott.

Maga alá roskadt, hosszan hallgatott. Körülötte minden elnémult, a fák nem adtak hangot a lábadozó szélben, a madarak nem énekeltek, az állatok nem hívták párjukat, s az erdő, mintha nem akart volna otthont adni sem neki, sem másnak.

Lassan a hamuhegyhez lépett, beletúrt, de kicsi reménye sem volt a telefont megtalálni. A tűzben eggyéváltak a lomok s az értékek.

Leült a dombra, a holdat nézte vérekes tekintetén át, motyogott maga elé, maga is alig hallotta, nem is értette igazán.

HAKLIK NORBERT

apokrif

-félíg szívott cigaretták a betonon//remegő lábakon feszülő sápadtbarna cipők/helyüket kereső alakok//újságot tartó őregasszony/messze a lapok mögé révedő tekintettel///várakozás//később a diesel- dübörgés egyre erősödő ritmikája//növekvő sárga pont az út végében///fejek//mintha egy nagy karmester intésére/egyszerre fordulva a jármű felé//nyíló ajtók//hülöm otor-kattogás///dermedt emberek a megállóban//lassan egy kör ülnéz//feláll/indul a felé//félősen bár/a többiek is utána//az újra felzúgó motor zaja///a tömeg zaja//lökdösődés zaja//kiáltás zaja//egymást tapodó emberek zaja///gyenge a jótészusszanás///a gép felmorog//tömött sárga kocsi/lefelé a hegyoldal///bent a terpeszkező csend//egy másféle várakozó s//a gallérgyűrögetés/fészkelődés/színlelt olvasás súlyos hiánya//a puszta létezés tompasága -

-a teljes téltlenségnek az első megálló vet véget . fejük felkapó utasok . mintha álmukból hideg vízzel fellocsolva . újra csukódó ajtók . merev csend . egy autóbusznyi egyedüllét.. eltűnik az újonnan felszállók szokványos magabiztossága . néhányan leszállnak de többségük megáll megdermed és teljes lényével várakozni kezd., tovább bomlik a mozdulatlanság . egy idősödő nyakkendő s úr felugrik előrerohan és a sofőr a rcába bámul . végig a járművön mindenki megteszi ezt . utána leül arcát a kezébe temeti és nem mozdul ..egy másik egy megállónál felpattan méteres léptekkel rohan a kijáratához eltűnik a félhomályban .. az emberek meglevenednek . egymást bámulják emberietlen tekintettel amiben nincs semmi csak a súlyos ősi üresség . a becsapottság érzése . a lassan bizonyossággá váló gyanú . a felhívás ami miatt egybegyűltek HAZUD OTT amikor az utazás végére istennel ígért találkozást-

-a busz megáll . a motor elhallgat. a dugattyúkat még hajtja a lendület néhány ütemen át és vége .. valaki leszáll. a többiek lassan utána. Végállomás.

A Próféta lépett ki utoljára a járműből.

- Ez nem igazság - gondolta csalódottan. Sehol egy máglya, ahol megégetnének, sehol egy kereszt, ahol megfeszíthetnének? Sőt, még egy kommersz megkövezést sem érdemeltem ki?

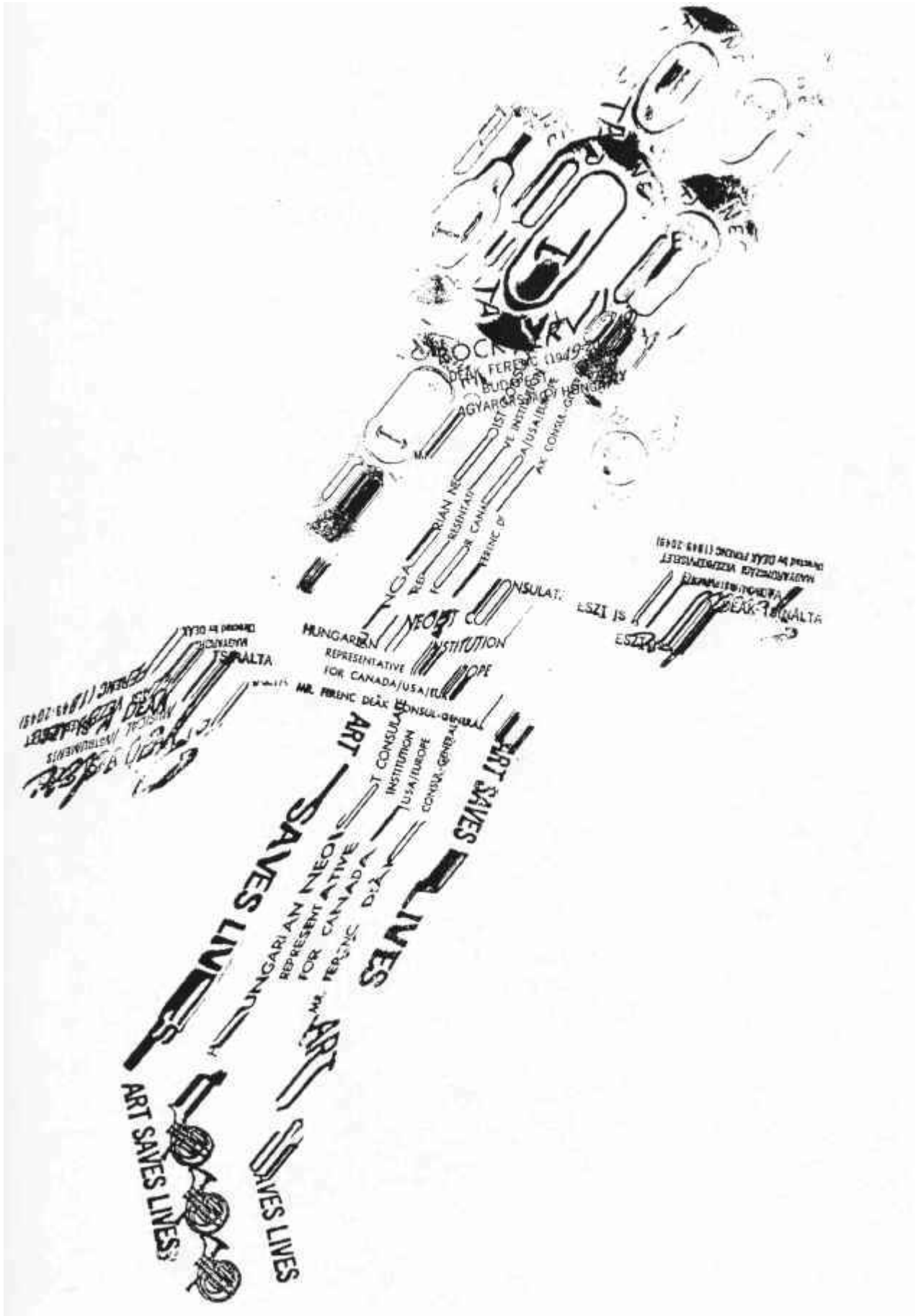
Ott toporgott, járkált, egyik lábáról a másikra állt, cigarettára gyújtott, néha még a tőkét is vakargatta, aztán rájött, hogy nem létezik unalmasabb dolog a prófétaságnál.

Hazament, nőül vette a szomszéd lányát, nemzett neki két szép gyermeket, becsületesen dolgozott, hatvan évesen nyugdíjba vonult és egy csendes nyári estén

megtért

az ő

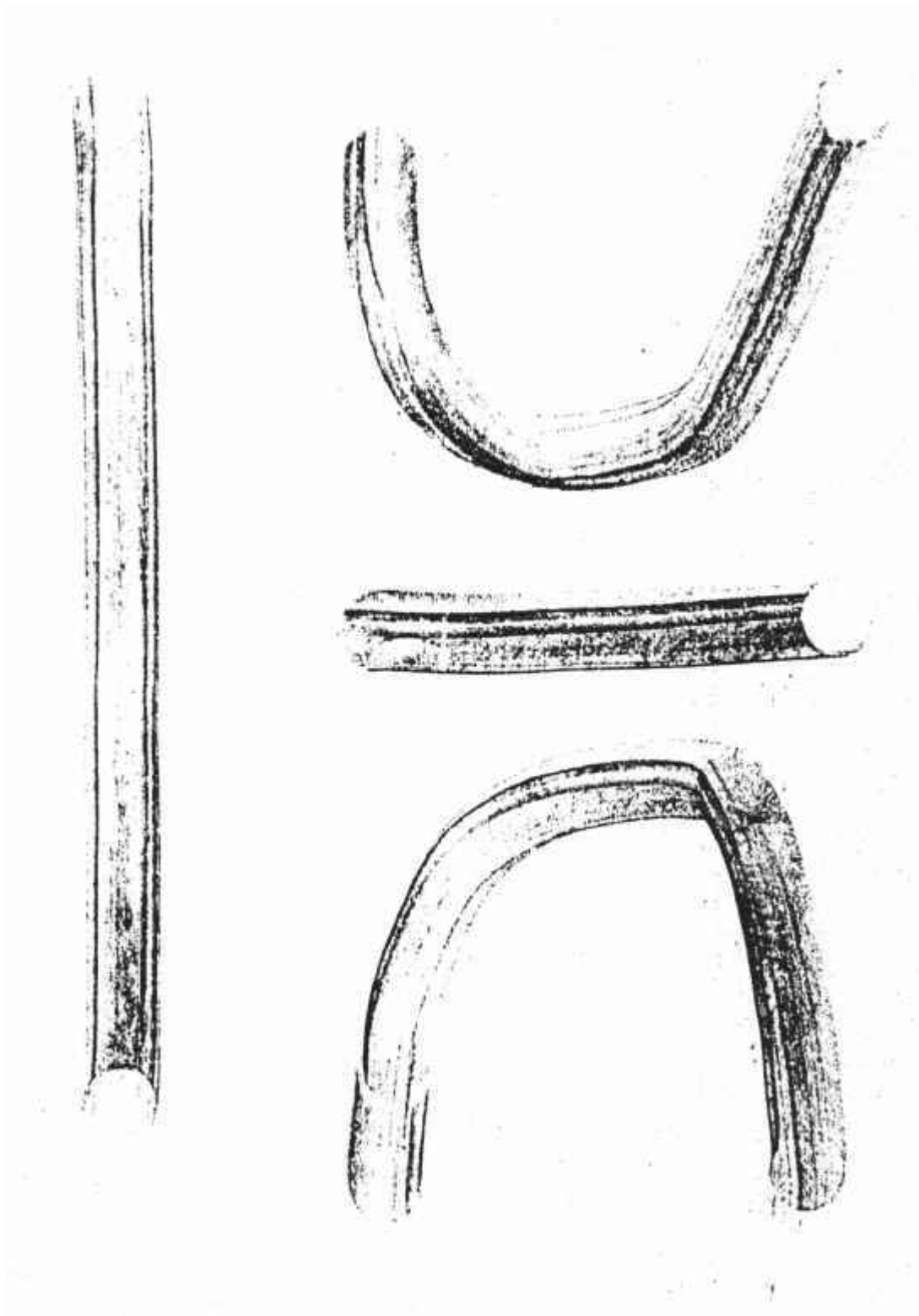
istenéhez.

BOHÁR ANDRÁS: ART SAVES LIVES / vizuális költemény /

KÖRMENDI LAJOS: JEL ELŐZŐ ÉLETEMBŐL

PETŐCZ ANDRÁS: KÍNAI DAKTILUS

• A postaművészethez kapcsolódik (Pár néhányan önálló műfajként is művelik) a bélyegművészet. Ugyanúgy, mint a hivatalos bélyegeken, a kép és a szöveg ezeken is együttesen hordozza az információt. Pl. egy ma Magyarországon érvényben lévő bélyegsorozaton egy-egy kastély rajza látható, alatta a kastély nevével és a helység megjelölésével. Számok jelzik a bélyeg értékét. A művészbélyeg eredeti scripto-vizuális egység, s egyúttal a legkisebb grafikai mű. Az első művészbélyeget (artist's stamp) Szombathy Bálint szerint a német Kari Schwesig alkotta, aki 1941-ben „egy franciaországi koncentrációs táborban üres, perforált bélyegszélre akadt, amire színes tintával huszonnégy bélyeget rajzolt a GURS nevű képzeletbeli ország jelzésével”. Yves Klein, Ben Vautier és az amerikai Robert Watts is az úttörők közé tartozik. A Fluxus-művészek többsége alkotott bélyeget.

A pecsétművészet (bélyegzőművészet, rubber stamp art) úttörője Kurt Schwitters. Pecsétképei az 1995. február 20-án zárult nagy párizsi retrospektív kiállításán is láthatók voltak, a Centre Georges Pompidou-ban. (A Fluxusban oly divatosra váló faládkók, dobozok őspéldányát is Schwitter gyártotta 1918-1919 körül.) Az ötvenes évekből ismertek Ben Vautier, Arman és Dieter Roth művészségei. A hatvanas évek elején Beuys, Vostell, Spoerri, George Brecht és Ken Friedman adtak ki pecsét sorozatokat. Az első nemzetközi pecsétművészeti tárlatot Hervé Fischer rendezte, 1974-ben, Párizsban; több kiállítást szervezett az amszterdami Ulysses Carion is. Míg a művészbélyegen gyakran a kép a hangsúlyosabb, a művészségeken inkább a szó, a szöveg dominál, konceptművészeti beágyazottsága tűnik fel.

• Történetírói a happening, a performansz, a költői akció eredetét is az őskorban, esetleg az ókorban, az ókori ünnepekben keresik. E szerint a felfogás szerint a rítusok (pl. a felkelő nap énekel-táncos köszöntése), a különböző szertartások (pl. a férfívé-avatás és általában a beavatások), az áldozati bemutatók, a görögök és a rómaiak ünnepei (fasti), a lovagi tornák és játékok, a vallásos szertartások (pl. a körmenet), a barokk ünnepek, az operaelőadás, a szabadkőműves ceremóniák, a tüntetések, a forradalmak, a politikai show-k, mind-mind az akcióművészet korai megnyilatkozásának, előképének tekintendők.

Ha ezt nem is kell szó szerint vennünk, annyi bizonyosan megállapítható, hogy az akcióművészek mindezeket a hagyományokat forrásértékűnek tekintették, és innen is, onnan is, amonnan is merítettek. Egyértelmű, hogy a huszadik századi rítus-szerű akció az ősi rítusok, vagy a modern szobaszínházat, s a pincészház egyik fajtáját a középkori misztériumjátékok is inspirálták.

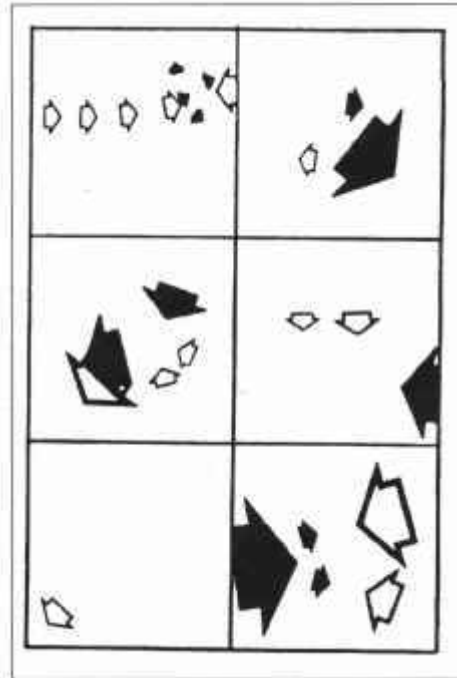
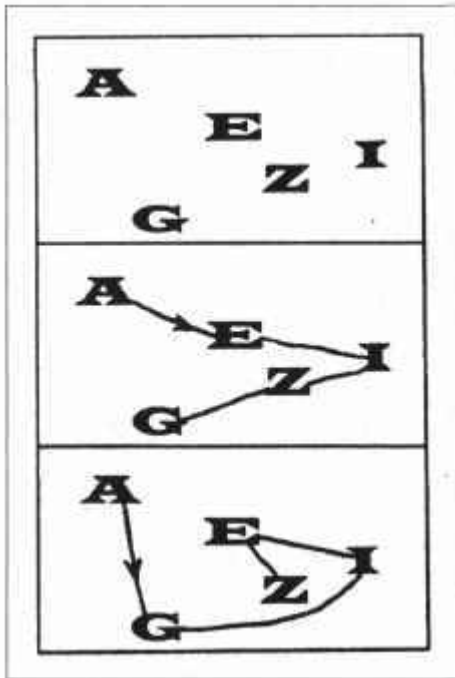
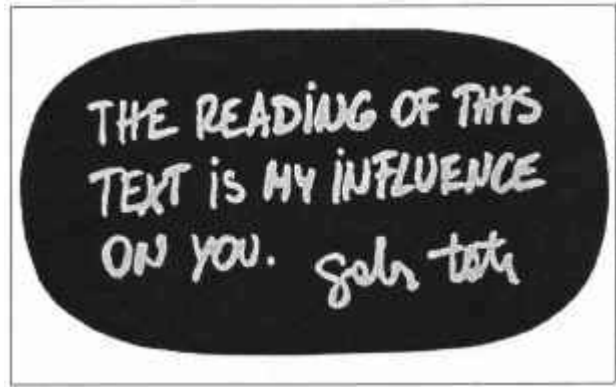
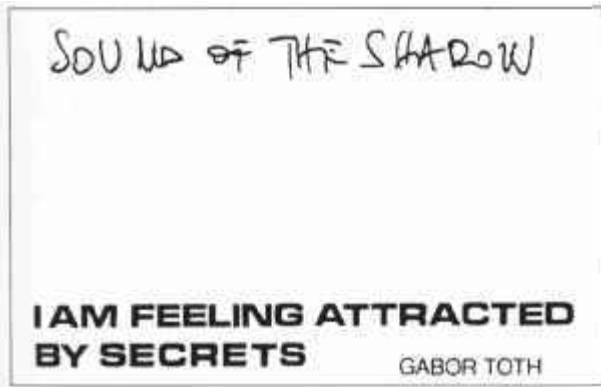
Az akcióművészet újabb története összefonódik a képzőművészet, a zene, a tánc, az irodalom történetével.

#Tegyük fel az obligát kérdést: mennyiben irodalmi műfaj az akcióművészet? Ha elfogadjuk a kortársirodalom meghatározását (esztétikai jellegű audio-vizuális kommunikáció), könnyű belátni, hogy az akcióművészet irodalom, illetve irodalmi műfaj is. Megállapíthatjuk, hogy az akcióművészet legtöbb változatának az írott vagy orális szöveg olyan alapvető alkotóeleme, amely semmiképpen sincs a többi alkotóelemnek alárendelve. Az akcióművészetben a cím kulcsszerepet játszik: olykor az egész akció sorozat nyitja. A forgatókönyv a nyelvi kód segítségével fogalmazódik meg, ugyanúgy mint a rendezői utasítások, magában a produkcióban gyakran hallunk előre rögzített vagy élőbeszédet, énekhangot, látunk vetített szavakat, mondatokat, feliratokat; a művész a nyelvi jelrendszer felhasználásával értelmezi akcióját. Így volt ez már a happeningben is; a performanszban ez a tendencia fölerősödik; a performansz egyik fontos változata a szövegből kiindulva, minden más elemet arra építve hozza létre a művet. Ennek az irodalmi performansznak az egyik kezdeményezője Jochen Gerz, akit a "legköltőibb" (szövegcentrikus) performernek tartanak. Beszélni című performansza során például egy órán keresztül németül beszélgetett a németül nem tudó Sarkis (Sarkis Zabunyan) akció- és installáció-művésszel, aki törökül válaszolt neki (1972). Ugyancsak ismert performansza és installációja: a Bochum-i Kunstmuseum hatalmas termének padlójára hét órán keresztül róttá krétával a leben (élni) szót, amelyet azután a kiállítást látogató közönség cipőjével lassan letörölt onnan (Leben, 1974). (Ez az installáció újra látható volt a nagy párizsi avantgárd kiállítás, a Hors limites - l' art et la vie 1952-1994 keretében, a Centre Pompidou-ban, 1994 novemberétől 1995 januárjáig.)

A performansz - ez a nehezen definiálható, bizonytalan értelmű, sok heterogén és improvizációs elemet tartalmazó művészet a hivatalos művészet részéről mutatkozó gyanakvás, lenézés ellenére (vagy éppen emiatt?) - a huszadik század végi alternatív művészet és irodalom legelterjedtebb, legtöbb művészt mozgósító új műfaja lett. Talán azért, mert - mint Christian Boltanski mondja, egy 1994-es nyilatkozatában - „a bizonyosság ideje lejárt, ma már nem a jobb világ felépítésének gondolata foglalkoztat bennünket... a szilárd és tartós tárgy eltűnik, átadva helyét a közvetlen, konkrét akciónak.” A „közvetlen, konkrét akció” mindig felelősséggel jár; a performansz művészeinek feladata, hogy a minden műfajban jelentkező dilettánsokat erről a területről is kiszorítsák.

A kilencvenes évek performansza paradigmaként funkcionál. Ha nem is olyan régen a test visszaszerzése, a tömeg-nyomás alóli felszabadítása volt a cél, ma már túl vagyunk ezen. A test tabu jellege jóformán teljesen megszűnt, a test emancipálódott. Napjainkban azonban az emberi test óriási veszélyben forog. Nehezen gyógyítható illetve gyógyíthatatlan betegségek pusztítják: a rák, az AIDS; genetikai manipuláció fenyeget; virágzik a fekete szerv-kereskedelem és így tovább. Az emberi test bűnös, kiszolgáltatott, megkínzott, beteg, csonka, társadalomból kitaszított jellegének meghaladása, a fatalitásként jelentkező súlyos kórok alóli felszabadítása: ez az akcióművészek egyik elsődleges vágya; ma a performansz poétikája a test poétikája.

**Nagy Pál: az irodalom új műfajai / ELTE BTK Magyar Irodalomtörténeti Intézete-Magyar Műhely
Budapest, 1995./**

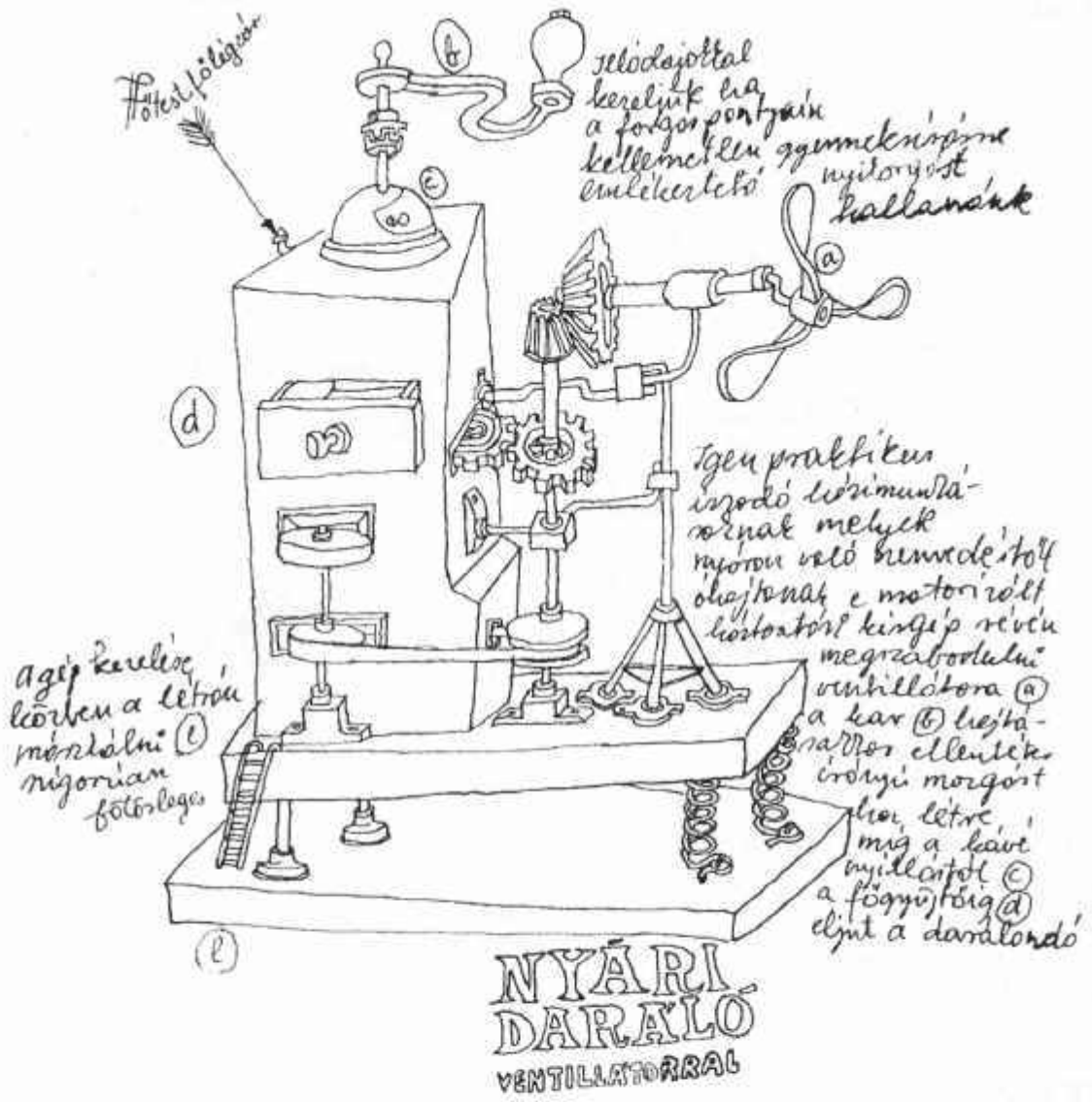

POSTOTH	POSTOTH	POSTOTH	POSTOTH	POSTOTH
WHY ON EARTH STAMP?	LICK OTHER THINGS, TOO!	THINK OF THE OTHER SIDE OF THE STAMPS TOO!	THE FUCKING POST-OFFICE SHOULDN'T TOUCH THIS!	THE FUCKING POST-OFFICE SHOULDN'T TOUCH THIS!
STAMP	STAMP TO THE FORGOTTEN STAMPS	STAMP TO OUR OTHER-SELFS	STAMP TO OUT OF THE STAMP	STAMP TO THE ATTAINABLE DESIRE
STAMP out	STAMP TO SOMETHING OTHER	STAMP TO ALL OF MY ERRECTIONS	STAMP TO YOU	STAMP TO
POSTOTH	POSTOTH	POSTOTH	POSTOTH	POSTOTH

TÓTH GÁBOR MŰVÉSZKÉPESLAPOK / MŰVÉSZBÉLYEG / mail art /

Budapesti Főiskola. Találomágyi Főiskola. Helyben

2 lap mint fent ugyanakkor

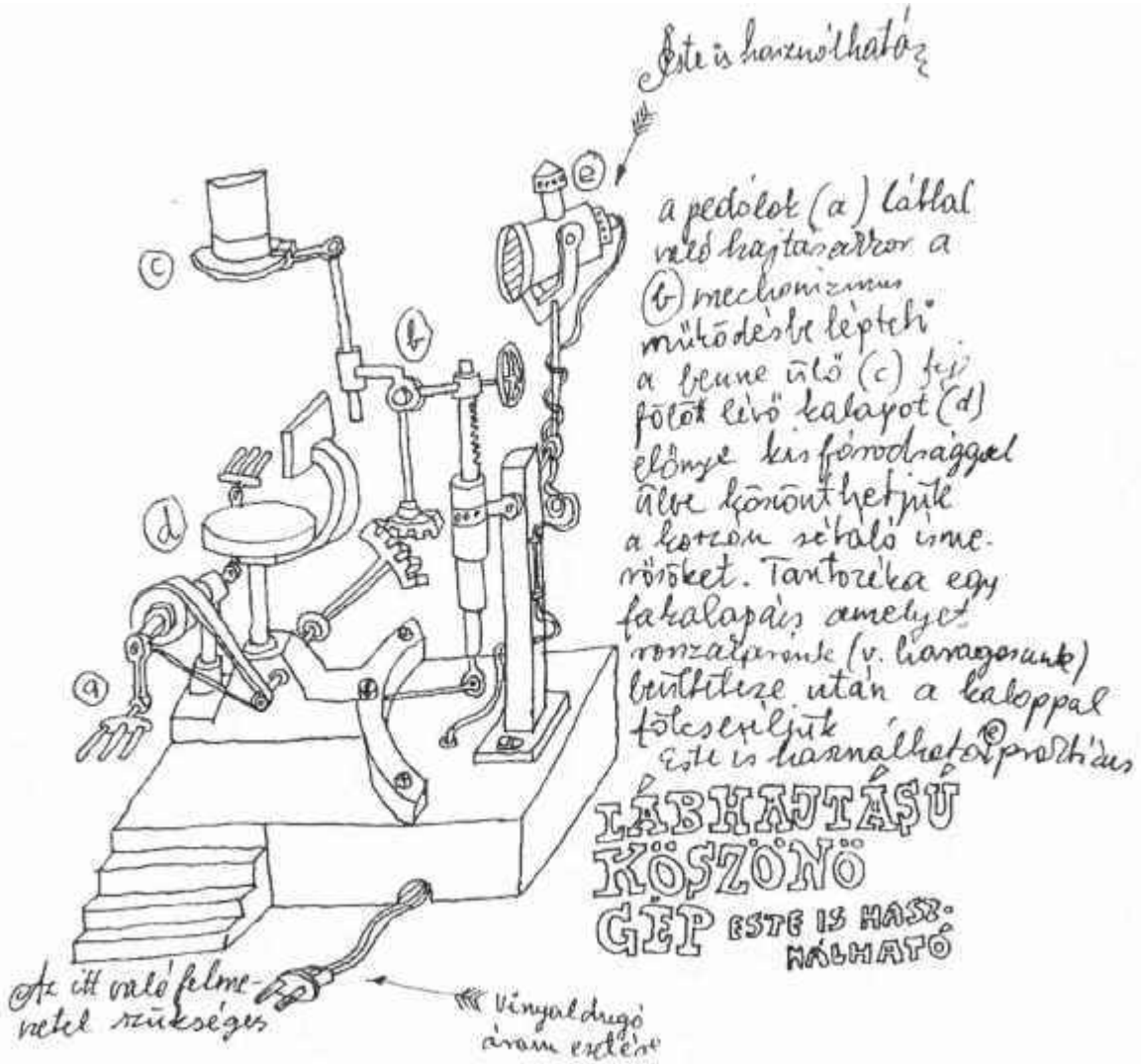

-WACYZ fele szabadalom Tilos az utánzás

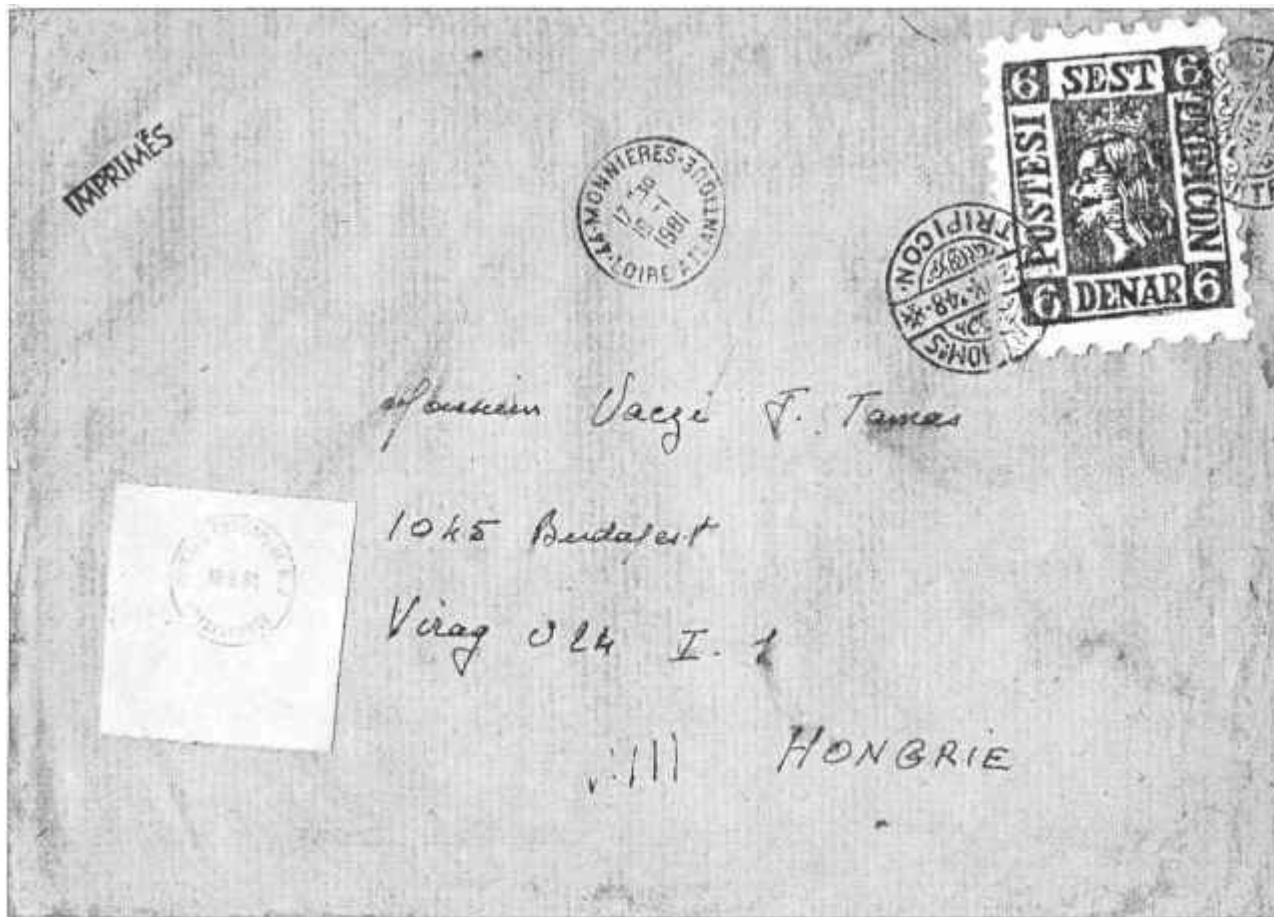
Budapest, Fekete István utca 12. szám alatt

3. lap
u. ott.

Békéscsaba, Kőrös utca 12. szám alatt

HAMISÍTANI TILOS!
TÜRVE VÉDI.

VÁCZY JÉPONT TAMÁS: MAIL ART LETTERS / object /

Tar Ferenc

BESZÉLGET PERNECZKY GÉZÁVAL*

- Perneczky Géza Keszthelyen született, e beszélgetés is a balatoni városban készül. Hogyan emlékszel vissza Keszthelyre és a keszthelyi éveidre?

- A keszthelyieknek csak annyit kell mondanom, hogy a "Gyurgyikom" major mellett születtem, és akkor mindent tudnak. Az édesapám a keszthelyi villanytelepen volt főmérnök. Ez nem csak azért volt érdekes, mert egyike volt az utolsó kisvárosi villanytelepeknek, ahol még áramot fejlesztettek Magyarországon szemben a nagy országos hálózatokkal, hanem az is érdekessége volt ennek a helynek, hogy nem a technikával, az elektromossággal volt a legszorosabb kapcsolata, hanem egy olyan világgal, amely majdnem Krúdy regényeibe való. A villanyteleppel szemben ugyanis a Festetics-kastély óriási parkja volt, és majdnem szemben a bejárattal a parknak egy rácsos barokk kapuja, amin ha az ember benézett, látta a kis Festetics herceget, amint pónilovas fogatán járt a parkban. Máskor azt lehetett látni, hogy a kisherceg a kapuban áll, fogja a rácsot, néz ki és szeretne velünk játszani, miközben a nevelőnője és a pónifogat a háttérben állt. Ez volt nekem, gyermekként Keszthely érdekes kettőssége. Egyrészt egy kis polgárváros, balatoni üdülőhely, nyugdíjas város, aminek Hévíz mellett lévén, mindig volt idegenforgalma, még a legrosszabb időkben is. Másrészt Keszthelyre ráborult, mint valami őserdő a magyar múltnak, a 19. századnak vegyes vegetációja, árnyékokkal és fényekkel. Festetics György nagyon haladó szellemű arisztokrata, Magyarország első mezőgazdasági főiskoláját alapította, mely ma is egyetem itt a városban. Festetics Tasziló és ifj. Festetics György, akik apám alatt - vagy inkább fölött - voltak hercegek már ennek a tradíciónak egy nagyon kései, korhadt hordozói voltak. Hitbizományi birtok, szegénység, uradalmi cselédek, folklór. Emlékszem a karneváli idők mennyire mások voltak Keszthelyen az uradalomban, mint aztán később, Kölnben.

Horhtyt gyakran láttam, járt le ide a kastélyba. Egy bizarr montázsképet lehetne összeállítani ebből a dologból. Másik része volt Keszthelynek az, amely már 1945 után, mint kis gimnazistát - a premontriekhez jártam - érintett meg. Ez a korszak azért volt érdekes, mert ekkor ismerkedtem meg olyan iskolatársakkal, mint Csalog Zsolt, Ambrus Gábor, Kukorelly György, Poszler (Poszinak hívtuk), akikkel aztán később is egyetemista koromban, és felnőttként is jó barátságban maradtam. Ezt a kis kört szent családnak csúfolta az osztály másik fele - mi ugyanis akkor még templomba jártunk, mint úri gyerekek. Nem a templom volt az elsődlegesen fontos, hanem a valamiféle cserkész mítosz, ellenállás mítosza, ami persze az idők folyamán nagyon megváltozott. Belenőtünk mi is a Kádár-rendszerbe, úgy ahogy azt a hozzánk hasonlók tették.

Keszthelyből megmaradt egy-egy mozaikkép. Négyökrös szekerek bizony voltak, nemcsak turistaattrakcióként, egy nap bizony 40-50 is elhaladt a villanytelep előtt. Az ablakban ültünk az öcsémmel és vonalakat húzva számoltuk őket. Vagy a fenékpusztai méntelep. Én mint gyerek láttam azt épen, és ha most kimegyek, borzasztó amit az ember lát: romok. A klasszicista és későbarokk építészetnek a maga nemében megbecsülendő emlékei, hogy a lovakról ne is szóljunk. Ha most visszatérek Keszthelyre, elindulok gyalog, és olyan utcákon járok, ahol gyerekkoromban disznólegelő volt, aztán szántás volt, búzamezők voltak, aztán jött a gesztenyesor, búzamezők, majd a fenyőfásor. Ezek majdnem kilométernyi távolságra lévő uradalmi utak voltak. Érdekes módon részben meghagyták ezeket ma is poros földutaknak. Különb ennek a felületnek a nagy részét benőtte a város. Ezek nagyon furcsa dolgok számomra. Ilyenkor érzem azt, hogy múlik az idő, az ember öregszik. A mai Keszthely egy másik város, egy másik világ. Miközben ha az ember a központjába érkezik, mégis fölfedezi azokat az üzleteket, ami régen az Eszes textilárubolt vagy Sujánszky papírbolt volt és így tovább. Nevek, amikre csak a régi keszthelyiek emlékezhetnek. Hát, én is egy régi keszthelyi vagyok. Amiben a szomorú nem a keszthelyi, hanem a régi.

- Gimnázium után hová kerültél?

- Mivel Kaposvárra költözött a család, ott fejeztem be a gimnáziumot. Az is egy nagyon érdekes korszak volt Kaposvár viszont az a város, amit egyáltalán nem ismertem meg. 25-30 év alatt annyit változott, mint Nyugat-Európában egy hasonló méretű város. Ez Magyarországon azt hiszem egyedülálló. Somogy úgy látszik gazdag vidék volt, és az idegenforgalomból érkező jövedelem nagyrészt talán Kaposvárra áramlott. Persze ez a részemről csak feltételezés. Nem tudom biztosan, hogy így van-e. Onnan rövid időre Miskolcra kerültem zenét tanulni. Azután a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskolába, meg is kaptam a tanári diplomát zongorából és szolfézs-, karvezetés szakkból. De akkor én már tudtam, hogy nem az az ember vagyok, aki napi nyolc órát Liszt-prelűdöt, vagy mazurkákat, vagy Beethoven-szonátákat gyakorol. Jobban érdekelt, amit én magam tudok csinálni, és nem csak interpretálni. Zene mellett egyre erőteljesebben érdekelt a képzőművészet is. Beiratkoztam a bölcsészkarra. Művészettörténet szakra szerettem volna menni, de oda nagyon nehéz volt bejutni, ezért magyar-történelem szakra jelentkeztem, de az első naptól kezdve hallgattam a művészettörténet órákat és végül művészettörténet szakon végeztem. Még hallgatóként sikerült állást kapnom a Képzőművészeti Alap Kiadónál, mint könyvszerkesztő és kezdtem publikálni cikkeket is. Talán ennek a visszahatása volt, hogy mint hallgató előadó is lettem. Az utolsó másfél évben én adtam le a modern művészetet. Erre Vayer Lajos egykori professzor kért fel. Be kell vallanom, nem sokra emlékszem, hogy mit tanítottam. Ez nem igazi tanítás volt, csak helyettesítés. A Képzőművészeti Alap Kiadónál csak néhány évig dolgoztam, mert mint kiadó hamar megszűnt. Akkor szóló Mihályffy Ernő, hogy lenne-e kedvem a Magyar Nemzet műkritikusa lenni. Az ország művészetet szerető, vagy műkritikát olvasó embere lényegében ekkor ismert meg engem. A Magyar Nemzetben akkor minden héten valamit publikáltam, később az Élet és Irodalomban is. Aztán a Magyar Televízióknak voltak speciális műsorai - talán az idősebbek még emlékeznek rá - Rajzolj Velünk! címmel minden hónap első vasárnapján délelőtt volt gyerekekkel művészettörténeti műsorom. Ez vált leginkább ismertté, mert a televízióban, ha valaki egy léggömböt felfúj és elpukkantja, akkor már másnap az egész ország ismeri. Ha ezt több éven át csinálja, akkor már kikerülhetetlen, hogy ez az ismertség ne szilárduljon meg. Úgy nézett ki, hogy Magyarországon közismert műkritikus

* A tolókat Gelencsér Ferenc készítette

leszek, aztán majd megöregszem, írok sok szép okos könyvet. Ez azonban mégsem így történt. 1968, tehát a csehszlovák események, a „Prágai-tavaszi”; ahova mi is begyalogoltunk.

Másfél évvel később megvolt ennek a visszahatása a kultúrpolitikára. Lejjebb húzták a plafont, sokan fölötte maradtak, akik fönt voltak. Emlékszem abban az időben Eörsi Pista, B. Nagy László, a filmkritikus és én voltunk, akiket rendszeresen szidtak a főszerkesztői értekezleteken. 1970-ben kaptam útlevelet Németországba, amivel aztán kint maradtam. Kölnben telepedtem le. Elfogadtam egy gimnáziumi tanári állást, mert ugye az egész fizetés, de fél munka, csak délelőtt kell dolgozni. Ez a csapda megfogott, máig is itt dolgozom, valószínűleg innen fogok nyugdíjba menni. Természetesen nem a tanári pályát tekintetem fő élethivatásnak. Igyekeztem jól tanítani - a gyerekeket szerettem, és azt hiszem ők is kedveltek engem. Az iskola - meg kell mondanom őszintén - egy olyan kategória, aminek mindig vannak sötét oldalai. Az iskola nemcsak a tudás fellegvára, hanem sok szempontból a butaság és a korlátoltság intézménye is. Az ember azért igyekszik a jó oldalát kihasználva dolgozni benne. Német rádióknál dolgoztam. A legutolsó időkből a magyar adás megszűnt, mert már nincs szükség a felvilágosító, informáló munkára, mint korábban. Tulajdonképpen a nap második felét, a délutánokat azzal töltöttem, hogy megpróbáltam aktív képzőművészként dolgozni, de olyasmivel foglalkozni, ami rokon az írástudó, kritikus, vagy az esszéíró munkásságával. Nemcsak egyszerűen képeket festettem, tájat vagy portrét, hanem kísérleti munkába fogtam. Kommunikációs művészeti formákkal foglalkoztam. Belekerültem a nemzetközi modern művészeti életbe. Ha a mai fiatalságról beszélek, akkor azt kell mondanom, hogy net, internet, és akkor rögtön tudják, hogy a computer és elektronika világáról van szó. Egymást nem ismerő emberek a világ legtávolabbi pontjáról közösen alkothatnak majdnemhogyan művészetet is. Az utóbbi néhány évtized művészetéről készítettem "A háló" című (Alternatív művészeti áramlatok a folyóiratkiadványaik tükrében, 1968-1988) összefoglaló könyvet, amely nemcsak magyarul jelent meg. Ez egy nagyon fontos forrásmunka, és erre nagyon büszke vagyok. Lehet, hogy ez lesz az egyetlen, ami a nemzetközi mezőnyben meg fogja őrizni a nevemet. Kölnben olyan szerencsés voltam, hogy a várostól kaptam egy közel száz négy száz méteres műtermet, amiben nemcsak dolgozom, hanem legalább ötven százalékkal múzeum is, tehát egy nagy archívum, ahol a világról összegyűlt és a profilba tartozó dolgokat gyűjtöm. Ez egy olyan anyag, ami egyszer majd vagy a német, vagy a magyar múzeumokba kerül. És itt elérkezünk a jelenhez, sőt a jövőhöz.

Az ember itt ül Keszthelyen, egy gyönyörű udvaron, közel van a Balaton, és ha autóba szállok és kicsit kimegyek a városból, akkor gólyákat látok. Német szemmel ez egy mitologikus álom, Németországban már rég kipusztultak a gólyák. Ugy érzem, a két világ között lebegek, egyúttal múlt és jövő között is - és nem tudom, hogy melyikhez tartozom. Lithon érzem magam jobban, ehhez hozzájárul a magyar klíma, a magyar időjárás is. Dolgozni azonban Németországban tudok elsősorban. Néhány éve úgy gondoltam, hogy nyugdíjasként hazajövök. De még nem tudom, hogy alakul az élet. Magyarország nehéz időket él. Pár évvel ezelőtt politikailag volt minden nagyon rázó és rizikós, most gazdaságilag az. Gazdaságilag is tönkrement az ország. A magyar kultúra nagyon nagy veszélyben van. Nem az a veszély fenyegeti, hogy a jeles költők eltűnnek az élet színpadáról, vagy a műveket bezúzzák, vagy

tükör

letiltják a darabokat. Egyszerűen az a veszély fenyeget - amely egyébként nem új, ha Nyugat-nemzedék sorsára tekintünk vissza, ott is ezt látjuk - hogy nincs pénz. A legegyszerűbb, a legprimitívebb dolgokra sincs pénz. Aki nyugatról jön haza, azt ez a szegénység még jobban mellbevágja, mint azt, aki itt él és megszokta és kialakította azokat a kis szükségösvényeket, azokat a pótmegoldásokat, hogy ezt valahogyan mégiscsak áthidalja. Elképesztő az én szememben, hogy a magyar könyvek még ma is dotálással jelennek meg. Ez nagyon rossz. Az elmúlt egy évben két új könyvem jelent meg, az egyik egy tanulmány-gyűjtemény, a benne lévő írások mind Kölnben készültek, és valamennyi Magyarországon jelent meg. Ez is a kettős helyzetnek a dokumentuma. Az Enciklopédia Kiadó adta ki, "Zuhanás a toronyból" címmel, és megjelent egy másik is, a harmadik pedig most van szerkesztés alatt. A kiadó azt mondta, hogy nem fontos, hogy megvegyék, mert dotálva van. Hát, ez a legszörnyűbb! Nem az a kérdés, hogy mennyi fogy el belőle, hogy kifizeti-e magát a könyv, hogy érdekesek-e benne a gondolatok, és hogy megvásárolják-e, az teljesen másodlagos. Ez egy feje tetejére állított világ. Nem jobb annál, ami a Kádár-rendszer alatt volt. A véleménynyilvánítás szabadsága százszor akkora, mégis valahogy a dolognak a struktúrája és szerkezete, az a csontváz, amire ez az organizmus épül, torz. Ha ebből nem tudunk 10-20 év alatt kimászni - lehet, hogy rövidebb időt kellene mondanom - akkor az az ország megszűnik európai ország lenni. Tehát megszűnik a tradicionális értelemben vett kultúrközösség lenni. Olyan ország lesz, mint amilyen a legtöbb ENSZ-tag, hogy kultúrájuk van, de az angol nyelvű, vagy spanyol nyelvű kultúra. A kultúrát évente importálják Angliából, Amerikából, azokból az országokból, amelyek fejlett ipari országok, és ennek a nyelvnek az anyaközpontját jelentik. Ők csak szimpla fogyasztók. A legtöbb ázsiai, afrikai, dél-amerikai ország ilyen. Ez egy nagy gyengeség, mert az ilyen országokat könnyebb letörölni a térképről. Én nem vagyok nacionalista, nem vagyok különösebben büszke arra, hogy pont magyarnak születtem, mert ezek esetlegességek. De azt vallom, hogy minden színt, minden változatot meg kell őrizni, és ebben majdnem úgy viselkedem, mint egy biológus, aki a fajok kihalása ellen küzd, és az ellen, hogy őserdőket kiirtsák, és kipusztuljanak állat- és növényváltozatok. Minden ország egy újabb gazdagság, minden nyelv egy újabb adalék. Az ország megmaradhat, a nép megmaradhat, a nyelv is megmaradhat, de nincs pénz kultúrára, és a kipusztult dolgokat nem lehet többé visszahozni soha. Nem tudni, mit hoz a jövő. De az ember nem szívesen tér vissza egy gyarmatra. Ez egy kemény kifejezés. Itt nem a régi modellel kell gondolni, gyarmattartóra és gyarmatosítóra, hanem egyszerűen a szegénységnek és a nincstelenségnek egy olyan formájára, ami oda süllyeszt egy nemzetet, hogy csak fogyaszt és nem produkál többé.

- **A tanítás mellett művészettörténész, művészeti író vagy. A magyarországi művészetet miként helyeztet el a mai Európában?**

- A nemzeti tradíciókra támaszkodó művészet a századforduló körül volt fontos. Az első világháború körüli évektől az egyetemes művészet fő árama a modernista, avantgardista mozgalmakba torkollott. Hangsúlyozottan nemzetek fölötti, internacionális törekvések voltak. (Nálunk Kassák a jó példa.) Ha a mai magyar konstruktivista művészetre gondolunk, akkor nincs magyar művészet és nincsenek problémái sem. De vannak magyar művészek és van magyarországi művészeti élet, és van magyar

kultúra, amelyben a nemzetközivé vált művészetnek valamilyen szerepet kell kapnia, ami egyéni színeket jelent, és ebből visszajön valami magyar is. Ez már egy más minőség, más betűtípussal kellene írni a szót, hogy magyar, de azért akkor még van. Nos, a kérdés az, hogy ezt mire tartom, hova sorolnám, jónak, rossznak, közepesnek. Erre nagyon nehéz válaszolni. Azért, mert az egyetemes képzőművészet a 70-es évek óta, tehát lassan már 25 éve, meredeken megy lefelé. Az avantgárdnak, a modern komak vége, és utána gyökeresen új és érdekes nem született.

A postmodern semmi mást nem fejez ki, mint a szó maga, a modernség utáni. Lehet, hogy ennek a komak is van egy-két zsenije, akitől új irányzatok alakulnak majd ki, de még senki nem látja. Tehát most abban a korban vagyunk, amikor az impresszionizmusnak már vége, már volt postimpresszionizmus, de Van Gogh-ot a kezelőorvosán - aki a dél-franciaországi ideggyógyintézetben kezelte, ahol aztán agyon is lőtte magát - a bátyján és még három emberen kívül senki sem ismerte. A nagy, ünnepezt művészek az elkésett akadémikus 19. századi nagy polgári festők voltak. Akik jó művészek voltak, de nem belőlük nőtt ki a 20. század művészete. Nehéz válaszolni, mert egy rossz mezőnyben, egy lefelé sülkő mezőnyben nagyon nehéz meghatározni egy kis országnak a művészetét, amely késve kapcsolódott ezekbe a dolgokba. A legnagyobb probléma szerintem itt is az, hogy a magyar művészetnek nincs anyagi bázisa, nincs vásárlója. Mint ahogy a könyveknek sincs vásárlója. Az a művész, aki valamilyen dotációt ad el, amit az államtól kap, vagy szponzorálják különböző szervek, nem fog tudni egészségesen fejlődni, mert az az anyagcsere-folyamat hiányzik, ami a társadalom és a művész között az üzleti élet. Persze ez tele van torz kinövésekkel és veszélyekkel. De ahogyan Churchill mondta, a demokrácia a világ legrosszabb dolga, de még mindig a legjobb államforma. A galériaélet és a műkereskedelem, bár a legszömyűbb és legunszimpatikusabb formája a művészet létezésének, mégis azt kell mondanom, hogy még mindig a legtermékenyebb és a legjobb alternatíva. Hát, ez az első probléma. A másik probléma az, hogy késve léptünk be a szabad és nyitott művészeti életbe. A 80-as évek elején egy csomó nagyon jó festő merült fel. Csakhogy ezeknek nincsen már egyetemes értelemben véve feladatuk, hogy jó festővé nőjenek, mert a nemzetközi mezőny ment le közben nagyon mélyre. A díszítőművészet, alkalmazott művészeti változatok vannak, és a nagy nemzetközi kiállításokon a giccset mutatják be mint érdekességet, amivel még lehet valami szenzációt csinálni. Ez sajnos így van. Ebben a mezőnyben nagyon nehéz elhelyezni, nemcsak a magyar művészetet, a finn és a holland művészetet is, akik klasszikusai a képzőművészetnek. Nincsenek ezek sehol. Van egy nemzetközi kommunikációs és média élet, amely kitermel bizonyos nyelvet, bizonyos divatot.

Egész biztos, Magyarországon is vannak olyanok, akik be tudnak kapcsolódni ebbe a dologba. De őket - nem tudom, hogy a szó régi értelmében lehet-e művészeknek nevezni. Ezek inkább üzletemberek, vagy nagyon jó grafikusok, vagy kommunikátorok. Nemrég olvastam az újságban, hogy a világ legnagyobb komputer cége, a Microsoft megint Magyarországon keres programozókat. Jók a matematikusaink. Ugyanígy van a festéssel is, elképzelhető, hogy lehetne egy nagy világcég, amely első osztályú festőket találna és ezekből nagy nevek lehetnének, ha munkát adnának nekik. De ez a munka és ez a fajta szervezethez sajnos nincs meg. Így kialakul megint annak a veszélye, hogy a művészet újra belterjessé válik és bezárul. Egyébként ugyanannak az aggodalomnak a másik oldala, amit úgy általában a politikai, gazdasági helyzetre mondtam. Megint a könyv élén állunk, és nem lehet tudni, hogy merre billen a dolog.

- **A beszélgetést Keszthelyel indítottuk, ide jártál iskolába, sok emléked van a városról, most pedig ide jársz nyaralni.**

- Igen, ennek véletlen oka van. A családból még mindig van valaki (Láng Gézáné, az egyetem egykori rektorának özvegye), akinél időnként van hely, ha Keszthelyre jövök nyaralni. A másik pedig - ezt is hozzá kell tennem - ez az a helye a világnak, ahol végül is tényleg otthon vagyok. Mert Magyarország és Németország valami olyan mérleg, hogy otthon itthon, itthon otthon, és nem tudom, hogy melyik az otthon. Van egy pontja a világnak, Keszthely, ahol születtem. Ez a biztos: egyszerre itthon is, meg otthon is.

(A beszélgetés 1995 augusztusában készült a keszthelyi Hotel Abbázia kertjében. Sugárzását 1996-ban tervezi a helyi televízió.)

PERNECKY GÉZA: A BIKAVIADAL c. SOROZATBÓL /1980 /

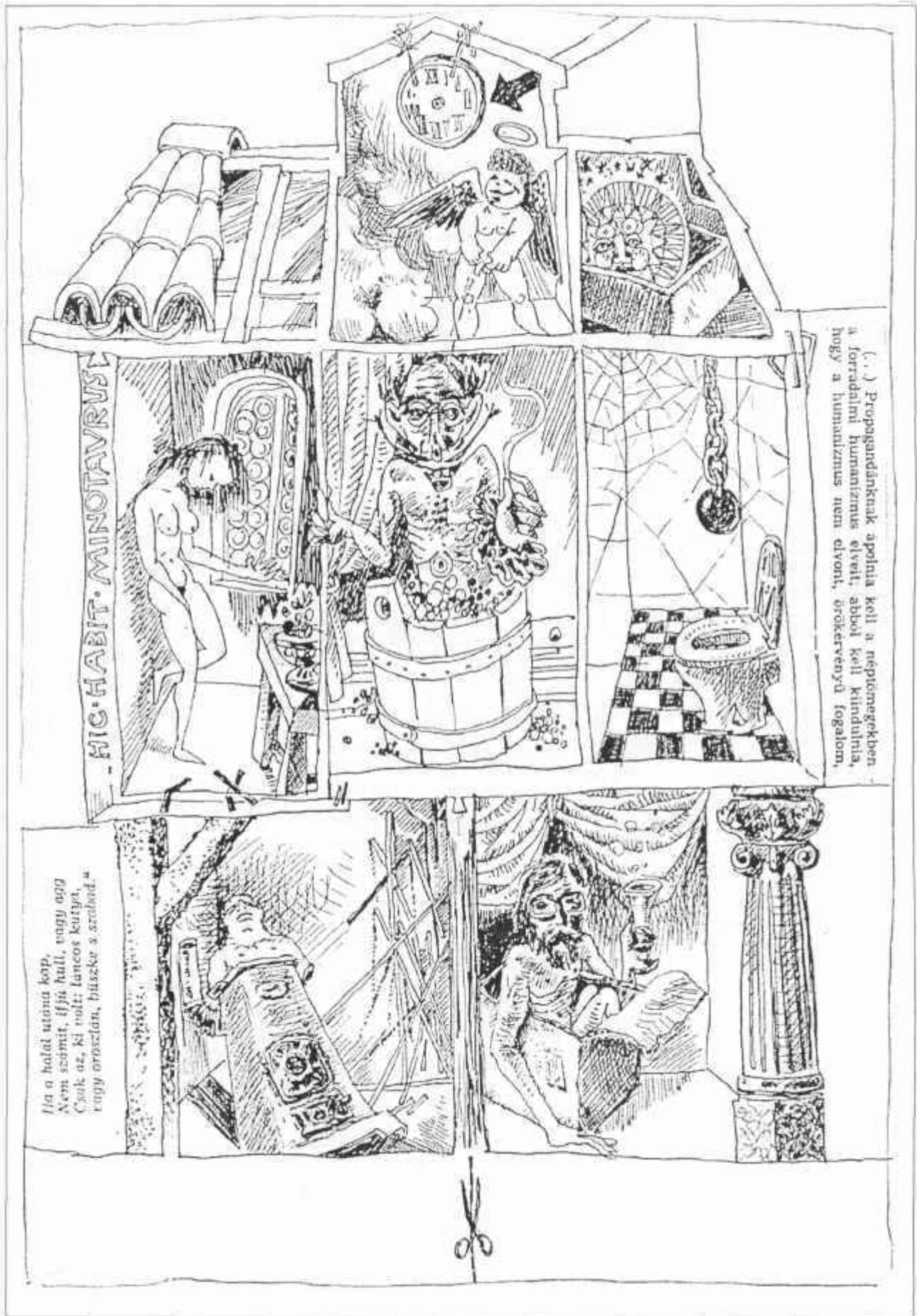
**PLEASE,
DO NOT
~~DISTURB~~
MASTURB**

GENITAL ART PUBUCATION

TÓTH GÁBOR: MŰVÉSZKÉPESLAP / mail art

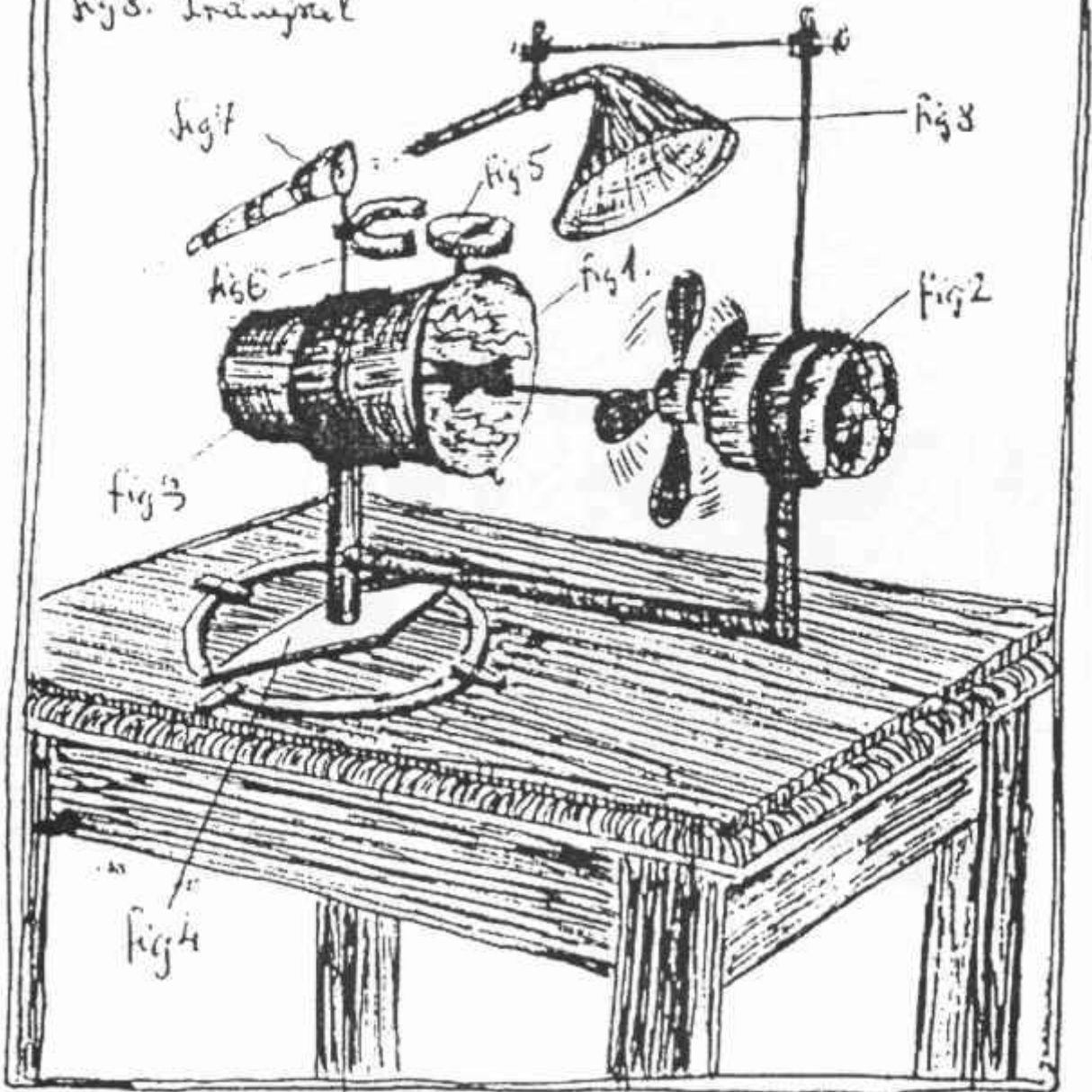

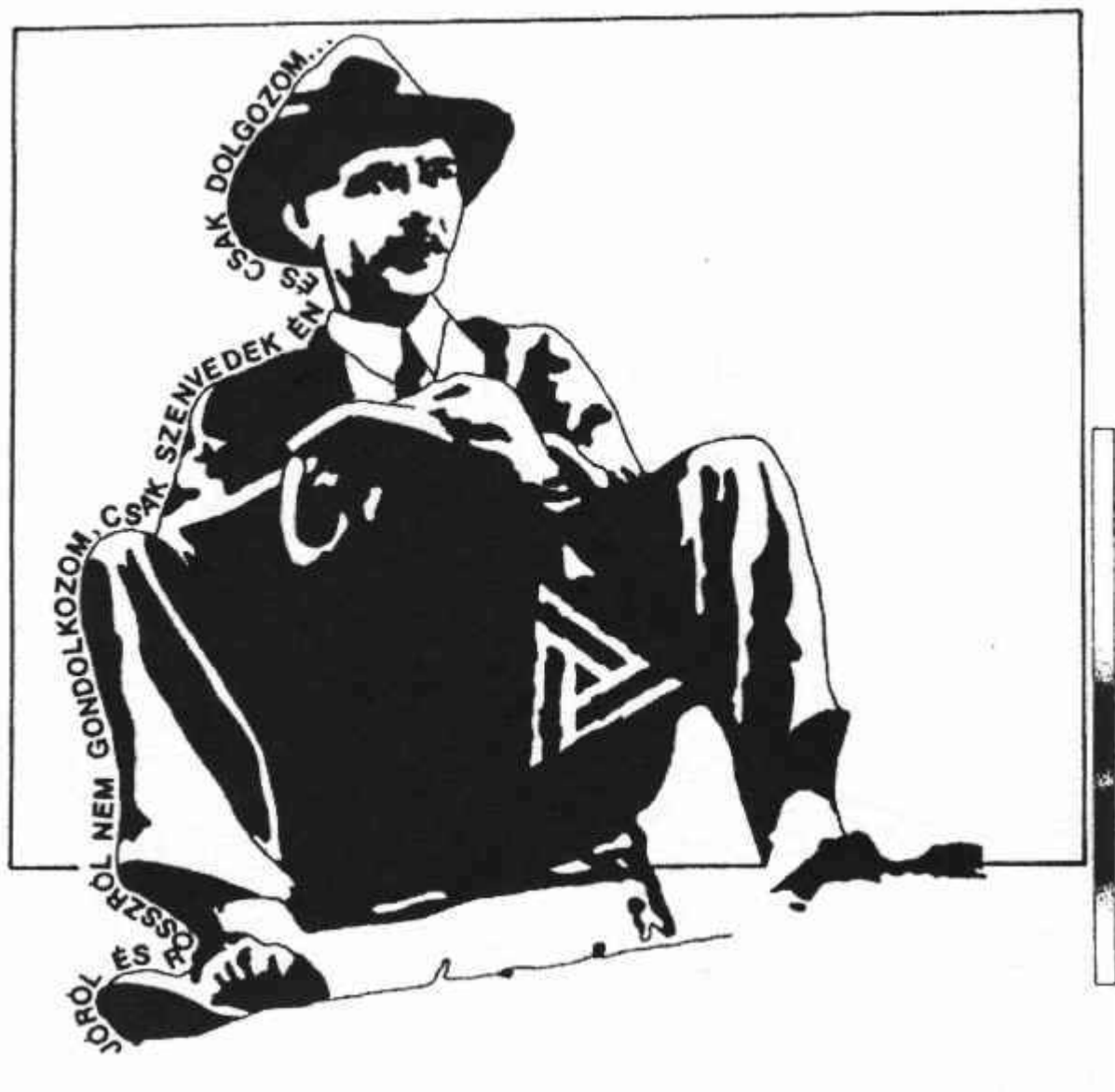
VÁCZY JÉPONT TAMÁS: CSALÁDI HÁZ / object-dokumentáció /

- Fig 1. A repülő ember
- Fig 2. Ventilátor
- Fig 3. Szekunderna, lélek, kritikusfelhőkkel
- Fig 4. A hirtelen irány beállítás:
- Fig 5. Aze irányú
- Fig 6. Ba putkainézés
- Fig 7. Szekunder
- Fig 8. Irányrál

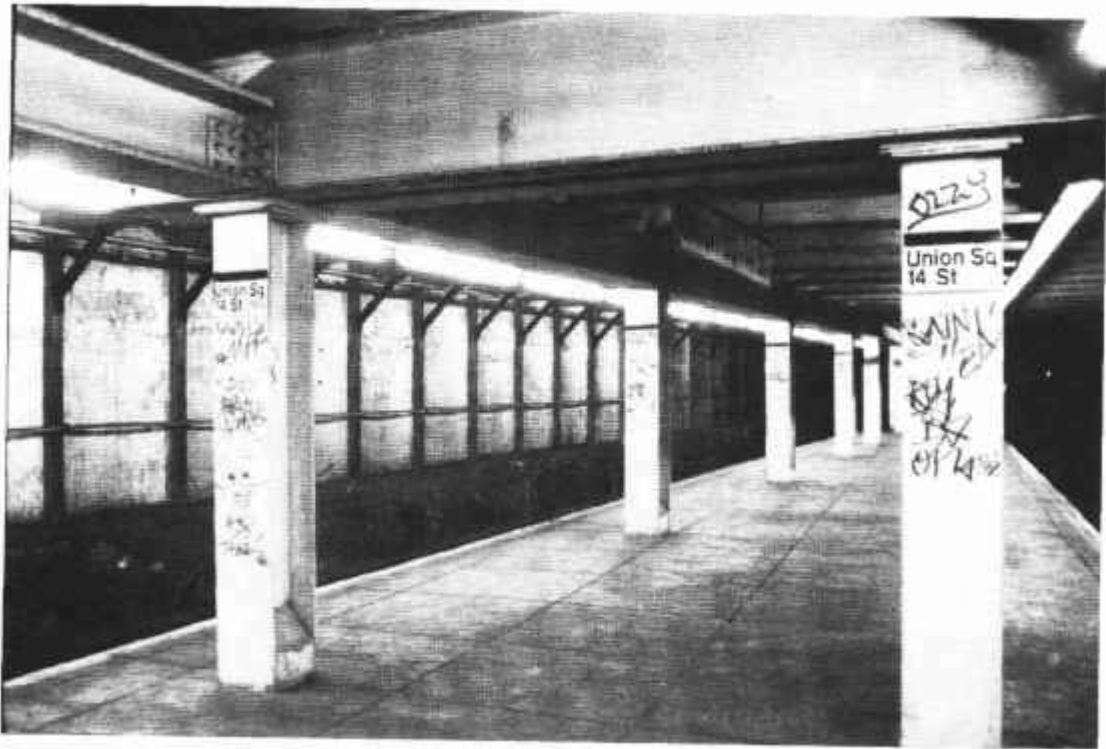

Irányrepülés imitáció

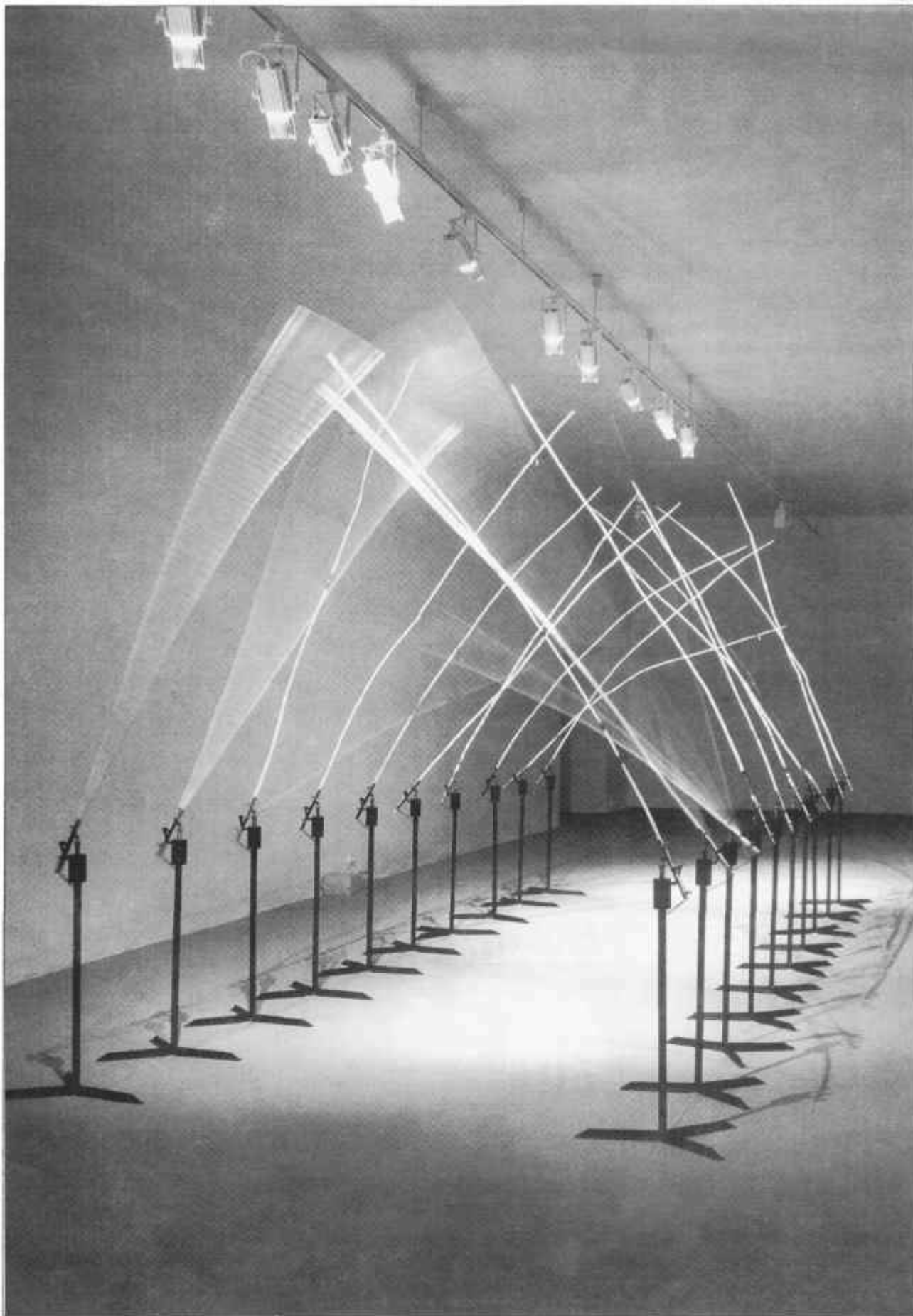

RÖCZEI GYÖRGY SZÖVEGES GRAFIKA

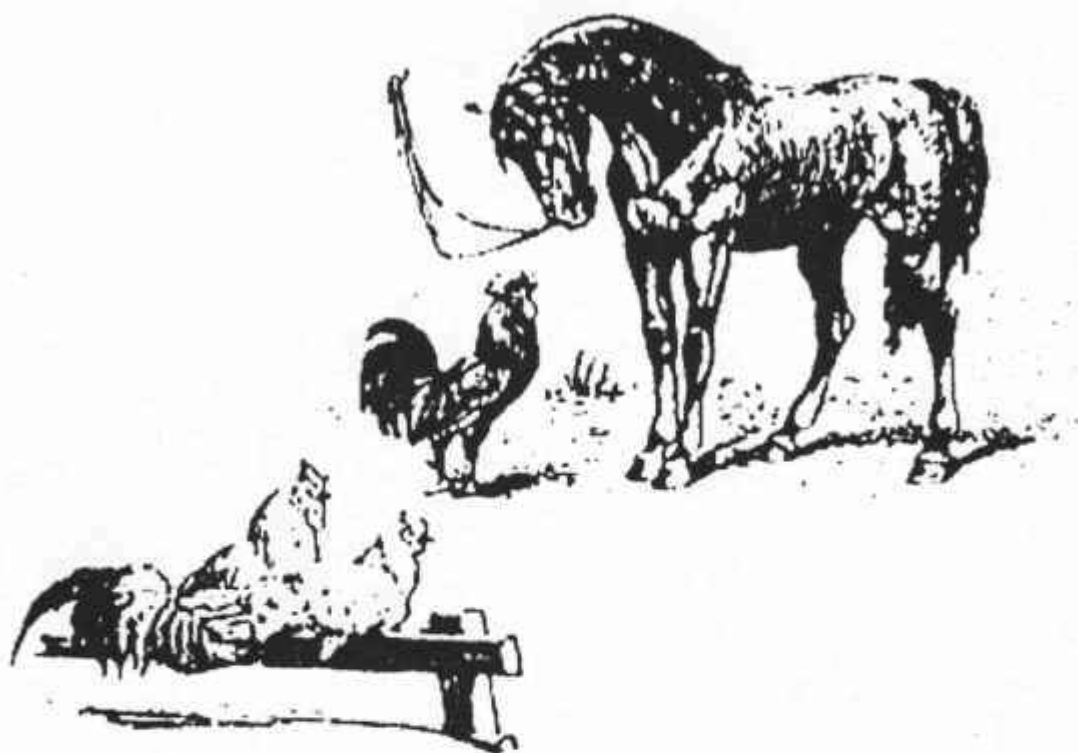
I am not responsible for art

HALAS ISTVÁN: UNION SQUARE / részlet a labirintusból / /fotó/

NÉMETH ILONA / SZLOVÁKIA / VESSZŐFUTÁS / installáció /

a rántott csirke a
gyengék oldalán

áll!

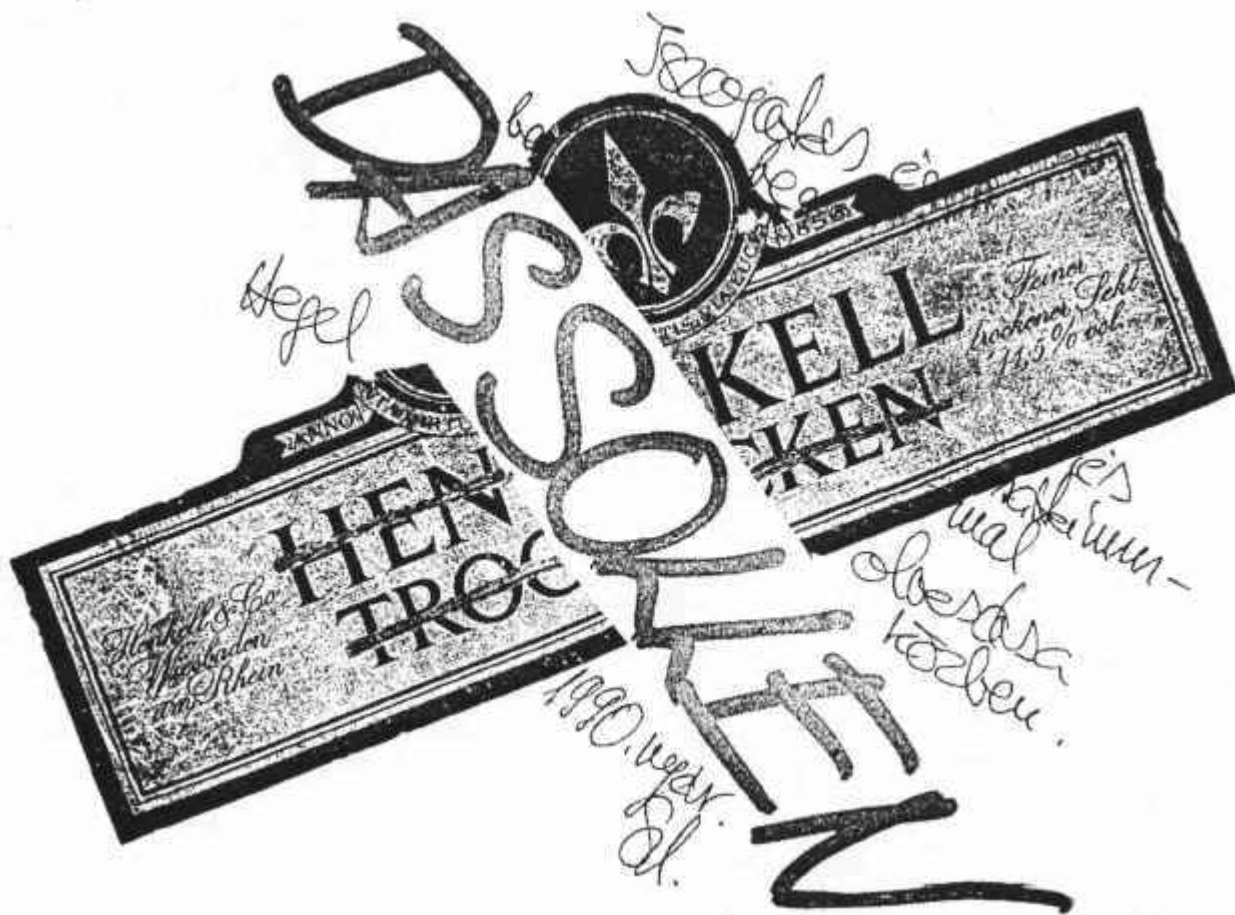

NEW
SEX
NEW
TAX
NEW
WAX

MOLNÁR KATALIN / FRANCIAORSZÁG / NEW SEX, / 1990 /

SZKÁROSI ENDRE: PAPERBACK / performance /

SZLAUKÓ LÁSZLÓ: DAS SOLLEN /vizuális költemény /

• A virtuális világba lépő, könnyűbúvárhoz hasonlító néző a képet nem tudja többé „keretbe foglalni”, saját szubjektuma és a reprezentáció (szimuláció) között nem tud távolságot tartani. Mozgása tehát bizonytalan lesz, hiszen itt a fizikai világ eukleidészi törvényei sem érvényesek; ezért nevezik a virtuális világot „utópikus tér”-nek: nincs reális topográfiaja, s benne autonóm („szimulációs”) idő uralkodik. A virtuális világ mindezek ellenére hibridálható a tapasztalati, anyagi világgal, valósággal, sőt gyakran azzal izomorf, vagyis megtévesztésig hasonlít rá.

Az avantgárd művész számára a virtuális világ az a kísérleti terep, ahol a lét és a formák ludikus lehetőséget kapnak a kipróbálásra. A művész nem anyaggal, fával, márvánnyal, filmmel, elektromos jelekkel dolgozik, hanem absztrakciókkal, modellekkel, törvényekkel, számokkal, érzékelőkkel. A gép és az ember érintkezésének módja megváltozik: ha a gépbe akarunk valamilyen információt eljuttatni, bemeneti (input) interface, ellenkező esetben kimeneti (output) interface áll rendelkezésünkre; kezünk az egér hátán, vagy fogjuk az elektromos ceruzát, a joystick botkormányt, a spaceball „űrlabdát”, majd dataglove-ot (adatkesztyűt, érzékelőkesztyűt) húzunk a kezünkre és datasuitba (adat- és mozgásérzékelő kezes-lábasba) öltözünk - így mozgunk, mindig valóságos testünkkel, a virtuális világ (átmeneti valóság) hiperképei között.

• Azokhoz a lehetőségekhez, ismérvekhez, amelyekről a számítógépes művészet kapcsán már szó volt (kombinatorika, aleatorika, párbeszéd vagy interaktivitás) a virtuális művészet esetében a szimulációt kell hozzátennünk. Mindez azonban számos kérdést vet fel. Mi értelme van a valóság költséges és fáradságos utánzásának? Nem tükrözése, hanem a valóság minél tökéletesebb utánzása lenne célunk, mint Pascal Gauchet francia kritikus állítja? Olyan dolgok létrehozása, amelyek egyre jobban hasonlítanak a természet(es)re? (Ezt Bill Viola amerikai videoművész reméli.) Mimézis? Klón létrehozása? Elég absztrakt-e, elég lényegre törő-e az, amit virtualitás (virtuális művészet) címen csinálunk? Nem valamiféle numerikus naturalizmust (neorealitást) hozunk-e létre? (A realista művészt felváltja a virtualista művész...) Valóban interaktív-e, amit csinálunk (vagy csinál velünk a gép)? Bele tudjuk-e magunkat élni, tudunk-e majd benne navigálni, tudunk-e rá hatni? Mi a viszonya a virtualitásban a mesterséges intelligenciának és a szintetikus (mesterséges) képnek?

• Különösen Paul Virilio francia filozófus foglalkozik sokat a számítógépes-virtuális kor problémáival, a „televizuális patológiával”, a „mediatizált erőszakkal”, a „videografika tirannizmusával”, a televízió „háborús csatornáival”, a „percepció iparosításával” a „látható túlexponálásával”, a „mesterséges látással”, a „látás standardizálásával, motorizálásával”, a „gyámság alá helyezett percepcióval”, a „katódcső-kirakattal” (Virilio 1992.) Azt szeretné, ha a médiumok új nyelve nem a reklám stílustalan, semmitmondó nyelve lenne, ha nem tévesztenénk össze a reklámot és a propagandát az információval. Virilio bírálja azokat az ép eszű és testű embereket, akik mindenféle protézissel felszerelve techno-tudományos fanatikusokként járnak-kelnek világunkban. (Híres „cyberpunk” havilapjuk a Louis Rosetto és Jane Metcalfe által 1991-ben alapított Wired, Kaliforniában pedig a MONDO 2000.)

• Jean Baudrillard a virtuális valóságba „menekülést” a valóság dezertálásának tartja.

A virtuális világot fenyegető veszélyek véleményem szerint nem specifikusan „virtuális veszélyek”, hanem ugyanazok, amelyek reális világunkat fenyegetik: az erőszak, a pénzhasználat, az eltömegedés, a (faji, vallási stb.) fanatizmusok, a közönségesség, a stílustalanság eluralkodása a merkantilizmus jegyében. Már a Sega és Nintendo terminálok, a video games idején is többnyire primitív és agresszív harci játékot játszhattak füstös, kietlen „játéktermekben” a magukra hagyott félanalfabéta külvárosi proligyerekek, Ugyanezt kínálják most (kb. négyszáz forintnyi összegért) a londoni „virtuális bazárok”-ban. Mint minden technikai és technológiai újdonság, a video-sisak és az adat-kezes-lábas is egyaránt használható tömegbutításra vagy alkotómunkára. Egy bizonyos: virtuális világunk, virtuális valóságunk se jobb, se rosszabb nem lesz valós világunknál; virtuális világunk reális világunkra, reális valóságunkra fog hasonlítani.

• A virtuális művészet, a szimuláció esztétikája még kidolgozásra vár, hiszen a virtuális világ teremtésének egyik első napján vagyunk. Azonban már ma is érzékeljük az új tér-idő mélységét, szédítő (labirintikus) perspektíváit. Daniel Bell-lel együtt reméljük, hogy az új művészeti lehetőségek is megszülik majd a maguk Eizensteinjét és Buheljét.

P A N N O N

L ű K O B

◀ AVANTGARDE ANTOLÓGIA ▶

Az új művészet jellegzetessége, legfőbb jellemvonása a kettéosztás azok osztályára, akik értik, és azokéra akik nem értik. Az új művészet - ellentétben a romantikussal - nem mindenkinek való, s elejétől fogva egy különösen tehetséges kisebbséghez szól. Innen a fölháborodás, amelyet a nagyobb részből kivált. Ha egy mű , amelyet megértenek, nem nyeri el a tetszésemet, én maradtam fölényben, s nincs okom bármin is méltatlankodni. Ha azonban a kellemetlen benyomás, amelyet a mű okozott, abból származik, hogy képtelen vagyok megérteni: mintegy meg vagyok alázva, legyőzetésem zavaros tudatát kell jóvátennem a magam fölháborodott állásfoglalásával, amelyet a műnek szegezek. • Ortega Y Gasset